

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Nový systém hodnot a proměny myšlení - přechod od
pohanství a antického dědictví ke křesťanství**

Jana Hrušková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Nový systém hodnot a proměny myšlení - přechod od
pohanství a antického dědictví ke křesťanství**

Jana Hrušková

Vedoucí práce:

Mgr. Dagmar Demjančuková CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Dagmar Demjančukové CSc. za její vstřícnost a konzultace mojí diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Pohanství.....	2
3	Křesťanství.....	5
4	Hodnotový systém pohanství a křesťanství.....	7
4.1	Postoj antických učenců ke křesťanství.....	13
5	Prosazení křesťanství.....	18
5.1	Nepochopení křesťanství.....	24
5.2	Postup římské vlády.....	25
5.2.1	Konstantin	35
5.2.2	Vývoj křesťanství po smrti Konstantina.....	40
5.2.3	Koncily do pátého století.....	41
5.2.4	Důvody - které vedly k prosazení křesťanství.....	42
5.2.5	Prosazení křesťanství a jeho následky.....	45
6	Formování církevní organizace.....	46
6.1	Instituce církve	47
6.1.1	Biskupové	49
6.1.2	Kněz	50
6.1.3	Presbyteři a jáhni.....	51
6.1.4	Mnišství	51
6.1.5	Papežství.....	52
6.1.6	Ženy v církvi	52
7	Formování křesťanství; hereze	56
7.1	Ariánství.....	57
8	Nový systém hodnot – postoj k ženám.....	58
8.1	Ženy v římské společnosti	58
8.1.1	Manželství v římské společnosti.....	61

8.1.2	Cizoložství a prostituce	64
8.2	Ženy v křesťanství	66
8.2.1	Ženy v životě Ježíše	72
8.2.2	Ženy v prvotní církvi	77
8.2.3	Manželství v křesťanské věrouce	78
8.2.4	Prostituce	81
8.3	Shrnutí	83
9	Závěr	85
10	Použitá literatura	88
11	Elektronické zdroje	89
12	Přednáška	90
13	Resumé	91
14	Přílohy	92

1 Úvod

Práce se bude zabývat novým systémem hodnot a proměnou myšlení v období přechodu od antického pohanství ke křesťanství. Soustředí se zejména na období změny mezi římským pohanstvím a nástupem prvotní křesťanské církve. Téma je pomyslně ohraničeno vývojem pouze do pátého století.

Práce bude rozdělena do několika kapitol. V úvodních kapitolách budou vysvětleny pojmy pohanství a křesťanství. V kapitole pohanství bude rozebírán zejména polyteismus římské doby a v obou úvodních kapitolách budou zmíněny základní pilíře daného náboženství.

Další část práce bude zaměřena především na porovnání rozdílů mezi římským náboženstvím a křesťanstvím. Samozřejmě zde nebude opomenuto ani židovství, které je s křesťanstvím značně spjato. Na uvedených příkladech budou ukázány rozdíly mezi rozličnými způsoby náboženského smýšlení.

Další kapitola se bude věnovat prosazení křesťanství z pohledu historie. Budou zde shrnuty základní body, týkající se upevňování či přijímání křesťanství v římské společnosti. Pro práci je důležitý objektivní postoj, z tohoto důvodu se v této kapitole mimo jiné objeví jak pozitivní, tak negativní stránka, která je spjata s nástupem křesťanství.

V práci nebude opomenuto ani formování církevní organizace, které při vytváření nové církve také hrálo svou neodmyslitelnou úlohu. V podkapitolách budou popsány funkce a závazky jednotlivých hodnostářů.

Nový systém hodnot se promítl do několika oblastí. Hlásáním „nového Boha“ se pozměnil lidský pohled na věc a lidé začali měnit svá dosavadní stanoviska. Prvotní křesťanství je výrazně provázáno s otázkou ženy a manželství. Do mravouky jsou zaváděny nové hodnoty. Proto poslední kapitoly budou věnovány zejména porovnání postavení žen v antické římské společnosti s pozicí žen v křesťanském učení.

2 Pohanství

Na území staré Evropy, což znamenalo, od Atlantiku až po Ural, v době před Kristem zde žily význačné národy: Římané, Řekové, Germáni, Keltové, Slované a přistěhovalci z Asie. Vyznávaly vesměs polyteizmus, jen malé skupiny přistěhovalých Židů se hlásily k monoteizmu. V určitém období se hlavní část tohoto území ztotožňovala s Římskou říší, tam patřily všechny národy kolem Středozemního moře, ve střední Evropě až po Dunaj a na Balkáně až po Řecko a Turecko. Říše dosáhla vrcholu svého rozmachu v letech 30. před Kristem až 14. po Kristu, za vlády císaře Augusta Oktaviána. Složení obyvatelstva impéria bylo kosmopolitní a také v náboženství zde byla zastoupena všechna božstva svobodných i podrobených národů.¹

Původ římského náboženství není možné hledat v náboženských představách primitivního typu. Náboženské indoevropské myšlení bylo v době vytváření římského národa ještě aktivní. „*Toto dědictví obsahovalo nejen specifickou mytologii a rituální techniku, ale také koherentní a přesně formulovanou theologii.*“² Ideální norma pro Římany je viděna v pravidelnosti ročního cyklu, jakákoliv výchylka byla narušení bezpečí, mohlo to znamenat opětovný návrat k chaosu. Tím se tak vysvětluje důležitost věšteckých technik. Důležitý význam zde měl div nebo znamení, což pak vede k očištným rituálům. Jde zde o zvláštní typ náboženské zkušenosti.³

Nutnost až do podrobností rozpoznat specifické projevy všech božských bytostí vedla k zavedení složitého systému personifikace, byly rozlišené jako nezávislé osoby či skupiny.⁴

Samotné římské božstvo bylo tvořeno především bohy na Olympu, zde bylo zachováno jejich sídlo po vzoru řecké mytologie. Mezi hlavní bohy patřili: Jupiter (bůh nebe a bouře), Mars (bůh války), Neptun (bůh moře a vody), Junona (bohyně

---

¹ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2006., s. 7.

² ELIADE, M., *Dějiny náboženského myšlení II – Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*, Oikoymenh, Praha, 1996., s. 107.

³ Tamtéž, s. 106-108.

⁴ Tamtéž, s. 108.

světla) a Venuše (bohyně krásy). A poté dalších zhruba 160 nižších bohů, kteří doprovázeli každodenní život lidí, mezi ně patřili na příklad: Fata (štěstí), Levana (povznášení), Farinus (elokvence⁵) a další. Římská kultura byla řeckou kulturou do značné míry ovlivněna, proto i jména několika bohů byla pořečtěna a mnohdy jednotliví bohové splynuli s řeckými mýty a s řeckou poezií. Římští autoři se o tomto procesu vyjadřují takto: „ *Grecia capta, ferum victorem coepit – Porobené Řecko, porobilo pyšného vítěze.*“⁶ Ale přesto Římané na rozdíl od Řeků neměli tak rozčleněný pantheon, jen starobylou trojici Jova, Marta a Quirina, doplňují Jánem a Vestou, což je pravděpodobně pokračováním indoevropské tradice. Také se mluví o velkém vypůjčení božstev od Etrusků. Za nadvlády Etrusků stará trojice Jupiter, Mars a Quirinus ztrácí na významu a jsou nahrazeni Jupiterem, Junou a Minervou.⁷

Tyto nadpřirozené bytosti jsou vzývány ve spojitosti se zemědělskými pracemi a při rodinných obřadech. „*Nemají skutečnou osobnost a jejich moc nepřesahuje ohraničenou oblast, v níž se projevují.*“⁸ Římský náboženský duch se vyznačuje pragmatismem. Jednotlivec tu měl význam v zásadě jen do té míry, jaké místo mu náleželo ve skupině.⁹

Nakonec vše vyústilo v božský kult císařů a v pokus o sjednocení kultu boha Mithry. Zároveň však Římané očekávali opravdového Osvoboditele a Vykupitele, jak se vyjádřil básník Vergilius.¹⁰ (Obr. příloha č. 1)

Velmi důležitým pro antické pohanství byla potřeba znát budoucnost. Zaklínání bylo v Antice, dá se říci, nevyčerpatelné. Působili zde všemožní věštcí, kteří předpovídali budoucnost odnepaměti, byli označováni jako – astrologové, haruspikové¹¹, čarodějové, vykladači snů, věštcí, filosofové nebo svatí mužové. Vlastně zde byla všudypřítomná magie.¹²

---

⁵ výmluvnost, výřečnost

⁶ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská s.r.o., s. 7.

⁷ ELIADE, M., *Dějiny náboženského myšlení II – Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*, s. 115-117.

⁸ Tamtéž, s. 108.

⁹ Tamtéž, s. 108-109.

¹⁰ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská s.r.o., s. 7.

¹¹ Ti věštili podle vnitřností a letu ptáků.

¹² CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, Vyšehrad, Praha, 2005., s. 75.

Až do konce pohanství se udržuje i důležitost soukromých obřadů, vedena *patre familias*. Na rozdíl od veřejných pobožností se domácí obřady moc nemění a jsou v zásadě stále uskutečňovány kolem ohniště. Obřad byl zasvěcen a obracel se na Penáty a Láry, což je mýticko-rituální personifikace předků, a k jakémusi dvojníku, ochraňujícím individuum. Speciální rituály se děly v momentě – krize, narození, sňatku a úmrtí.¹³

Profesor Budil v rámci svých přednášek *Kulturní dějiny Evropy 2* přirovnává proces římské mytologie k určité historizaci indoevropských mýtů. U Římanů prakticky chybí vlastní mytologie, jejich mytologie je v zásadě převzatá, jinými slovy okopírovaná od mytologie řecké. Ve svých přednáškách pan profesor uvádí Dumézila, který v zásadě říká, že mytologie samozřejmě existovala, ale byla změněna v historii, Římané svou mytologii historizovali. Toto tvrzení je uvedeno na příkladech boha Varuny, a bohů ze stejné vládnoucí třídy, a jeho historizované podoby v osobě Horatia Cocla. Další příklad, kdy se mytologie stává pro Římany historií, je možné vidět v postavě Gaia Mucia Scaevoly, který obětoval svou pravou ruku, aby tím potvrdil svou lež. Stejně tak i bohům, jako jsou Mitra a Týr, chybí pravá ruka, která značí jejich oběť.¹⁴

S tímto Dumézilovým stanoviskem se můžeme setkat i v knize Mircea Eliadeho, který o něm pojednává ve své knize *Dějiny náboženského myšlení II* v kapitole *Historizace indoevropských mýtů*.

---

¹³ ELIADE, M., *Dějiny náboženského myšlení II – Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*, s. 110.

¹⁴ Přednáška: Prof. RNDr. Ivo BUDILA, Ph.D., DSc., Vedoucí katedry antropologických a historických věd a vedoucí centra historických věd. Plzeň – ZČU, Kulturní dějiny Evropy 2, téma: Indoevropská identita západu, 28. 11. 2011.

3 Křesťanství

Samotné slovo křesťanství vzniklo z řeckého pojmu *christos*, což znamená pomazaný neboli posvěcený, hebrejsky řečeno *mešíaš*.¹⁵ Vznik křesťanství je spojen s Palestinou, tehdejší provincií Římské říše a došlo k němu v prvním století našeho letopočtu. Křesťanství ideově navazuje na judaismus. A vzniká jako reakce na působení a smrt Ježíše Nazaretského. Křesťanství patří mezi monoteistická náboženství. Víra je velmi důležitá, samotná víra vede ke konečné spáse, která je důležitější než striktní dodržování zákonů a pravidel. Základním a nejdůležitějším kánonem křesťanství je Písmo Svaté čili Bible.¹⁶

Křesťanství se v římské říši podivuhodně rychle rozšířilo. Dlouhé pronásledování křesťanství jen utužovalo. „*Krev mučedníků je plodným semenem nových křesťanů!*“¹⁷ O historické existenci Krista referují pohanští autoři, příkladem je Tacitus a především knihy Nového zákona. Apoštol Pavel načrtl historickou i teologickou osobnost Krista. Když Pavel mluví o založení církve, chápe ji jako uskutečňování Božího království. Církev má svou přesnou strukturu a nezbytnou úlohu zde hraje i lidský faktor. Vše zde bude ukončeno druhým příchodem Krista na svět a posledním soudem.¹⁸ (Obr. příloha č. 2)

Příběh Ježíše z Nazareta vznikl bez jediného historického důkazu.¹⁹ Důležité je, uvědomit si, že ačkoliv křesťanství je silně svázané s postavou Krista, tak: „*Historický Ježíš tedy není zakladatelem víry, je jejím předpokladem.*“²⁰

Ježíš dělá křesťanství jedinečné. On byl předpokladem jeho počátku a je nadále zásadní pro fungování a šíření křesťanské víry.²¹

---

¹⁵ FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, Univerzita Karlova, Praha, 2007., s. 103.

¹⁶ DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, ZČU Plzeň, Plzeň, 1994., s. 17-27.

¹⁷ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská s.r.o., s. 11.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ DOHERTY, E., *The Jesus puzzle – Did Christianity Begin with a Mythical Christ?*, Age of Reason Publications, Ottawa Canada, 2005., s. 77.

²⁰ FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, Univerzita Karlova, s. 18.

²¹ FERGUSSON, E., *Background of early Christianity* [online]. 3. vyd. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2003 [cit. 22. 3. 2012]. ISBN: 0-8028-2221-5. Dostupné z: <http://books.google.cz>.

Jak uvádí Otakar Funda ve své knize *Ježíš a mýtus o Kristu*. Ježíšova víra, že Bůh je jiný, nakonec měla za následek převratné společenské důsledky. On dal impuls, a vlastně sám byl tím impulsem, k nástupu nové éry křesťanské Evropy. On sám žádné křesťanství nezaložil a ani nečekal žádný vznik křesťanské církve a civilizace.²²

Ježíš ve své víře postavil radikální humanismus, a to takový, že je to humanismus žijící z Boha. „*Víra vyjádřená metaforou, že Ježíš byl vzkříšen, je tak vírou, že tato transcendence, tato moc nového života, která není z člověka, není lidskou iluzí.*“²³

---

²² FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, Univerzita Karlova, s. 157.

²³ Tamtéž, s. 155.

4 Hodnotový systém pohanství a křesťanství

To, jak se rané křesťanství posléze po „Ježíšově zvěsti“ zformovalo a jakými proměnami procházelo ve svých prvních staletích, po celý středověk, nelze s určitostí vysvětlit bez zřetele k tradicím Antiky řecké a římské, zejména k tradicím metod a vůbec způsobu myšlení. Typ myšlení filosofů jako byl Platón, Aristoteles a mnohé další, křesťanští myslitelé, částečně možná vědomě, ale více spíše nevědomky převzali. Byly osvojeny i některé zvykové tradice či vžitě obyčeje římského práva. Také se v lidech zachovalo povědomí veřejné i soukromé morálky, některé rysy pojetí života, které byly na římské půdě dávno před „zjevením Ježíšovým“. Tohle vše tradice křesťanství zrelativizovala, částečně přetvořila, nikoliv však vymazala.²⁴

Římané nijak nevynikali vědeckými nebo technickými schopnostmi. Byli spíše zákonodárci a staviteli. Jejich zákony byly tvrdě prosazovány a nástrojem spravedlnosti byl kříž, na který přibíjeli odsouzené. Vybudovali vynikající cesty a objevili beton, na kterém založili svou říši. Řím neměl tak vynikající kulturu jako Řecko, ale nesmíme zapomenout na jeho vzkvétající literaturu.²⁵

Základní rozdíl mezi pohanstvím a křesťanstvím je, že křesťanství je monoteistické náboženství, zatímco pohanství vyznává polyteizmus. Ale nejen to, velmi se lišila i křesťanská mentalita od antické vzdělanosti. Řeckořímský intelektuálové považovali za nejvyšší hodnotu vzdělání a zběhlost ve filozofii. Naproti tomu křesťanství nad tyto hodnoty kladlo prostou osobní víru v Ježíše Krista a mravní život.²⁶ Bible hlavně zvěstuje božský plán spásy.²⁷

„Všecko, čeho je třeba k zbožnému životu, darovala nám jeho božská moc, když jsme poznali toho, který nás povolal vlastní slávou a mocnými činy. Tím nám daroval vzácná a převeliká zaslíbení, abyste se tak stali účastnými božské přirozenosti a unikli zhoubě, do níž svět žene jeho zvrácená touha. Proto také vynaložte všecku snahu na to,

²⁴ MACHOVEC, M., *Svatý Augustin*, Orbis, Praha, 1967., s. 13.

²⁵ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, Barrister & Principal, Brno, 2010., s. 11-12.

²⁶ MALÝ, R., *Církevní dějiny*, Matice cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 2000., s. 33.

²⁷ DOHERTY, E., *The Jesus puzzle – Did Christianity Begin with a Mythical Christ?*, 2005., s. 79.

abyste ke své víře připojili ctnost, k ctnosti poznání, k poznání zdrženlivost, ke zdrženlivosti trpělivost, k trpělivosti zbožnost, ke zbožnosti bratrskou náklonnost a k bratrské náklonnosti lásku. Máte-li tyto vlastnosti a rozhojňují-li se ve vás, nezůstanete v poznání našeho Pána Ježíše Krista nečinní a bez ovoce.“ (Pt 1, 3-8)

„Nadějí se veselíce, v souženích trpěliví, na modlitbě ustaviční.“ (Ř 12, 12)

„Poněvadž naše víra v Ježíše Krista má u Boha stejnou hodnotu jako nevinnost, nejsme již Bohu odcizeni. Právě Kristus nám umožnil tímto způsobem dosáhnout důstojného postavení u Boha. Naše výsada není však jen v této naději, nýbrž i v nesnázích. Víme přece, že když snášíme nesnáze, získáváme vytrvalost, vytrvalostí dosahujeme osvědčenost, a ta nás opět vede k naději. A to není klamná naděje, protože Bůh nám dal svého Ducha a ten v nás probouzí lásku. Mějme na paměti, že za nás Kristus umíral v době, kdy jsme si zasloužili Boží odsouzení.“ (Ř 5, 1-6)

„Nám však Bůh dokázal svou lásku právě tím, že Kristus zemřel za nás, třebaže jsme byli špatní. Oč více můžeme počítat s jeho milostí teď, kdy jsme Kristovou obětí již očištěni od svých vin!“ (Ř 5, 8-9)

„Zákon ovšem přispěl k tomu, že přestupků jen přibylo. Čím větší však odpadnutí od Boha, tím většího významu nabývá jeho milost. Odpadnutí od Božího zákona přineslo člověku smrt. Bůh však nabídl člověku milost, tedy dokonalost získanou prostřednictvím Ježíše Krista, která mu opět vrací život.“ (Ř 5, 20-21)

Klasickou formou obecné morální zásady jsou všem známá pravidla. Mohou být označovaná jako zlatá pravidla. V novém zákoně mravní zásadu najdeme u Lukáše. *„Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jednejte vy s nimi.“ (Lk 6, 31)*. A další mravní zásada, kterou se křesťanství řídí, najdeme již ve starozákonních textech, v deuterokanonických knihách. *„Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“ (Tob 4, 15)*

Zde je názorně ukázáno, jak se do hodnotového systému křesťanství promítá ještě Starý židovský zákon.

Ježíš byl rozený Žid a znal Starý zákon a zákony Mojžíšovy. Starý zákon je věroučnou knihou a zákoníkem zároveň, můžeme jej také nazývat Tórou. Ten jako celek oznamuje imperativ Boží vůle, nebo též zákonické části jako prvních pět knih Mojžíšových - Pentateuch. Po návratu z babylonského zajetí se rozmáhá i ústní tradice. Písemný zákon se stává normou. A ten má s ústní tradicí, v pojetí rabínské teologie, stejnou vážnost a také závaznou moc.²⁸

Tato situace je v počátku Ježíšova zvěstování. Jeho postoj k Zákonu je rozhodující otázkou pro pochopení jeho učení a jeho samotného. Evangelista Matouš se pokusil nejpodrobněji a nejcharakterističtěji zaznamenat teologii Zákona.²⁹

Podle moderního bádání je velmi obtížné odpovědět, jak se Ježíš vlastně stavěl k Zákonu. Určitou roli v tom může hrát taky fakt, že veškeré jeho názory jsou nám k dispozici jen z druhé nebo třetí ruky. Podle židovských učenců prý Ježíš nečinil nic jiného, než že chápal písmo Tóry niterněji a duchovněji je vykládal, a tím pádem je nově interpretoval. Tvrdí, že jeho činnost je prý jen výkladem Zákona, ale ten tím není dotčen a nadále platí ve svém znění. To, co se u Ježíše nedá vysvětlit z titulu Zákona je prý prorocké. Ježíše je nutné chápat jako služebníka Tóry.³⁰

Radikální protiklad nalezneme u Ethelberta Stauffera, ten dochází k názoru, že Ježíš odmítal ústní tradici a Starý zákon vůbec. Podle něj zvěstuje Ježíš úplně nové Boží poselství, nové náboženství a novou morálku, již nevázané na Tóru.³¹ Také Paul Johnson ve své knize *Ježíš – životopis pro 21. století* tvrdí, že Ježíš byl revolucionářem, který přetvořil celé náboženské schéma judaismu a předělal je v něco zcela odlišného.³²

Většina zbývajících a existujících výkladů se pohybuje někde uprostřed. Ježíš nezpůsobil žádný revoluční průlom, ale chtěl znovu nastolit původní vůli Boží. A zvěstoval nový obnovený Starý zákon v dokonalejší podobě. Celé Ježíšovo dílo je možné uchopit jen na základě starozákonního pozadí. Starý zákon v interpretaci Ježíše

²⁸ TRILLING, W., *Hledání historického Ježíše*, Vyšehrad, spol. s. r. o., Praha, 1993., s. 86-87.

²⁹ Tamtéž, s. 87.

³⁰ Tamtéž, s. 88-89.

³¹ Tamtéž, s. 89.

³² JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 61.

dochází ke svému dovršení.³³ Prohlásil: „*Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.*“ (Mt 5,17)

Názory se také mohly formovat podle textů, se kterými pracovaly. Na příklad výklad pozdější tradice jednotlivých evangelistů se různí, to by značilo, že zaslíbení a naplnění je spíše myšlenkový model rané církve než jako vzor Ježíšova vlastního chování. Matouš se pokouší legitimizovat Ježíšovo dílo pomocí Písma, jako dílo mesiášské. Ježíš podle něj obsahově dovršil Zákon. Tím pádem je zde vidět i podobnost s výše zmíněným pojetím, které by se nejvíce shodovalo s učením Matouše o *dějinném Ježíši*.³⁴

Nový zákon se zabýval lidskými záležitostmi. Jeho úřad je originální, křesťanství přichází se zcela novou praxí a formou výuky. V křesťanství je nejdůležitější víra.³⁵

Ježíšovo „*vztah k Bohu nespočívá v dodržování jednotlivých ustanovení a předpisů židovského náboženského zákona, nýbrž v celkové proměně životní orientace.*“³⁶ Ježíšův Bůh je vysvobození člověka od sebe sama pro ty druhé, je to důvod a zdroj naděje. Také je důvodem a zdrojem radikální proměny lidského života.³⁷

Proti křesťanství vystupoval někdy i Porfyrios. Ten znal dobře Starý i Nový zákon, ovládal velmi dobře hebrejštinu a liboval si v usvědčování evangelistů z mylných odkazů k hebrejským prorokům. Rád poukazoval na nedůslednost u svatého Pavla. V jeho studiích se odráží vědecký duch a místy ztrácí představivost a směřuje až k pedantství. Přesto je jeho kritika shledávána za působivou.³⁸

Na pomezí židovského a helénistického světa je situován i titul Pán, který byl v židovstvu vyslovován *Adonaj*, do řečtiny překládáno *kyrios* a to zároveň navazovalo

---

³³ TRILLING, W., *Hledání historického Ježíše*, s. 90.

³⁴ Tamtéž, s. 90-91.

³⁵ FERGUSSON, E., *Background of early Christianity* [online]. 3. vyd. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2003 [cit. 22. 3. 2012]. ISBN: 0-8028-2221-5. Dostupné z: <http://books.google.cz>.

³⁶ FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, s. 107.

³⁷ Tamtéž, s. 154.

³⁸ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, Petr Rezek, Praha, 1997., s. 144-145.

na helénistický titul *kyrios*. V císařském kultu byl zažit pojem spasitel.³⁹ Ten byl připojován k jménům císařů, neboť jak již bylo v úvodní kapitole zmíněno, v římském pohanství vznikl určitý božský kult císařů.

K zakořenění polyteismu pomáhala láska k nadpřirozeným a zázračným věcem. Promítání obav a nadějí do neviditelného světa bylo v polyteizmu běžné.⁴⁰ Služebníci polyteizmu v Římě a v provinciích byli většinou muži vznešených a bohatých rodin. Ti považovali péči o chrám či veřejné oběti za čestné vyznamenání. Na vlastní náklady pořádali posvátné hry a vykonávali staré obřady. Služebníci se omezovali na svůj chrám a své město, nespojovali žádné řády nebo stanovy. Byli to civilní hodnostáři, kteří se snažili plnit úkoly v klidu a důstojně udržovat v chodu bohoslužebné zvyky všech národů. Podle Edwarda Gibbona byly náboženské city polyteizmu vlažné a nevyhraněné a byly ponechány jen přirozeným pochodům cyklů a pověr. Jejich uctívání bylo roztrženo do tisíce božstev, a proto jejich srdce nemohlo pocítit upřímnou náklonnost k jen některému z nich.⁴¹

Když se objevilo křesťanství, bylo to jiné, toto módní nevěrectví nacházelo cestu ke všem skupinám lidí, od filosofa, přes šlechtice až k otroku.⁴² Křesťanství se obrací k celému lidstvu, proto muselo získávat větší počet vyznavačů z nízkých vrstev oproti vyšším vrstvám.⁴³ Křesťané pocházeli ze všech společenských tříd, jak bohatých tak chudých, našli se zde otrokáři i otroci.⁴⁴ Křesťanství přineslo jiný pohled na jednotlivce a na rovnost lidí.

I přes to, že charakter římské zbožnosti má na prvním místě vztah s bližními, který je vyjádřen pojmem *pietas*, obdobně jako křesťanství,⁴⁵ je možné zde vidět, podle mého názoru, že pohanský polyteismus, byl spíše kastovním systémem, neumožňoval přístup všech. Naopak v křesťanství je více uznávána hodnota člověka,

---

³⁹ FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, Univerzita Karlova, Praha, 2007., s. 102.

⁴⁰ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, Odeon, Praha, 1983., s. 68.

⁴¹ Tamtéž, 66-67.

⁴² Tamtéž, 67.

⁴³ Tamtéž, 74.

⁴⁴ MALÝ, R., *Církevní dějiny*, Matice cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 2000., s. 34.

⁴⁵ ELIADE, M., *Dějiny náboženského myšlení II – Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*, Oikoymenh, Praha, 1996., s. 109.

toto náboženství je všeobecně člověku více nakloněno. Do jeho řad mohou vstoupit i lidé z nižších vrstev.

„Ježíšova radikálně nová – ani ne tak v ideji, jako v realizovaném důsledku – interpretace Boha otevřela perspektivu zcela nové antropologii, zcela novému způsobu člověkova sebe-porozumění.“⁴⁶

Důležitou roli, v propagandě pohanských kultů i křesťanství, hrály též zázraky. Spor o zázraky byl střet mezi dvěma druhy věřících. Ale žádná ze stran nebyla ochotna jednoznačně prohlásit zázraky druhé strany jen za pouhou fikci. Apologeta Quadratus z Athén dokazoval nadřazenost Ježíšových zázračných uzdravení nad pohanskými, kvůli jejich větší trvanlivosti. Ale ani Órigenés nepopíral výskyt zázraků v Egyptě a ani si nedovolil naprostý skepticismus ve vztahu k věštbám. Ale zakládat na nich argumenty bylo vždy pro všechny ošemetné.⁴⁷

Evangelijní zprávy byly sepsány podle dobových stylistických typů. Také v řecké literatuře existuje velké množství zázraků. Marxsen popisuje, jak vyličení v zásadě probíhá. Nesmí zde chybět zdůraznění, že nemocného se snažilo uzdravit již několik lidí, ale žádný neuspěl, tím se vyzdvihne velikost zázraku. Poté proběhne složitá ceremonie uzdravování a nakonec nemocný je náhle zdravý. V závěru se objevuje „oslavný sbor,“ který prohlašuje chválu divotvorci. I rabíni podávají zprávy o zázracích, které ale mají svůj původ ve vyslyšení modlitby. To je typ „rabínských zázračných příběhů.“ Můžeme se domnívat, že se tato ústně tradovaná vypravování promítla do rané zvěsti o Ježíšově moci. Je to určitý vžitý lidový styl vyprávění o zázračných příbězích, kde v zásadě ani nezáleží na okolnostech nebo přesné diagnóze nemoci, ale na poukázání zázraku a následné oslavě divotvůrce.⁴⁸

Wolfgang Trilling, uvádí Rudolfa Bultmanna, kterého ve své knize cituje i Willi Marxsen: „*Křesťanská obec byla přesvědčena, že Ježíš činil zázraky, a vypravovala o něm množství zázračných příběhů. Většina těchto zázračných zpráv obsažených v evangeliích, je legendární nebo aspoň legendárně přikrášlená. Ale nemůže být*

⁴⁶ FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, s. 157

⁴⁷ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 142-144.

⁴⁸ TRILLING, W., *Hledání historického Ježíše*, s. 102-103.

*pochyb o tom, že Ježíš konal takové činy, které podle něho samého a podle jeho současníků byly zázraky, tzn. pocházely z nadpřirozené, božské příčiny; bezpochyby uzdravoval nemocné a vyháněl demony.*⁴⁹ Toto základní minimum uznávají všichni badatelé, neboť Ježíš oproštěn od všeho zázračného by byl nehistorický.⁵⁰

*„Ježíšovy mocné činy, ať jsou sebepodmanivější, jsou stále otevřené lidskému rozhodnutí uvěřit nebo neuvěřit, vidět v nich znamení Božího díla nebo je zavrhnout.*⁵¹ Ježíšovy zázraky vyzývají člověka k pozornosti, přemýšlení a následnému rozhodnutí.⁵²

4.1 Postoj antických učenců ke křesťanství

Spor mezi pohany a křesťany byl veden jak v intelektuálních rovinách, tak v městských radách řeckých obcí a samozřejmě i na tržištích severoafrických vsí i v tisících domácností. Dialog se neustále vyvíjel, stejně jako křesťanství a pohanská filosofie v té době, oboje procházelo neustálým vývojem, a tím se i měnil jejich vzájemný vztah.⁵³

Ve sporu na úrovni učenců mezi pohanstvím a křesťanstvím často ani nešlo o vyřešení sporu mezi monoteismem a polyteizmem. Pohanští a křesťanští platonikové se neodlišují v pojetí nejvyššího Boha. Bůh je podle všeho netělesný, bez vášní, neměnný a vymyká se dosahu lidského myšlení. Kelsa⁵⁴ i Órigena společně napadají antropomorfní představy o bozích u obecného lidu. To, že byl Bůh nazýván různými jmény, je podle pohanských myslitelů jen hádka o slova. Ale tvrzení, že by Bůh měl na sebe vzít lidskou podobu a utrpět pozemská pokoření je pro pohany nepochopitelné.⁵⁵

---

⁴⁹ TRILLING, W., *Hledání historického Ježíše*, s. 100.

⁵⁰ Tamtéž, s. 100.

⁵¹ Tamtéž, s. 108.

⁵² Tamtéž.

⁵³ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 119-120.

⁵⁴ Filozof Kelsa, stoupenec středního platonismu, vystoupil kolem roku 178 proti křesťanství ve spisu *Pravý Logos*. Pečlivě připravená a podložená polemika Kelsova je namířena jednak proti nároku křesťanství, že je zjevené, jednak proti lhostejnosti křesťanů pokud jde o blaho občanské společnosti.

⁵⁵ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 136-137.

Také nebyl veden spor mezi křesťanskou strohostí a pohanskou volností. V tomto raném období jde jen velmi těžce rozeznávat mezi křesťanskou a novoplatonskou etikou, neboť cílem obou je připodobnění Bohu. Oba dva směry se zaměřují na spásu jednotlivé duše a obě opomíjejí způsoby, které by učinily ze světa příjemnější místo pro život.⁵⁶

Dodds uvádí, že množství praktických předpisů, které jsou jim společné, lze zjistit porovnáním křesťanské a pohanské verze Sextových *Průpovědí*. Křesťanská etika některým připadá banální, jako například Kelsovi. Podle něj křesťanství neobsahuje žádnou novou nebo působivou nauku. To, že má člověk nastavit svou druhou tvář, říkal již Platón. Órigenés toto tvrzení nepopírá, rozdíl je však v tom, že oproti Platonovi křesťanství oslovuje větší množství lidí, neboť Platóna čtou jen učenci. Místy se může zdát, že Órigenés naznačuje, že křesťanství je platonismus pro lid.⁵⁷

Dodds ve své knize *Pohané a křesťané ve věku úzkosti* tvrdí, že kdybychom oslovili nějakého vzdělaného pohana z druhého století, aby vyjádřil rozdíl mezi svým vlastním a křesťanským pohledem na život, tak by nám možná odpověděl, že zde jde o rozdíl mezi *logismos* a *pistis*. To bychom mohli vysvětlit jako rozdíl mezi odůvodněným přesvědčením a slepou vírou. *Pistis* označoval nejnižší stupeň poznání, byl to stav mysli nevzdělanců, kteří věří jen tomu, co se říká, aniž by byli schopni pro svou víru argumentovat. Na druhou stranu svatý Pavel sledoval židovskou tradici a považoval *pistis* jako samotný základ křesťanského života. Rané pohanské pozorovatele Lúkiána, Galéna, Kelsa nebo Marka Aurelia udivovalo naprosté spoléhání křesťanů na neprokázané tvrzení a samozřejmě jejich ochota zemřít pro nedokazatelné.⁵⁸

Názory Lúkiánovy je možné čerpat ze spisu *O Peregrinově smrti*. Zde najdeme jeho zajímavý pohled na křesťany a jejich víru v naději. Neboť křesťanská víra z naděje žije. „*Ti blázni jsou totiž přesvědčení, že budou úplně nesmrtelní a že budou*

---

⁵⁶ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 137-138.

⁵⁷ Tamtéž, s. 138.

⁵⁸ Tamtéž, s. 138-139.

žít na věky, a proto pohrdají smrtí a mnozí se sami dobrovolně obětují. A potom, jejich první zákonodárce je přesvědčil, že jsou všichni navzájem bratry, jakmile se jednou rozhodnou a odmítnou řecké bohy a budou se klanět tomu svému ukřižovanému mudrci a budou žít podle jeho zákonů. Pohrdají veškerým majetkem stejně a považují ho za společný, aniž by se jim dostalo bezpečné záruky.⁵⁹ Zde z pohledu Lúkiána vypadají křesťané jako naivní, možná až smyslu zbavení. Jeho negativní popis nám ukazuje, jak se křesťané jevíli okolí. A tím je jejich působení a víra, doložena objektivněji než když čerpáme ze spisu z pohledu křesťana. Z úryvku je možné vyčíst, že prvotní křesťanství bylo silně věřícími lidmi naplňováno a hájeno. Formulka, že všichni jsou si navzájem bratry, dokazuje, že v křesťanství byli všichni jako jeden.

I Galén se staví na jedné straně ke křesťanské víře skepticky. Ve spise *Peri diaforas sfygmón II* najdeme, že „člověk by neměl hned na začátku slyšet o nedokázaných zákonech jako ten, kdo se stal žákem Mojžíše a Christa.“⁶⁰ Zde se nedokázanými zákony míní pravděpodobně Bůh, kterému je třeba věřit bez důkazu. Lidé příklánějící se ke křesťanství takto věřili v Boha i díky zázrakům, které konal Ježíš jako prodloužení božské ruky.

Galén, jako pohanský pozorovatel, na křesťanství kritizoval slepou víru, ale na straně druhé mu byl příznivě nakloněn. Tvrdil, že křesťané mají tři ze čtyř ctností. Prokazují statečnost, sebeovládání i spravedlnost. Jediné, co jim schází, je *frónésis*, rozumový vhled, určitá racionální opora předcházející trojice. Kelsos označuje křesťany za felčary, kteří varují lid před lékařem a tvrdí, že vědění je škodlivé pro zdraví duše. Porfyrios opakuje protest proti iracionální pistis a Iulianus říká: „*Ve vaší filosofii není nic krom jediného slova – Věř!*“⁶¹ Ale křesťané byli připraveni předložit odůvodněnou obhajobu.⁶²

Markus Aurelius se také ve svém spise *Hovory k sobě*⁶³ pozastavuje nad absencí rozumového vhledu. „*Jaká je duše, odhodlaná zhasnout nebo se rozptýlit nebo trvat*

---

⁵⁹ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, H&H, 1992., s. 71.

⁶⁰ Tamtéž, s. 65.

⁶¹ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 139.

⁶² Tamtéž, s. 139-140.

⁶³ Ta eis beauton XI

*dále, kdyby bylo nutno odloučit se od těla? Toto odhodlání musí vycházet z vlastního rozhodnutí, ne z pouhé ukázněnosti, jak je tomu u křesťanů, má se chovat uvážlivě, důstojně a bez tragických efektů tak, aby jiné přesvědčovala.*⁶⁴

Tento názor vyvstává z toho, že starověká filosofie jako celek a její pohled na vesmír a Boha, byl výsledkem rozumové uvažování.⁶⁵

Kelos ve svém spisu *Pravdivé slovo*, kde vedl polemiku s křesťanstvím, uvedl, že křesťanství nevychází z doposud uznávané tradice. Je to forma zbožnosti, která není zakotvená ani v Antice ani v tehdejší její tradici. Kelos cestoval a snažil se poznávat rozdílné zvyky. Všechny tehdejší národy měly jiné bohy, rozdílné šaty, zemědělství, architekturu a mnohé další. On vyčítal ve svých úvahách křesťanům, že pro ně to byl Bůh, který určil pravidla a zákony a člověk je musí dodržovat, tohle vše nevyšlo z přirozenosti, ze zákonů přírody, ale od Boha.⁶⁶

Naproti němu stojí Origénes. Ten dokáže originálně argumentovat, drží se pouta mezi křesťanstvím a židovstvím. Origénes se stejně jako Kelos zmiňuje o tom, že náboženské cítění a jiné zvyky se váží k určitému teritoriu. Mezi místem a zvyky je určitá vazba. Origénes vyzdvihuje Židy, kteří i přes to, že změnili místo, tak svého Boha si nesli stále s sebou. Naproti tomu stojí názor Kelsa, který je v zásadě za to samé kritizuje a uvádí, že se Židé chovají tak, jako by nad jejich zákony nebylo a jakoby oni znali nějakou hlubší moudrost.⁶⁷

Origénes nám svým dílem dokazuje všeobecný pocit o provázanosti křesťanství s židovstvím. Také je důležité uvědomit si, že on si na křesťanství vážil víry, která byla oddaná, možná až slepě. Té víry, kterou výše zmínění kritizovali.

V Órigenově spisu *O počátcích* se objevuje velmi působivý dialog, který se pokouší o syntézu křesťanství a platónismu. Spis obsahuje dalekosáhlé ústupky pohanskému stanovisku. Órigenes z velké části přebírá jádro Platónovy teologie a také

---

⁶⁴ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, s. 61.

⁶⁵ DOHERTY, E., *The Jesus puzzle – Did Christianity Begin with a Mythical Christ?*, s. 78.

⁶⁶ WILKEN, R. L., *Remembering the Christian Past*, [online]. Michigan: Wm Eerdmans Publishing Co., 1995 [cit. 21. 3. 2012]. ISBN 0-8028-0880-08. Dostupné z: <http://books.google.cz>.

⁶⁷ Tamtéž.

jeho pojetí světa. Zkráceně řečeno Órigénovo pojetí zmrtvýchvstání je zredukováno jen na epizodu vesmírných dějin. „*Konečná apokatastasis, kdy se všechny věci vrátí do svého původního stavu, je nekonečně vzdálená.*“⁶⁸ Taky si zde Órigénes pohrává s Platónovou myšlenkou, že duše se může znovuzrodit v živočišném těle. A jednotlivá vtělení záleží na tom, jak žila duše na zemi. To, co předvedl Órigénes bylo umění překrucovat texty. Umožňovalo únik z tyranie litery a svým způsobem byla nástrojem pokroku.⁶⁹

„*Křesťané i pohané tu byli scholastiky: nemohli se postavit proti autoritě starobylých textů, mohli jí pouze uniknout zpětným vkládáním vlastních myšlenek.*“⁷⁰

---

⁶⁸ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 146.

⁶⁹ Tamtéž, s. 146-149.

⁷⁰ Tamtéž, s. 150.

5 Prosazení křesťanství

Tertullianus:

„ Když Tibera zaplaví město anebo Nil nezavlaží pole, když je nebe nehnuté anebo země se třese, když je hlad či mor, první reakce je: Křesťany lvům! “⁷¹

Kulturní rozkvět Ježíšovy doby byl umožněn stabilitou udržovanou Octavianem, Caesarovým dědicem. Ten se stal jako Augustus Caesar prvním římským císařem. Za vlády Tiberia se Řím obával jeho pretoriánské gardy, která udržovala pořádek. Na území dnešní Palestiny převládal v čase Ježíšova narození klid.⁷²

Pozdější římské výboje připravily půdu pro snadnější šíření křesťanství. Mezi církevními obcemi založenými v Sýrii k nejproslulejším patřily obce v Damašku, Beroi (Aleppu) a v Antiochii. Věštecký úvod Apokalypsy zajistil nesmrtelnost sedmi asijským církvím: v Efesu, Smyrně, Pergamu, Thyateiře, Sardách, Laodikei Filadelfii. A nové náboženství přijaly i ostrovy Kypr, Kréta a provincie Thrákie a Makedonie. Křesťanské republiky byly brzy založeny v Korinthu, Spartě a Athénách.⁷³

Jak je možné vidět, tak křesťanství se neomezovalo jen na hranice Římské říše, zasahovalo do všech částí světa. Kvůli nepřesným záznamům, jak horlivých věřících, tak i nevěřících je téměř nemožné určit přesný počet prvotních křesťanů. Ale zdá se, že před Konstantinovým obrácením na víru nebylo věřících více než dvacetina poddaných říše.⁷⁴

Přesné záznamy o počtu věřících nejsou známy ani v pozdějších stoletích, stále jsme jen u dohadů. Chrysostomos v době svého působení odhaduje, že věřících v Antiochii bylo dokonce více než Židů a pohanů. V Římě byla bezesporu nejpočetnější církevní obec. V polovině třetího století můžeme odhadovat množství křesťanů na padesát tisíc z přibližně miliónu obyvatel. Lidé v západních provinciích

⁷¹ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 132.

⁷² JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 12-13.

⁷³ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, Odeon, Praha, 1983., s. 68-69.

⁷⁴ Tamtéž, s. 73-74.

čerpali názory a mravy z Říma. Afričtí křesťané se brzy stali jednou z hlavních odnoží prvotní křesťanské církve.⁷⁵

Pro postup císařů vůči prvním křesťanům se uvádí důvod, který je odvozen z uznávaného ducha polyteizmu. Náboženskou snášelivost antického světa podporovala samozřejmě úcta a ohleduplnost k tradicím i náboženským obřadům a vůči těm, kteří se od tohoto zdržovali, bylo nejdříve namířeno jen rozhořčení. Mezi tyto vyloučené patřili i Židé, kteří od vlády Neronovy až do vlády Antonina Pia zažívali masakry a krutosti a zaslepená pověra z nich činila nepřátele nejen římské říše, ale i celého lidstva.⁷⁶

Nakonec hněv pohasl a díky laskavosti Antonia Pia a snášelivosti polyteizmu, byla Židům vrácena stará privilegia, ale jen za podmínky, že nesměli na víru nikoho dále obracet. Židé se nesměli přibližovat do Jeruzaléma, ale mohli obývat osady v Itálii i v provinciích. Mohli se stát římskými občany, těšit se z veřejných poct a byli osvobozeni od nákladných služeb společnosti. Na mnoha místech vyrostly nové synagogy, kde mohli užívat židovských tradic. Židé přesto trpěli nesmiřitelnou nenávisť, kterou začali promítat do obchodu. Chtěli předstihnout modloslužebníky, neboť proklínali pyšné království, jimi nazývané Edóm. Potomci Abrahámovi byli vlastně ušetřeni krutostí, ale učedníci Kristovi takový přístup nezažili. Bylo to způsobeno zřejmě tím, že Židé byli chápáni jako národ, ale křesťané byli v očích antického světa sekta. Bylo důležité setrvávat při obřadech předků, po dlouhé věky Mojžíšovy zákony uznávala početná společnost. Židé mohli uznávat to, co by pro ně bylo hříchem nedodržovat. Tehdy v římské společnosti platilo, že se musí brát ohled na posvátné obřady sousedů. Ale přijetím víry evangelií se křesťané domněle dopouštěli nepřirozeného a zároveň neodpuštělného provinění. Svými novými zvyky rušili posvátná pouta obyčejů a výchovy, znesvěcovali náboženské zvyky své vlasti. A svým chováním pohrdali vším, čemu jejich otcové věřili a co ctili jako posvátné. „*Každý křesťan zavrhl s opovržením pověry své rodiny, svého města a své provincie.*“⁷⁷ Křesťané odmítali jak vztah k římským bohům, tak k říši a lidstvu. Nemělo význam,

---

⁷⁵ GIBBON, E., Úpadek a pád římské říše, Odeon, Praha, 1983., s. 70-72.

⁷⁶ Tamtéž, s. 79-80.

⁷⁷ Tamtéž, s. 81.

aby se utlačovaní věřící odvolávali na své svědomí nebo osobní názor. Nikdy se nemohli setkat s porozuměním filozofů, ani věřících pohanského světa, přestože u nich někdy vzbuzovali soucit. Tento údiv a nepochopení brzy vystřídala nenávist a zášť.⁷⁸

Křesťané byli řazeni nejdříve k židovství, proto chvíli trvalo, než byla jejich existence vůbec zaznamenána. Potom byli křesťané označeni za ateisty a měli být trestáni. Pro pohany bylo těžké představit si jediného duchovního Boha, který nebyl zobrazován žádnou tělesnou postavou a jeho uctívání si nežádalo lidské či zvířecí oběti. Pro pohany bylo méně podivným, že křesťané uctívají jeho proroka jako by byl samotným Bohem. Pohané odmítali dar života a nesmrtelnosti, který nabízel Ježíš Nazaretský.⁷⁹ Musíme si uvědomit, že křesťanství nabízelo spíše život pozemský, směřovalo spíše k budoucnosti, naproti tomu pohanství žilo více časem přítomným.

Římská politika neviděla ráda spolčování poddaných, i když měli neškodné cíle. A křesťanství se zdálo nebezpečné, tento spolek bylo nutné rozpustit. Křesťané zahalovali své náboženské obřady úmyslně tajemstvím, aby tím napodobovali fascinující tajuplnost eleusinského mystéria, kterého si pohanský svět vážil. Ale jejich pokus přitáhnout lidi, vzbudil spíše podezření, že mají, co skrývat. Křesťanství bylo popisováno jako krvelačný kult. Ale oni se snažili pomluvám rozumně bránit.⁸⁰

Na obranu pohanských úředníků, jak uvádí ve své knize Edward Gibbon, je nutné říci, že postupovali proti prvotní církvi celkem uvážlivě. Uplynula delší doba, než došli k závěru, že noví sektáři zasluhují pozornost vlády. Při vyšetřování poddaných postupovali, dá se říci, vlašně. Vyměřovali mírné tresty.⁸¹

V rozvoji vztahu mezi křesťanstvím a antickým pohanstvím můžeme rozlišit **tři fáze**. Na počátku netvořilo pohanské ani křesťanské myšlení uzavřený nebo jednotný systém. Řecká filosofie spěla k syntéze, avšak shoda byla jen malá. I samotní křesťané

---

⁷⁸ GIBBON, E., Úpadek a pád římské říše, Odeon, Praha, 1983., s. 80-81.

⁷⁹ Tamtéž, s. 82-83.

⁸⁰ Tamtéž, s. 83-84.

⁸¹ Tamtéž, s. 86.

byli roztrženi, existovalo mnoho zneprátených sekt, které měly společné jen označení „křesťané“. Nebyla ještě jasne vyhraněna pravověrnost oproti kacířství.⁸²

V této době začíná dialog s pohanstvím. Apoštolští otcové psali jen pro své bratry ve víře. Začínají vycházet z tohoto ideologického ghetta apologeti a hlásí obhajobu křesťanství před světem vzdělaných pohanů. Mají za cíl odstranit postihy, jimiž tehdejší církev trpěla.⁸³

V druhé polovině druhého století došlo k tomu, že Kelsos - pohanský intelektuál vzal křesťanství vážně. Kelsovi se to jevilo jako reálné ohrožení stability a bezpečnosti impéria. Ve své knize *Pravé učení*, která byla vydána 178, chce zabránit šíření křesťanství a snaží se přimět křesťany, aby se stali lepšími občany.⁸⁴

V prvním až druhém století bylo křesťanství odmítáno mnoha významnými muži a filozofy. Mezi ně patřili například: Seneca, Plinius -starší i mladší, Tacitus, Plutarchos, Galénos, otrok Epiktétos a císař Marcus Antoninus. Slova těchto učenců stejně jako jejich mlčení ukazuje pohrdání touto sektou.⁸⁵ Ale zdá se, že někteří tomuto novému vyznání nevěnují ani pozornost a dále se zabývají svým studiem nebo životním povoláním. Mlčelo se dokonce i o pašijovém zatmění, které muselo proběhnout za života Seneky a staršího Plinia. Ale Plinius věnuje zvláštní kapitulu jen zatmění po Caesarově smrti, které nebylo tak monumentální, jen se zdálo, že sluneční kotouč září méně. Tato událost se objevuje u mnoha básníků té doby, ale nadpřirozené pašijové zatmění je opomíjeno.⁸⁶

Na obhajobu tohoto tvrzení je možné uvést dopis Plinia mladšího císaři Trajánovi. Ten nám dokládá, nejen jak bylo vedeno vyšetřování křesťanů, ale rovněž, že Plinius byl zastáncem zásahu proti křesťanům. Neboť usiloval o znovuoživení

---

⁸² DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 120-121.

⁸³ Tamtéž, s. 122.

⁸⁴ Tamtéž, s. 119-122.

⁸⁵ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 76.

⁸⁶ Tamtéž, s. 77.

pohanských kultů. Náboženství v té době byla tolerantní, ale pověru, za kterou bylo křesťanství považováno, chápali jako nebezpečnou, ohrožující stát a společnost.⁸⁷

Mnohé odpůrce křesťanství spojovalo to samé. Tím byl odpor ke křesťanské odevzdanosti, slepé víře a neutuchající naději. I Seneka se ve svých básních často vyjadřuje o naději jako o něčem nakažlivém.

„Naděje plná lží, a přesto po nás neustále žádá, abychom jí věřili.“⁸⁸

Obhajobu naděje můžeme posléze nalézt u Pavla, který o ní vede polemiku se Senekou. *„Naději chápal jako dar, který dostane každý, kdo následuje Krista. Dar, díky kterému člověk dospěje k trpělivosti přesně opačně, než jak to bralo soudobé stoické učení. Naděje pomáhá podle něj křesťanům vzdát se sobectví, a když doufají v dobro, přejí si ho i pro druhé. Naděje prostupuje celý jejich život a dává mu novou vůni, bez ohledu na to, v jakých podmínkách žijí, zda jsou boháči nebo otroci. A zdrojem oné naděje je ten, který zmíral na kříži s rozpaženými rukama. Zmíral totiž proto, aby smířil člověka s Bohem.“⁸⁹*

U Tacita můžeme jeho nelibost vůči křesťanství vyčíst z jeho Análů, kde se zabývá obdobím prvních římských císařů. Zejména v té části, kde se vyjadřuje k požáru za císaře Nera, to jest v patnácté knize Análů. Jeho dílo má pro nás dokumentární hodnotu. Kvůli umělecké formě autor používá termínů, které přidají na dramatickosti. Hodnotí křesťanství jako zlo a zhoubnou pověru. Nemluví o samotné zvěsti křesťanství, jen popisuje nenávist římského lidu.⁹⁰ Což je patrné na tomto úryvku. *„Nejdříve byli tedy pochytáni ti, kteří se přiznávali, potom na základě jejich udání bylo k nim připojeno ohromné množství ani ne tak pro zločin zhárství jako pro nenávist k lidskému rodu.“⁹¹* Nejdůležitější je, povšimnout si, že postih je zejména kvůli nenávisti k lidskému rodu.

---

⁸⁷ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, s. 18-21.

⁸⁸ Český rozhlas. [online]. Praha: Český rozhlas © 2012 [cit. 21. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/slovonatyden/_zprava/715801

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, s. 26-29.

⁹¹ Tamtéž, s. 26.

Křesťané platili za nepřátele lidstva, a proto bylo lehce uvěřeno i historice o založení velkého požáru Říma křesťany.⁹²

Druhá fáze se datuje od roku 203 přibližně do roku 248. Órigenés v této době vydal spis *Proti Kelsovi*⁹³. V impériu šlo o čas nejistoty a bídy a pro církve šlo o dobu poměrného osvobození, přibývalo příznivců a byl zde značný intelektuální růst. Kléméns Alexandrijský byl toho názoru, že pokud má být křesťanství něčím více než jen náboženstvím nevzdělaných, musí se vyrovnat s řeckou filozofií a vědou. Dialog s pohanstvím se měl stát hovorem intelektuálně rovných. Na pohanské straně se ve stejné době projevuje touha, pohltit Krista do establishmentu. Jako se to stávalo s mnoha jinými staršími božstvy, šlo o začlenění jej do stávající kultury, do jejich dosavadního systému

Třetí fáze je odlišná, začíná deciánským pronásledováním roku 249. Byl to první systematický pokus vyhladit křesťanství tím, že církve zbaví jejich vůdců. Tato fáze končí velkým útlakem za vlády římských císařů Diocletiana a Galeria.

Ve druhém a dokonce ještě i ve třetím století platili členové křesťanské církve stále za armádu vyděděnců.⁹⁴

V období let 250 – 284 sílila církve svým počtem i vlivem. Kolem roku 270 Porfyrios vytvořil spis *Proti křesťanům*. Zde mluvil o křesťanství jako o nauce kázané v nejvzdálenějších koutech země. Sleduje, jak kult Ježíše nahrazuje v Římě kult Asklépia. Také zaznamenává křesťanskou sebedůvěru a její zámožnost, která je prezentována stavbou velkých kostelů.

Hieroklés jako autor pojednání *Milovníci pravdy*, vynášel zde Apollónia z Tyany jako Kristova soka. Křesťanství budilo nepřátelské pocity v pohanských masách.⁹⁵

---

⁹² DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 127.

⁹³ Órigenés sleduje Kelsovu argumentaci proti křesťanskému učení a bod po bodu ji vyvrací. Órigenés hájí křesťanství mimo jiné z nařčení z rozvracení státu a zdůrazňuje povinnost loajálnosti křesťana vůči státní moci a společnosti, pokud není v rozporu s Božím zákonem.

⁹⁴ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 153.

⁹⁵ Tamtéž, s. 126-127.

Křesťané byli neoblíbení, nejen kvůli potřebě obětního beránka, ale díky i tradiční neoblíbenosti Židů, neboť zpočátku platili za odpadlickou židovskou sektu.⁹⁶

5.1 Nepochopení křesťanství

Došlo k dezinformacím o křesťanské morálce a k tomu přistoupilo i nepochopení křesťanské politiky. Vládl zde strach z brzkého konce římského impéria, který předpovídaly knihy sekty. Přestože apologeti vysvětlovali, že očekávané království je čistě duchovní, nebylo jim uvěřeno. Apologeti se snažili vysvětlit, že nemají neúctu ke státnímu symbolu, císaře uznávají hned jako prvního po Bohu. Další námitku proti křesťanům vznáší Kelsos, který si stěžuje, že v době ohrožování země barbary ze sebe křesťané setřásají svou povinnost ke společnosti a nechtějí sloužit v armádě. V této otázce bránil křesťany Órigenés, tvrdil, že křesťané pomáhají svému impériu modlitbami více, než ti, na nichž zdánlivě leží boj.⁹⁷

Trvalejší a obtížněji vyvratitelná byla pomluva, že křesťané nesou zodpovědnost za všechny přírodní pohromy, neboť jejich neznabožství urazilo bohy.⁹⁸

Další příčinou zášti bylo značné působení křesťanství na rodinný život. Rané křesťanství bylo značnou separační silou. Náboženské rozdíly mohly rozpoltit rodinu. Přes všechny předsudky křesťanství přežilo a dále se šířilo.⁹⁹

Órigenés i apologeti se snaží oddálit Krista od historické osobnosti a přiblížit jej k hellénistickému „druhému Bohu,“ který byl chápán jako bezčasý *Logos*, jenž byl pověřen Bohem při stvoření a řízení kosmu. V této době Ježíšovy lidské vlastnosti a jeho utrpení hraje v propagandě jen malou roli, spíše jen vyvolává rozpaky.¹⁰⁰

---

⁹⁶ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 128.

⁹⁷ Tamtéž, s. 130-131.

⁹⁸ Tamtéž, s. 132.

⁹⁹ Tamtéž, s. 133-134.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 136-137.

5.2 Postup římské vlády

Jak bylo již výše zmíněno, římský stát postupoval proti křesťanům v zásadě, podle Edwarda Gibbona, mírně. Byl jim dopřán delší čas, než jim byla věnována pozornost vlády. To bylo způsobeno záštitou mojžíšských obřadů. Ale netrvalo však dlouho a Židé si povšimli vzdalování jejich nazaretských bratří. Místodržící v provinciích nepřikládali příliš velkou váhu záležitostem, kde šlo zatím jen o slova, nikoliv o činy a nebrali v potaz stížnosti barbarského a pověřčivého národa synagóg. Nevinnost prvních křesťanů chránilo pohrdání a neznalost. A vlastně tribunál pohanského úředníka zpočátku sloužil jako útočiště před zuřivostí Židů. Během dlouhé doby od Kristovy smrti nemůžeme ještě hovořit o římské nesnášenlivosti. Pokud nebereme v potaz chování **Nera**. Kdy roku **65**, desátý rok jeho vlády, vznikl v Římě požár. Hlas z lidu jej označil za žháře a Nero potřeboval na svou obhajobu nalézt viníka, aby odvedl podezření. Tak ukázal na křesťany, které podrobil krutému mučení. Byli obviněni, ne za požár, ale za nenávisť k lidskému pokolení. Ale v lidech to způsobilo soucit, že ti ubozí křesťané propadli za oběť, nikoli obecnému zájmu, ale ukrutnosti mstivého tyрана.¹⁰¹

Neronova pronásledování křesťanů se omezovala jen na obvod římských hradeb. Ale jelikož náboženské přesvědčení křesťanů, jak uvádí Tacitus, nebylo nikdy dříve tak krutě trestáno, tak umírněnost dalších vladařů byla ochotna šetřit sektu, která byla nějakou dobu utiskovaná tyranem.

Téměř ve stejné době zachvátily plameny války Jeruzalémský chrám i římský Kapitol. Od Židů byl požadován příspěvek na obnovu Kapitolu, což brali jako nespravedlnost. Mezi křesťany hnanými před soud byli dva muži, kteří byli vnukové svatého Judy apoštola, který byl bratrem Ježíše Krista. Muži doznali svůj královský původ i vztah k Mesiášovi, ale jejich nuzný oděv a prosté odpovědi císaře brzo přesvědčily, že nejsou s to rušit mír římského impéria. Hněv císaře **Domitiana** se obrátil na dva syny strýce Flavia Sabina. Starší z nich byl odsouzen za velezrádné

---

¹⁰¹ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 86-88.

úmysly. Mladší byl ochráněn díky své zbabělosti. Flavius Clemens dostal za manželku Domitianu neteř Domitilu. Clement dostal funkci konzul, ale ani ne za rok byli obviněni z „ateismu a židovských mravů,“ takové označení dříve patřilo jen křesťanům. Clement a Domitila byli církví prohlášeni za jedny z prvních mučedníků. Krutost Domitiana byla nazvána druhým pronásledováním. Nakonec 18. září roku 96 zavraždil Stephanus, svěrenec Domitili, císaře v jeho paláci. Po jeho smrti odsoudil senát Domitianovu památku, nařízení byla zrušena a vyhoštěnci povoláni zpět. Nastala laskavá vláda **Nervova**.¹⁰²

To že při vyšetřování křesťanů postupovali římscí úředníci opatrně, nasvědčuje i osoba **Plinia mladšího**, který byl jako věhlasný římský právník pověřen správou nad Bithynií a Pontem roku 106, za vlády císaře **Trajána**. Plinius nevěděl, jak má proti křesťanům postupovat. To nám naznačuje, že v té době ještě neplatila jasná nařízení proti křesťanům, jak proti nim postupovat. Napovídá to, že v podnikání právních kroků proti křesťanům nebyl dosud žádný tak vážný, aby se stal precedenčním případem pro římského soudce. Traján sám zavedl pravidla, která křesťanům často pomohla. Mezi ně patří, že úředníci mají potrestat právoplatně usvědčené, ale nemají pátrat po domnělých zločincích. Úředníkům nebylo dovoleno zahájit vyšetřování jen na podkladě nějakého libovolného udání. U obviněných křesťanů se bezpodmínečně vyžaduje svědectví řádného a nestranného žalobce.¹⁰³

Pliniův dopis císaři Trajánovi: „*S těmi, kdo byli obžalováni jako křesťané, jsem zatím postupoval takto: Zeptal jsem se jich, jsou-li křesťany. Když to doznali, zeptal jsem se podruhé a po třetí pohroziv jim trestem smrti; když setrvali na svém, dal jsem je popravit. Nepochyboval jsem totiž, ať doznávali cokoliv, že rozhodně je třeba potrestat zarputilost a tvrdošijný vzdor.*“¹⁰⁴

Odpověď Trajána dokazuje mírnost. „*Volil jsi, milý Secunde, správný postup při vyšetřování těch, kdo byli u tebe obžalováni jako křesťané, neboť nelze obecně stanovit nějakou přesnou formuli. Nemají se vyhledávat; jsou-li obžalováni a usvědčeni, nechť*

¹⁰² GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 90-92.

¹⁰³ Tamtéž, s. 92-93.

¹⁰⁴ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, s. 18.

*jsou potrestáni. Zároveň však je třeba dbát, aby se tomu, kdo popře, že je křesťanem, a prokáže to veřejně, to jest vzýváním našich bohů, dostalo pro jeho lítost milosti, i když pro svou milost zůstává v podezření.*¹⁰⁵

Císař **Hadrian** dokonce zavedl, že toho, kdo někoho neprávem obviní z křesťanství a nebude schopen to podložit důkazy, čeká přísný, až hrdelní trest.¹⁰⁶

Ale pohané samozřejmě mohli toto obejít. Stávalo se to zejména při pohanských oslavách, nebo když přišla na zemi nějaká pohroma či když roční období nemělo obvyklý průběh. Potom byli pověřiví pohané přesvědčeni, že za vše jsou zodpovědní bezbožní křesťané. Během oslav, kdy již soucit byl smazán krví přinesených obětí, vyvolávali pohané příslušníky nové sekty a chtěli jejich potrestání. Místodržitelé a úředníci v provinciích byli obvykle ochotni vyhovět přání lidu a utišit jej obětováním několika požadovaných osob. Ale císaři se snažili tomuto zamezit. Edikty císaře Hadriana a Antonina Pia zdůrazňují, že smýšlení davu nelze přijmout jako zákonný důkaz k usvědčení nebo potrestání.¹⁰⁷

Tresty byly svým způsobem na svou dobu mírné. Pokud obžalovaní projeví ochotu hodit na pohanský oltář pár zrněk kadidla, byli soudem propuštěni bez nejmenší újmy a s pochvalou. Soudce však často popuzovala neústupnost obžalovaných. Měl tyto „poblouzněné“ totiž spíše napravovat než trestat. Je pravda, že postupy k tomuto napravení byly různé, kde neplatily domluvy a rozmluvy, přišly na řadu skřipce a mučidla, aby je této neoblomné zločinnosti zbavily.¹⁰⁸

Dá se říci, že mírným způsobem, proběhla i smrt biskupa *Paterna Cypriana*. Ten byl nejprve vyhoštěn roku 257, potom byl dopraven do Curuby za zřeknutí se římského náboženství. Zde v zásadě neměl nepohodlí a nakonec se mohl vrátit z vyhnanství. Poté přišel příkaz od císaře o potrestání učitelů křesťanství. Mezi ně byl samozřejmě zahrnut Cyprianus. Byl odsouzen roku 258. Byla mu vystrojena hostina, kde se křesťanští přátelé mohli těšit z jeho přítomnosti. Druhý den ráno 14. září byl

---

¹⁰⁵ FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, s. 19.

¹⁰⁶ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 94.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 94-95.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 97.

popraven bez mučení k odvolání víry. Tělo bylo vystaveno na odiv zvědavým pohanům a poté byl pohřben na křesťanském hřbitově. Pohřeb se konal veřejně a zúčastněným nehrozil žádný postih. Později byl prohlášen za mučedníka.¹⁰⁹

Platily hned tři způsoby, jak se vyhnout mučednictví. Kdykoliv římský úředník obdržel udání proti osobě příslušné k sektě křesťanů a podléhající jeho pravomoci, uvědomil o tom obviněného a poskytl mu dost času, aby si mohl uspořádat rodinné záležitosti a připravit si odpověď na obvinění. Čas mu dával i možnost utéct a počkat, dokud se situace neuklidní. Dále měli možnost rouhavé přetvářky, aby umlčeli donašeče. Správcové provincií prodávali osvědčení, které osobě potvrzuje, že je poslušná zákonů. Těmito doklady se bohatí vyznavači křesťanství mohli bránit. Při pronásledování křesťanů se našli i tací, kteří svou víru zradili a hned jak pominulo nebezpečí, začali znovu prosit o zpětné přijetí a odpuštění od církve, kde se ale setkali často s nelibostí.¹¹⁰

Teprve v pátém století zastánci křesťanství píšou o desaterém pronásledování. Tito autoři si zvolili pro svůj popis ty nejkrutější císaře vůči křesťanství. Samozřejmě perzekuce se děly, ale střídala je také období dobrotivých císařů, která zaručovala křesťanskému náboženství možná ne legální, ale skutečnou a veřejnou toleranci. Příkladem takové tolerance byly edikty, vydané **Tiberiem a Markem Aureliem Antoninem**.¹¹¹ Markus Antoninus ale po celou dobu své vlády opovrhoval křesťany jako filozof i jako panovník.¹¹²

Nástupem **Commoda** se pozice křesťanů změnila, ale díky císařově milence Marcii byli křesťané uchráněni, stala se jejich patronkou. Potom při nástupu rodiny Severovy navázali křesťané užší vztah s vládcem. Za **Severovy** vlády se zášť lidu utišila a zákony na čas zmírnily. Vzrůstající počet novověrců na sebe strhával moc pozornosti a to změnilo Severovo vztah k církvi. Ve snaze omezit křesťanství vydal edikt. Poté nastalo velmi vlašné pronásledování, zde je vidět shovívavost Říma. Po

---

¹⁰⁹ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 98-99.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 102-103.

¹¹¹ K ediktu dal podnět nejspíš zbožnost Marca Antonina a jeho vděčnost za vyvážnutí z nebezpečí ve válce s Markomany.

¹¹² GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 103-104.

smrti Severa jeho zákony ztratily platnost a období mezi lety 211-249 se křesťané těšili klidu, scházeli se v soukromých domech či odlehlých místech. Také mohli zasvěcovat vhodné budovy pro bohoslužebné účely a konat volby svých správců. Vláda panovníků pocházejících z asijských provincií byla křesťanům nakloněna příznivě a mohli do paláce vládce vstupovat stejně jako kněží či filozofové a jejich tajemná nauka budila zájem vladařů.¹¹³

Dokonce císař **Alexander** sdílel filosofickou zbožnost své matky a měl velkou úctu ke křesťanství. Ve své domácí kapli umístil sochy Abraháma, Orfea, Apollónia¹¹⁴ a Krista. Tím chtěl prokázat poctu mudrcům, kteří naučili lidstvo různým způsobům uctívání nejvyššího univerzálního božství. Roku 235 byla křesťanská víra otevřeně vyznávána a její příkazy byly dodržovány lidmi v jeho domě.¹¹⁵

Perzekucí bylo potom nazváno období za vlády **Maximina**. Přestože byl tento císař ke křesťanům velmi krutý, měly jeho krutosti jen dočasný a místní ráz. Zbožný Origénes, který byl označován za oběť svého náboženského přesvědčení mohl dosud sdělovat pravdy evangelia sluchu vladařů. Napsal několik poučných listů nejen císaři *Phillipovi*, ale i jeho manželce a matce. **Phillip** projevoval sektářům přízeň a sám byl podezříván, že přijal novou víru. Ale toto tvrzení nebylo potvrzeno.¹¹⁶

Po Philippově pádu a nastoupu nového vladaře se dá rok **249** považovat za zlomový pro křesťany. Za vlády **Deciovy** nastala pro křesťany doba útisku. Roku **250** vydal edikt, který vyzněl pro novou církev velmi nepříznivě. Biskupy z nejvýznamnějších měst postihlo vyhnanství nebo smrt a nová volba nebyla možná.¹¹⁷

Administrativa za císaře **Valeriana** se zpočátku vyznačovala lehkomyšlností. Byl nedůsledný, ale nakonec napodobil Deciovy ukrutnosti. Vláda **Galliena** naopak opět přinesla církvi mír a roku **261** byl vydán **edikt**, který umožňoval křesťanství svobodně vyznávat. Dřívější zákony sice nebyly formálně zrušeny, ale upadly v zapomnění. Křesťané tak zažili asi čtyřicet let klidu. Tohle bylo paradoxně pro jejich

---

¹¹³ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 104-105.

¹¹⁴ Je bohem řecké a římské mytologie a náboženství, synem Dia a Létó a dvojčetem bohyně Artemis.

¹¹⁵ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 106.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 106-107.

vyznání horší než doba perzekuce. Takovým ukázkovým příkladem je příběh zámožného Pavla ze Samosaty, který své bohatství nezdědil, ani jej nezískal poctivou prací. Pavel považoval služby církvi za výnosné povolání. To budilo nenávist pohanů ke křesťanům. Jeho vláda nad hlavním městem Sýrie skončila ne kvůli jeho chování, ale kvůli jeho neuvážlivému přiklonění se k několika odchylným názorům o nejsvětější Trojici, čímž vzbudil nelibost východní církve. Pavel byl zbaven biskupského úřadu shromážděním o sedmdesáti nebo osmdesáti biskupech v Antiochii. Vetřel se ale do přízně Zénobie¹¹⁸ a zůstal ještě čtyři roky pánem biskupského paláce a úřadu. Nastal soud, obě strany mohly hájit své stanovisko. Tento zvláštní proces dokazuje, že římské impérium uznávalo existenci, majetek, výsady i vnitřní zřízení křesťanů. Roku 274 **Aurelianus** určil italské biskupy za nestranné rozhodčí, a když se dověděl, že se přiklonili k usnesení koncilu, přiklonil se k nim a Pavel byl donucen vzdát se světského majetku patřícího úřadu.¹¹⁹

Církev v době **Diocletiana** zažívala také poměrně klidné období. Diocletianus se více věnoval vojenským a vládním záležitostem. Naproti tomu jeho manželka Prisca a dcera Valeria pravdám křesťanství věnovaly větší pozornost. Pro křesťanství všeobecně byla ve všech dobách velmi důležitá zbožnost žen a křesťanství si toho bylo vědomo. Hlavní eunuchové, Lukianos, Dórotheos, Gorgonios a Andreas, se starali o Diocletianovu osobu a jeho domácnost, inspirovali i některé úředníky, a přestože doprovázeli císaře při jeho obětech v chrámu, mohli s manželkami, dětmi i otroky svobodně vyznávat křesťanskou víru. Biskupové zaujímali čestné postavení v provinciích a lid a úřady se k nim chovali uctivě. Diocletian prosazoval svobodu a to mělo za následek úpadek mravů a slušnosti. Dokonce v biskupských řadách nastal úpadek, kde upřímná víra, kterou se až dosud lišili křesťané od pohanů, se již mnohem méně objevovala v jejich životě, spíše se o ní mnohem více psalo, než podle ní konalo.¹²⁰

Roku 293 bylo vykročeno k jinému uspořádání říše, tento rok byla uvedena v život tetrarchie, neboli vláda čtyř, a dva z nich byli povýšeni na caesares a získali

---

¹¹⁸ Septimia Zenobia, (kolem 240, Palmýra – po 274, Řím), byla v letech 267/268 – 272 královna syrské Palmýry.

¹¹⁹ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 107-108.

¹²⁰ Tamtéž, s. 109-110.

postavení spoluvládčů: **Constantius** a **Galerius**. Důležitým novým jevem za vlády Diocletiana a jeho spoluvládčů bylo, že svou legitimitu odvozovali od systematické vladařské teologie, pouze oni znají správnou cestu a jen oni ji mohou určovat. Základem, na němž spočíval celý životní řád, bylo po staletí předávané římské náboženství.¹²¹

Nyní se objevují příznaky těžké doby pro křesťany. Rozpor mezi křesťany a pohany trval více než dvě stě let a nyní se stupňovalo nepřátelství obou stran. Pohany pohoršovala opovážlivost nové sekty, která si troufala odsuzovat jejich předky, a vinila je z omylu. V pohanských kruzích začala, kvůli potřebě obhajoby jejich víry, narůstat sounáležitost pohanů a úcta k učení. Stoupenci tradičního náboženství byli stále více zanícenými soupeři. Najednou i filosofie mění svou pozici, z úhlavního nepřítele se stal nejužitečnější spojenec. Přestože se Diocletianus i Constantius Chlorus snažili zachovat snášenlivost, bylo brzy jasné, že oba císaři také chovají odpor ke křesťanství. Stále se ale Diocletian snažil konat jen mírné zákroky. Souhlasil s tím, aby žádní křesťané nesloužili u dvora a ve vojsku, ale přesto nechtěl prolévat jejich krev. Není možné popsat všechny palácové intriky, přestože zdánlivě malicherné, ale tvořící dějiny. Víme jen, že Galerius se snažil přesvědčit císaře o zničení křesťanů. Ti měli vlastní stát a prostředky, ale nebyli schopni se vojensky bránit. Nakonec byl zvolen 23. únor, což byl římský svátek *terminalia*¹²², aby učinil přítrž rozvoji křesťanství a tento den roku 303 byl v Nikomédei zbořen hlavní kostel. **24. února 303** byl uveřejněn **první perzekuční edikt**. Přestože byl Diocletianus mírnější v trestech, než Galerius, byly tresty pro křesťany citelné. Kostely v provinciích měly být zbořeny a trest smrti hrozil všem, který by svolal tajné shromáždění za účelem náboženského obřadu. Tehdejší působící filozofové zastávali nevděčnou úlohu, měli řídit slepou zlobu perzekuce. Církevní majetek byl zabaven a texty nového náboženství měly být spáleny. Lid, který vyznával tuto víru, byl zbaven ochrany zákona. Otroci, vyznávající

---

¹²¹ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, Vyšehrad, Praha, 2005., s. 12-13.

¹²² Římský svátek - tzv. slavnost mezníků - Terminalia. Sousedé se tohoto dne scházeli na hranicích svých pozemků a společně zde obětovali za dobré sousedské vztahy.

tuto víru ztratili naději na osvobození a muži ze svobodných rodin nesměli zastávat žádný čestný úřad.¹²³

Pronásledování křesťanů za císaře Diocletiana bylo opravdu hodno tohoto pojmenování. To, k čemu docházelo za Decia či Valeria nebo dokonce v prvních dvou století po Kristu, byly vlastně většinou jen místní pogromy. Opatření proti křesťanům, která byla přijímána od roku 303, byla o dost tvrdší.¹²⁴

Diokletianus byl svědkem náboženského zápalu u křesťana, který strhl jeho veřejně vyvěšené nařízení a pohrdal jím. V den své smrti, kdy byl pomalu upalován, dokud z něj nevyprchala víra, trpěl strachem a nenávistí. Zde je možné vidět křesťanský zápal, který uchvacoval i samotného Diokletiana.

Za pár dnů na to Diokletianův palác v Nikomédei dvakrát za sebou v krátkém čase vyhořel a podezření padlo pochopitelně na křesťany. Ze zaujatých spisů církevních dějepisců můžeme vyčíst, že jeden z nich to připisuje blesku (hněvu božímu) a druhý samotnému Galériovi, který požár prý sám zlomyslně založil.¹²⁵

Edikt proti křesťanům měl být rozšířen do celé říše. Diocletianus, ale postupoval opatrně, aby nezpůsobil pozdvižení v provinciích a zpočátku zkoušel nové zákony jen na svém okolí. Trvalo až čtyři měsíce než o ediktu byla uvědoměna všechna africká města. Nejdříve se úředníci měli spíše vyvarovat prolévání krve, zlom nastal až v momentě, kdy africký biskup Felix odmítl vydat posvátné knihy, byl nakonec popraven v městě Venusii v Lukánii a tento čin se stal jakýmsi precedentem. Ti, kteří odmítli vydat posvátné knihy, si tím vysloužili mučednické koruny. Ale našlo se i dosti těch, kteří úkryt svatého Písma odhalili. Nepokoje vedly nepřátelé církve k dalšímu obviňování křesťanů.¹²⁶

Druhý edikt byl vydán ještě téhož **roku 303**. Byl již tvrdšího rázu, jeho záměrem bylo vyhladit samo jméno křesťan. První edikt přikazoval uvěznit osoby duchovního stavu. Další edikt je měl přimět k zřeknutí se víry a k návratu

¹²³ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, Odeon, s. 110-113.

¹²⁴ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 29-30.

¹²⁵ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 114-115.

¹²⁶ Tamtéž, s. 115-116.

k pohanským bohům. **Třetí edikt z roku 303** – rozšiřoval tento rozsudek na všechny křesťany, kteří měli být podrobeni tvrdému pronásledování. I přes šířenou pověru o křesťanech, nebyla vyhlazena ve všech pohanech lidskost a někteří pohané riskovali, když ukřývali své přátelé a příbuzné. Poslední **čtvrtý edikt** byl vydán koncem března **roku 304**, ten měl postihovat i ty, kteří brání spravedlivému hněvu bohů a císařů a chrání křesťany. Prikazoval popravit všechny obyvatele říše, kteří nebudou uctívat státem uznané bohy v čele s Jupiterem, a obětovat jim. Potom se Diocletianus zřekl císařského purpuru.¹²⁷ Vládu předal svému dosavadnímu císařovi Galeriovi, jenž tím získal postavení augusta. Ve stejný den odstoupil i Maximianus a jmenoval za augusta Constantia. K těmto novým císařům přistoupili noví caesares: Severus na západě a Maximinus Daia na východě.¹²⁸

Constantius až do roku 297 zůstával ve své části říše, k níž náležel i Pyrenejský poloostrov. Za celoříšského pronásledování křesťanů, které začalo roku 303, nechal i Constantius ve své části říše zbořit kostely, ale údajně prý nevykonal žádné rozsudky smrti proti křesťanským věřícím.¹²⁹ Constantiově lidské povaze se přičil útlak. Ve svém podřazeném postavení *caesara* nezmohl nic, ale jakožto *augustus* mohl rozvinout své smýšlení a přestože vládl krátce, nastolil režim snášenlivosti, jehož příklad odkázal svému synu Konstantinovi.¹³⁰ Diocletianovský systém se zhroutil již roku **306**, kdy Constantius v Británii zemřel a vojsko krátce poté zvolalo za nového augusta Constantiova syna Konstantina.¹³¹

Italské a africké provincie zažily sice krátké, ale za to urputné pronásledování. Diocletianovy edikty uváděl striktně v účinnost jeho spoluvladař Maximianus, který křesťany již dlouho nenáviděl. V době, kdy se Diocletianus vzdal vlády, spravoval Itálii a Afriku Severus. Provincie byly zbaveny ochrany a byly vystaveny zlobě jeho pána Galeria. Změna v těchto provinciích nastala po Maxentiově vzpouře, který, přestože byl tyran a utlačoval poddané, se choval ke křesťanům lidsky. Maxentiovo

---

¹²⁷ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 116-117.

¹²⁸ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 15.

¹²⁹ Tamtéž, s. 17.

¹³⁰ GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 117.

¹³¹ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 15.

chování mělo ale poněkud zištné základy, doufal totiž v naklonění a podporu této utlačované vrstvy.¹³²

Provincie na východě – v thráckých a asijských provinciích a také v Sýrii, Palestině a Egyptě, kde se Maximianus podroboval poslušně rozkazům svého dobrodince Galeria, zažily jeho pevnou vládu. Když ale pochopil, že ani nejdrsnější snahy despotismu nestačí k vyhubení celého společenství a k utlumení jeho náboženských názorů, vydal spolu s Konstantinem všeobecný edikt. **30. dubna 313** vyšel **toleranční edikt**, ten umožňoval křesťanům vyznávat veřejně své přesvědčení. Ale musí zachovávat povinnou úctu k platným zákonům a vládě.¹³³

Galerius věřil v podporu Licinia a Konstantina, ale nevěděl, jak se k ediktu postaví Maximinus, který chvíli předtím převzal správu nad asijskými provinciemi. Maximinus velmi ctil pohanské zvyklosti, nakázal opravu pohanských chrámů a určil vyššího velekněze, který se měl stát protiváhou biskupa a měl dohlížet a prosazovat zájmy pohanství. Noví preláti byli pečlivě vybíráni z nejurozenějších a nejzámožnějších rodin. Jejich odznakem hodnosti bylo bílé roucho. Po několika měsících donutily edikty vydané dvěma západními císaři Maximina upustit od uskutečnění jeho plánů proti křesťanům. Maximina plně zaměstnala občanská válka proti Liciniovi.¹³⁴

Pravděpodobný přehled útrap a mučedníků by bylo možné sestavit z dějin Eusebiových či ze spisů Lactantiových. Podle Edwarda Gibbona je těžké posoudit věrnost těchto mučení, proto ani tuto problematiku hlouběji nezkoumá.¹³⁵ Ale upozorňuje, že ukrutnosti se děly i přímo uvnitř řad křesťanů.¹³⁶

---

¹³² GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 118.

¹³³ Tamtéž, s. 119-120.

¹³⁴ Tamtéž, s. 120-122.

¹³⁵ Tamtéž, s. 122.

¹³⁶ Tamtéž, s. 124.

5.2.1 Konstantin

Konstantin se narodil 27. února, zřejmě mezi lety 270-288 v Naissu v Moesii.¹³⁷ Byl synem Constantia Chlora, ale pocházel z nelegitimního svazku, jeho matkou byla Helena, děvečka z Bithýnie. Jeho otec měl za manželku Theodoru, což byla nevlastní dcera Maximiana, možná proto ho Diocletianus roku 293 adoptoval a jmenoval *caesarem*. Konstantinovo početí v nelegitimním svazku často připomínal Iulianus Apostata, který se považoval za pravého dědice Constantia.¹³⁸

Poté, co Constantius roku 306 zemřel, dal Konstantin svého otce přijmout mezi bohy, zatímco tělo zemřelého otce hořelo na hranici, vzlétl z klece k nebesům orel, ten měl symbolizovat nanebevzetí zemřelého. Konstantin se tak stal synem boha.¹³⁹

Roku 307 se v Trevíru setkal s Konstantinem Maximianus a dal mu za ženu svou dceru Faustu a povýšil jej na augusta. Po mnoha občanských válkách se roku 312 prosadili Konstantin na západě, Licinus na východní polovině části Říše. Roku 324 vítězstvím nad Licinem získává Konstantin samovládu.¹⁴⁰

5.2.1.1 Konstantin a víra

Antičtí bohové byli vždy chápáni jako určitá nabídka člověku. Ten se mohl rozhodnout pro jednoho nebo více z nich, aby tím uspokojil své náboženské potřeby. Proto když Konstantin roku 312 zvolil nového Boha, tak to nebylo chápáno jako zásadní zlom pro antické představy tehdejšího náboženského chápání.¹⁴¹

Podle Edwarda Gibbona se Konstantin od první chvíle nastoupení na trůn prohlásil za ochránce církve a byl prvním císařem, který veřejně vyznával a upevnil křesťanské náboženství.¹⁴²

---

¹³⁷ dnešní Niš v Srbsku

¹³⁸ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 16-20.

¹³⁹ Tamtéž, s. 21.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 98.

¹⁴² GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, s. 117-118.

Ale po bližším šetření dojdeme k závěru, že toto tvrzení je velmi sporné. Neboť, není tak zcela jasné, jestli Konstantin nevyznával křesťanskou víru jen kvůli upevnění státu. I jeho pohřeb probíhal jak v duchu pohanském, tak křesťanském. Zde je také jeden z dokladů, že Konstantin se pohanské víry zcela nevzdal. Ale kroky, které za své vlády učinil, byly po většinou ve prospěch křesťanství.

Snažil se, aby uvnitř křesťanské církve nedošlo ke sporům. Podle něj pravý, ve vzájemné svornosti pěstovaný kult podporuje blaho státu, jinak lidem hrozí Boží trest. Následování Božího zákona mělo zaručit fungování státu, šlo mu především o nastolení jednoty a pořádku.

Víra, zde není chápána v dnešním slova smyslu. Náboženství je něco schematického a formalizovaného, v popředí zde stála formální jednota. Poté mohl každý tento zákon vyplnit obsahem, jenž se mu zamlouval. Takže volání po dodržování Božího zákona bylo volání po pořádku. Božský a světský řád měl v této době stejnou funkci, přičemž se Konstantin odvolával na autoritu, která stála za zákonem, na nejvyššího Boha. Konstantin měl zalíbení v zákonech a usiloval o regulovatelnost celého světa a to nutně zahrnovalo i regulovatelnost náboženství.¹⁴³

Konstantinovy zákony, zakazovaly soukromé oběti, ale neměly by být označovány za proti-pohanské. Chtěl zabránit i soukromému vykládání budoucnosti, protože se často jednalo o politické věštění, které se mohlo obrátit i proti panovníkovi. Konstantin se snažil zamezit vlastně veškeré magii, vyňal z toho, ale výslovně, magii, která pomáhala léčit nebo byla prospěšná pro dobrou úrodu. Konal tak kvůli prospěchu státu, ale se starými kulty vycházel bez problémů, poukazují na to nařízení, která potvrzují pohanským kněžím privilegia. Dovolil, aby existovaly chrámy, a tím pádem i kult obětiny. Na druhou stranu Konstantin lichotí křesťanům, chválí je, ale vyzývá je k toleranci.¹⁴⁴ Z toho vyplývá, že Konstantinovo upřednostňování kultovního směru není tak zcela jasné.

---

¹⁴³ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 74-75.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 75-77.

Konstantin podporoval křesťanství plně od roku 313. Roku 315 byly křesťanské kultury osvobozeny od placení tributu a pozemkové daně. Biskupský soud byl od roku 318 uznáván státem v civilních záležitostech jako rozhodčí soud. Roku 319 byl personál křesťanského kultu zbaven státních i městských povinností. Od roku 321 mohly křesťanské církve přijímat i dědictví.¹⁴⁵

V Konstantinově okolí pravděpodobně byli někteří, kteří chtěli rychlé a naprosté prosazení křesťanství. Byly to vlastně odvetné akce proti pronásledovatelům. Roku 324 byl prosazen zákon proti obětování, to ale připomínalo politiku, kterou dříve zakoušeli křesťané. Konstantin se nakonec navrátil k tolerování pohanských kultů a vyjádřil to ve svém *Listu východním provinciím*. Pohanské prvky se ještě dlouhou dobu udržovaly při reprezentaci císaře. Konstantin byl nejvyšším *pontifikem*, a tím také představeným římského kněžského kolegia. V Konstantinopoli byl vztyčen sloup, na němž stála socha Konstantina, kde byl identifikován se slunečním bohem. Zdá se, že Konstantin jen vyměnil osobu boha, aniž by se zcela odvrátil od dosavadních představ a aniž by se až příliš staral o křesťanská dogmata.¹⁴⁶ Opatření podporující stávající instituce se projevuje i v povolení pořádat trh v neděli.¹⁴⁷

Roku **325** se konal první ekumenický koncil v **Nikai**. Vše, co se tehdy na koncilu probíralo, je možné shrnout pod jedno označení, vytvoření *jednotného kultu*. Projednával se zde zejména spor alexandrijského presbytera Areia, ariánství. Dalším bodem bylo stanovení jednotného data Velikonoc a jiné úpravy, které se mimo jiné týkaly i hodností biskupů. Konstantin dosadil komisi, která vypracovala a předložila vyznání víry se sporným dogmatem, a to, že Syn je s Bohem Otcem soupodstatný. Konstantin pak výsledek oznámil i s návrhem získání všeobecného souhlasu s podpisy všech biskupů, jelikož hrozil vyhnáním. Tím dosáhl téměř jednomyslné shody. Konstantin byl poté přítomen ještě roku 327 na synodě v Níkomédii, rovněž kvůli Areiovi a poté na synodě konané roku 336 v Konstantinopoli.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 81.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 77-78.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 85.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 85-87.

Protože se nikajským koncilem nepodařilo prosadit jednotný kult, rozhodl se Konstantin roku 326 pro jiné řešení, a to pro politiku, která byla namířena proti herezím – novatiánů¹⁴⁹, valentiniánů¹⁵⁰, marcionitů¹⁵¹, paulánů a frygů (montanistů)¹⁵². Bylo jim odepřeno státní uznání jako kultovnímu společenství, to znamenalo, že se nemohli shromažďovat a nemohli vlastnit majetek.¹⁵³

Konstantin zastával názor, že je nutný základní společný náboženský konsensus všech poddaných říše, kvůli státní existenci. Císař zvolil Boha, který vedle sebe nestrpěl žádné jiné bohy, tím započala cesta ke křesťanské státní církvi, ta byla spojena s netolerancí a to se později stává základním rysem křesťanství.¹⁵⁴ Přesto, co se týká znaků pohanských a křesťanských v hlavním městě Konstantinopoli jsou téměř rovnoprávně zastoupeny. Vedle pohanských chrámů zde stálo také mnoho křesťanských kostelů.¹⁵⁵

Konstantin byl pokřtěn až na smrtelné posteli, k tomu došlo v květnu roku 337 v Nikomédii, to odpovídalo zvyklostem doby. Chvilu po svém křtu zemřel. Po jeho smrti nastalo krveprolití, které způsobili vedoucí vojenští hodnostáři v Konstantinopoli, aby odklidili vícero příbuzných zemřelého, šlo o: Iulia Constantia i jeho syny Dalmatia a Hannibaliana. Poté se Constantius II., Constantinus II. a Constans nechali 9. září 337 provolat za augusty.¹⁵⁶

Konstantin byl pohřben ve svém hlavním městě, byl umístěn v basilice, uprostřed dvou polokruhů, vždy se šesti kenotafy apoštolů, hrobky měli ale jen

---

¹⁴⁹ Stoupenci odštěpeného - kněze Novaciána (257-258), jenž v rozporu s obecným tolerantním přístupem zastával názor, že církev nemůže do svého společenství znovu přijmout odpadlíky, a žádal pro ně dokonce vyloučení z církve. Novacián, jenž horlil pro vysoký ideál »církev svatých«, tvrdě odporoval papeži Kornéliovi a byl poslán do vyhnanství. Sekta n. vytrvala v Orientu až do 6. stol.

¹⁵⁰ Ve 2. stol. založil hnutí Valentinus. Jeho učení představuje rozsáhlý systém, který vysvětluje existenci zla a pád duše. Významným aspektem jeho učení je teze, že hmota je duchovního původu a je jen stavem absolutní Bytosti.

¹⁵¹ Marcionismus je dualistický věroučný systém, který vytvořil Markión ze Sinopé v Římě kolem roku 144. Markionismus je jednou z prvních křesťanských herezí, která se vyznačovala zvláště popřením židovských (starozákonních) kořenů církve; Markión učil, že stvoření je dílem demiurga, zlého boha.

¹⁵² Raně křesťanské hnutí 2. století, pojmenované po zakladateli Montanovi, ten hlásal nadcházející konec světa v extrémní podobě včetně opouštění majetku, zákazu sňatků a vyzýval i k provokativnímu mučednictví.

¹⁵³ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 88-89.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 89.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 92.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 94-95.

symbolickou funkci. Opakovaně se setkáváme v mnoha spisech s Konstantinovým připodobňováním ke Kristu. Konstantinovi synové ho po jeho smrti symbolicky přivedli mezi bohy a obdržel označení *divus* (bůh).¹⁵⁷

Když se otevřelo volné pole pro hlásání evangelia a církve měla k dispozici dostatek hmotných prostředků k christianizaci obyvatelstva, bylo potřeba ke Starému zákonu, který zůstal nadále základem bible, definitivně kanonizovat Nový zákon. Také bylo zapotřebí předložit věřícím, starým i novým, hmatatelné důkazy pozemského Ježíšova života, popularizovat poutní místa a posvátné předměty. Proto se již za Konstantinovy vlády v Jeruzalémě ukazovala mnohá místa spojená s Ježíšem a jeho utrpením: soudní Kaifášova stolice i soudní síň Pilátova, dokonce i sloup, u kterého byl Ježíš přivázán při bičování i jiné další. Císařova matka Helena se roku 326/7 vydala na pouť do Svaté země. Její zbožnou cestu provázelo politické zplnomocnění, všude mohla užívat státních peněz a rozdávat je chudým lidem, kostelům a také vojákům.¹⁵⁸

Konstantin byl křesťanem, ačkoliv se nikdy nezúčastnil ani jediné bohoslužby. Sám se i rozhodoval, koho ve svém okolí považoval za křesťana a koho nikoli. Konstantin pojmenovával svého Boha před veřejností jako *nejvyšší božstvo*. Poddaní nejvíce zaznamenali změnu v Konstantinově náboženském smýšlení v momentě, kdy přerušil v létě roku 326 průvod na Kapitol, což byla nejvýznamnější římská pohanská státní svatyně. Konstantinus podporoval křesťanský kult a současně zdůrazňoval práva všech lidí na svobodný náboženský projev. Chtěl sjednotit křesťanství v jeden kult, proto proti heretikům postupoval tvrději, než proti vyznavačům starého kultu. Křesťanství vlastně bylo spolu-zodpovědné za stát. Pohanské a křesťanské existovalo dlouhou dobu vedle sebe, jak za Konstantina, tak dlouho po něm. Na důkaz této společné existence se uvádí stříbrný medailon z mincovny v Pavii, kde Konstantin drží

---

¹⁵⁷ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 96-97.

¹⁵⁸ TŮMA, R., *Římské císařství: Constantinus Magnus (306-337)* [online]. Radek Tůma © 2002-2012 [cit. 3. 2. 2012]. Dostupné z: <http://rim.me.cz/cisarove/constantinus/constantinus.php>

štít a na něm je zobrazen jak starý znak Říma, vlčice s dvojčaty, tak na panovníkově přilbě je Kristův monogram.¹⁵⁹

Na Konstantina existuje řada názorů, vztahujících se k jeho víře nebo vládě. Později italští humanisté vyčítali Konstantinovi, že opustil Řím, že se zřekl antické kultury. Podle nich tím otevřel cestu k temnému středověku. V očích protestantů císař poskrvnil mravní čistotu raného křesťanství neblahým propojením státní moci a církve. To vše vedlo k založení klerikálního státu a zpolitizované církve. Tím také mimo jiné zahájil epochu náboženských válek a pronásledování kacířů.¹⁶⁰

5.2.2 Vývoj křesťanství po smrti Konstantina

Od toleranční politiky nastolené Konstantinem se odklonil Constantius II. roku 341, kdy zakázal pohanské oběti. A roku 346 (nebo 354) určil přísný trest v případě porušení nařízení a zakázal přístup do pohanských chrámů. V únoru roku **380** vyhlásil císař Theodosius I. křesťanství s určitou trinitární teologickou koncepcí spolu s uvedením jmen římského a alexandrijského biskupa. Theodosiova náboženská politika, napomohla zřetelnému pokroku v christianizaci říše.

Postavení křesťanů se během čtvrtého století značně změnilo. Marksches ve své knize *Mezi dvěma světy* uvádí, že může být členěno na křesťanství předkonstantinovské a po - konstantinovské. Ale je možné ještě přesnější členění, které je až pětistupňové.

- Křesťanstvo prvního století
- Křesťanstvo druhého století – To se od prvního liší tím, že v něm již působí vysoce vzdělaní teologové, kteří se zde pokoušejí o vědecké uchopení. Pozvolna se vyvíjí většinová církev.

---

¹⁵⁹ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 98-101.

¹⁶⁰ TŮMA, R., *Římské císařství. Constantinus Magnus (306-337)* [online]. Radek Tůma © 2002-2012 [cit. 3. 2. 2012]. Dostupné z: <http://rim.me.cz/cisarove/constantinus/constantinus.php>

- Křesťanstvo třetího století – Zde již plně pracují heretická hnutí a například gnóze a montanismus se oddělila od většinové církve. V rámci křesťanství se začínají konat misie a v metropolích se tvoří sebevědomá biskupská sídla.
- Křesťanstvo čtvrtého století - Má zcela jiný řád, díky nynějšímu právnímu postavení křesťanů, nastolenému po konci pronásledování.
- Křesťanstvo pátého století – Zde Římská říše výrazně změnila svou tvář, kvůli vpádu germánských kmenů.¹⁶¹

Pro další vývoj křesťanství je důležité uvědomění si, neustálého prohlubování rozdílu mezi Východem a Západem, tato hranice získala větší politický význam, když se v čtvrtém století upevnilo správní dělení impéria. Rozkol nastal po smrti Theodesia, kdy žádný z panovníků neměl již takovou mocenskou autoritu, aby udržel funkční jednotu říše. K definitivnímu schizmatu v církvi došlo v roce 1054.¹⁶²

5.2.3 Koncily do pátého století

Prvním koncilem, byl Nikajský koncil roku 325. Druhý všeobecný koncil se konal roku 381 v Konstantinopoli. Zde se měla již definitivně vyřešit otázka ariánů i vztahu Otce, Syna a Ducha svatého. Koncil proběhl v období vlády Gratianovy a Theodosiovy (380-395). Křesťanství se v této době stává fakticky i právně státním náboženstvím.

Konstantinopolský koncil v zásadě tvrdil, že Ježíš Kristus byl svojí podstatou jak Bůh, tak člověk. Ale z toho vyplývá řada nejasností. Nestorios, stoupenec antiochijské školy, tvrdil, že Ježíš není Bohem nýbrž jeho nositelem. Proti tomuto tvrzení se postavil Cyril a Nestorios byl odsouzen na **Efezském** koncilu roku **431**.

Eutyches, stoupenec alexandrijské školy, tvrdil, že Kristus je sice dvojitě přirozenosti, nikoli však ze dvou přirozeností. Proti tomu se však postavil papež Lev a Eutyches byl na **Chalkedonském** koncilu roku **451** odsouzen. Tento koncil se stal

¹⁶¹ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 40-42.

¹⁶² Tamtéž, s. 30.

nejslavnějším sněmem starověku. Kristus je zde uznán jako pravý Bůh a pravý člověk, má tedy dvě přirozenosti.¹⁶³

5.2.4 Důvody - které vedly k prosazení křesťanství

Rozklad římské říše, úpadek víry ve staré bohy a mravní zmatek v myšlenkové a citové oblasti řecko – římského života, to vše mělo především dvojí účinek. Ve vládnoucí a učené třídě vznikla touha po novém světovém názoru a nové víře. Líbily se jí asketické směry, stoická filosofie, východní kultury, židovství a to pomalu směřovalo k přijetí křesťanské teologie. Nemajetné a utlačované vrstvy toužily po spravedlivém rozdělení pozemských statků, po zkrocení bohatých vyšších vrstev. Křesťanství všechny tyto myšlenky zahrnovalo, a proto se stalo ideologií římského proletariátu.¹⁶⁴

Prvotní křesťanství se mohlo stát světovým náboženstvím proto, že se brzy přizpůsobilo jednak úpadkovému římskému světu a jednak barbarským germánským a románským národům.¹⁶⁵

Vzestup křesťanství zapříčinila politická situace. Jeho opozice byla již vyčerpaná a ochablá, pohanství přišlo již o víru v tehdejší vědu, vlastně tehdejší filozofii, tak i o víru v sebe sama. „*Na druhou stranu platil názor, že pro křesťanství stojí za to žít, protože pro něj stojí za to zemřít.*“¹⁶⁶ Tento moment můžeme pozorovat i v osobě Augustina Aurelia, který si nakonec ve svých třiceti třech letech rozhodl ke konverzi. Jeho pověstné obrácení začíná roku 383. Roku 387 dochází dokonce z rukou Ambrože ke křtu. Stalo se to zřejmě kvůli tomu, že mu křesťanství nabídlo náboženskou útěchu, vnitřní vyrovnaní. Mezi nejdůležitější volby patřila i ona možnost širokého osobního aktivního uplatnění. Křesťanství tehdy nabízelo estetický pocit vnitřní svobody a touhu po náročném uplatnění. Tehdejší antické filosofické

---

¹⁶³ Avonet: *Antika. Náboženství a báje* [online]. Avonet: © 2004 [cit. 3. 2. 2012]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/>

¹⁶⁴ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, Otakar II., Praha, 1999., s. 586.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 587.

¹⁶⁶ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 151.

školy Augustinovy doby mohly tehdy nabídnout jen klauzuru uzavřené a zmírající výlučnosti.¹⁶⁷

Antické školy byly sice filosoficky propracovanější než křesťanství a mohly nabídnout více vědění. Ale scházela zde možnost vlastního tvořivého uplatnění. Chyběla zde již eventualita podobnou hloubku sám vytvářet. Tohle naopak mladé křesťanství umožňovalo.¹⁶⁸

Myslitelé byli často ohromeni odvahou vyznavačů křesťanské víry. Pohanských mučedníků bylo za křesťanské nadvlády málo. Což bylo způsobeno již zuboženým stavem pohanství, které nemělo sílu se dále bouřit a prosazovat.

Růst křesťanství byl způsoben i křesťanskou výlučností. Dnes to je často pocíťováno jako slabina, ale odmítnutí přiznat jen sebemenší váhu odlišným způsobům uctívání, bylo v tehdejších podmínkách doby pramenem síly.¹⁶⁹

Náboženská snášlivost řecké a římské doby způsobila nahromadění náboženských kultů, mystérií a filosofií života. Tato možnost volby přinášela s sebou bohužel i nejistotu. Křesťanství, svým způsobem, z jednotlivce sňalo tuto těžkou možnost volby mezi více bohy. Zde existovala jen jedna neodvolatelná volba Boha. A víra v jednoho Boha otevřel cestu k jistotě. Neboť cesta ke spáse byla jasná a volná. Pohanští kritici se mohli křesťanské nesnášlivosti vysmívat, nepodporovat ji a nechápat, ale v době úzkosti se vždy ukáže, že „totalitní“ vyznání je nesmírně přitažlivé.¹⁷⁰

Klíčový důvod pro pozdější rozšíření křesťanství, spočíval v tom, že Ježíš sám byl univerzalista. „*Bůh ho seslal ne proto, aby tento svět či nějakou jeho část soudil, ale aby svět byl jeho prostřednictvím spasen.*“¹⁷¹ V tomto univerzálním poslání není místo pro omezení či výjimky. Když dával apoštolům pokyny pro jejich misijní působení, nebyly stanoveny žádné zeměpisné, společenské, národní či rasové hranice.

---

¹⁶⁷ MACHOVEC, M., *Svatý Augustin*, s. 57-58.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 151-152.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 152.

¹⁷¹ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 68.

Jeho poselství bylo tím nejvšeobjímajícím ze všech poselství, Ježíš otevřel náruč celému lidstvu.¹⁷² Tato otevřenost všem byla opravdu velkou výhodou. Jak bylo již řečeno, nebylo zde žádné společenské či sociální rozlišení. Do svých řad přijímalo všechny bez rozdílu – nádeníka, otroka, vyvržence, zločince. Nabízelo i kariérní uplatnění, kde nepožadovalo vzdělanost jako novoplatónství.¹⁷³

Další výhodou pro prosazení křesťanství bylo všeobecné ovzduší doby, pozemský život byl stále více znehodnocován a obecně převládaly spíše pocity beznaděje. A přesně v té době předkládalo křesťanství vyděděným podmíněný slib lepšího výhledu na onom světě. Podle Porfyria bylo křesťanství potřebou pro chorobné duše, ale těch v té době bylo více než dost. Dodds ve své knize uvádí, že v těchto dobách byl velký počet osob, ať již vědomě či nevědomě, zamilován do smrti. A tím pádem i mučednictví v této době přidávalo křesťanství na přitažlivosti.

Důležitá byla také pospolitost křesťanského společenství, členové byli spoutáni nejen společnými obřady, ale i společným způsobem života. Lidé potřebovali tento pocit sounáležitosti. Církev zaštiťovala základní společenské jistoty, to zahrnovalo starost o vdovy a sirotky, starost o staré lidi a také o chudé a postižené. Taktéž spravovala pohřební fond pro chudé a pečovatelskou službu v období moru. „*Uvnitř společenství bylo lidské teplo: někdo se o vás zajímal, teď i poté.*“¹⁷⁴ Z toho důvodu bylo křesťanství prosazeno nejdříve ve velkých městech – v Antiochii, Římě, Alexandrii.

Jednou samostatnou a možná nejsilnější příčinou rozšíření křesťanství, byl fakt, že zásada, která hlásala, že křesťané jsou údy jeden druhého, nebyla tehdy míněna jen formálně.¹⁷⁵

---

¹⁷² JOHNSON, P., Ježíš – Životopis pro 21. století, s. 68-69.

¹⁷³ DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, s. 152-153.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 157.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 153-157.

5.2.5 Prosazení křesťanství a jeho následky

Je nutné si uvědomit, že náboženské rozpory, které se táhly staletí měly i neblahé dopady. Náboženské rozpory zpřetrhaly manželství i srdce. Křesťanství pronikalo do rodin a stavělo se mezi příbuzné. Křesťané celou vinu svalovali na pohany, ale pohanský fanatismus byl vzácností oproti křesťanskému fanatismu.¹⁷⁶

Ale bohužel nástup křesťanství a rozklad světového římského panství souvisel především i s rozkladem kultury. Na Západě zaniklo umění, nerozvíjely se některé proudy filozofie, neboť jim bylo křesťanství nepřátelsky nakloněno.¹⁷⁷

Někteří považují nástup křesťanství i za důvod pádu Římské říše. Například Edward Gibbon, který v osmnáctém století tvrdil, že za rozklad Římské říše nese hlavní odpovědnost křesťanství, které obrátilo pozornost lidí od budování civilizace a impéria k posmrtnému životu. Také podle Friedricha Nietzscheho křesťanství zničilo římského aristokratického ducha. Podobným způsobem se vyjadřuje rovněž Macharova sbírka s výmluvným názvem *Jed z Judey*. Ale kdyby tato teorie byla opodstatněná, tak by se zmíněný proces projevil rovněž v Říši východořímské, která ale vydržela ještě tisíc let.¹⁷⁸

---

¹⁷⁶ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 464.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 571.

¹⁷⁸ BUDIL, I., *Kulturní dějiny Evropy 2: studijní opory k předmětu*. In: zcu.cz [online]. [cit. 22. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.ksa.zcu.cz/studium/podklady-kfs/kde2>.

6 Formování církevní organizace

S obrácením na křesťanskou víru, v římském impériu, souvisel i růst autority a vlivu římského biskupa. To se projevovalo ve vnější organizaci a vnitřním životě církve. Stát církvi v mnohém pomohl, díky němu mohla více zasahovat do organizace státu. To s sebou přinášelo i větší porozumění politické a hospodářské situaci. Velkou úlohu při formování církevních organizací a rozvoji církve sehrálo i křesťanské mnišství, kde uskutečňovalo největší Kristovo přikázání lásky.¹⁷⁹

Kvůli ohrožení křesťanství byl vytvořen Kánon novozákonních spisů kolem roku 200. A kvůli pronikání gnosticizmu bylo sestaveno v polovině druhého století pravidlo apoštolské víry. Dále poté byl ustanoven biskupský úřad. Biskup byl strážcem čistoty křesťanství a jeho rozvíjení. Každá obec si volila jednoho biskupa, kolem nějž se ostatní členové sdružovali. Tím vším usilovala církev o jednotu.¹⁸⁰

S formulací věroučných dogmat křesťanství probíhá také formování kultu. Křesťané se dříve scházeli podle možností, pod širým nebem k večernímu jídlu a modlitbě. Najednou se křesťanské obce začínají dělit na dvě skupiny a to: klérus (duchovenstvo) a laiky (prosté věřící). Při bohoslužbách byl kladen důraz na posvátné úkony, kdy se hlavním stala eucharistie (svaté přijímání). Do církevních obřadů je vnášen řád, aktivní roli zde hrají klerikové a ti stojí nad laiky.¹⁸¹

Významným obřadem je křest, který se zpočátku udílel jen dospělým a předcházelo mu období přípravy tzv. katechumenát. Bohoslužby měly poté dvě části – veřejnou, která zahrnovala čtení z Písem a kázání a část vyhrazenou pro pokřtěné. Měly charakter mystéria a obsahovaly modlitbu a eucharistii. Křesťanské bohoslužby se zpočátku konaly ve volné přírodě nebo v soukromých domech. Ve druhém století našeho letopočtu se již začínají konat v božích domech.

---

¹⁷⁹ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 12.

¹⁸⁰ DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, s. 23-24.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 25-26.

Současně se v té době objevuje uznávání nižšího kultu. Jde zde o uctívání svatých a jejich ostatků neboli relikvií. V polovině třetího století se začínají budovat baziliky.¹⁸²

Výrazná christianizace počítání a vnímání času tehdejších lidí byla jistě také důsledkem vzniku vývoje *církevního roku* neboli cyklu církevních svátků orientovaných na život Ježíše a byly tam vloženy dny věnované vzpomínce na svaté mučedníky. Ve čtvrtém století se připojil i nepohyblivý svátek narození Krista. Tento církevní rok nahradil svátky pohanské.¹⁸³

Křesťanské zákonodárství se postupně vyvíjelo a svého vrcholu dosáhlo za císaře Teodosia (378-395).¹⁸⁴

6.1 Instituce církve

Za Ježíšova života neexistovala žádná rozvětvená církevní organizace. Nebylo zde horizontální rozčlenění určitých služeb ani hierarchické nadřazení. Ježíš z Nazaretu kolem sebe shromáždil zástup dvanácti apoštolů a učinil z nich jádro hnutí. Po Ježíšově ukřižování byl ke světským i církevním institucím zaujat spíše kritický postoj. Proto se hierarchie nevyvíjela všude stejně rychle a první církevní řád byl podoben spíše zřízení prvotní obce.¹⁸⁵

Hlavní byla proměna raného křesťanství na výslovně městské náboženství. Od třetího století přejímalo křesťanství stále více úloh městské správy. Nakonec se ve čtvrtém století vytvořilo celoříšské komunikační struktury. Toto uspořádání se obvykle nazývá presbyteriální uspořádání. Proti určitému hierarchickému uspořádání stojí Pavel, který vidí křesťanství jako jednotný živoucí kosmos svobodných

---

¹⁸² DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, s. 26-27.

¹⁸³ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 47.

¹⁸⁴ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 12.

¹⁸⁵ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 187-188.

duchovních darů, kde by nikdo neměl stát nad nikým. Přesto v pavlovském listu Filipským jsou uvedeny dva úřady – episkopové a jáhni.¹⁸⁶

„Pavel a Timoteus, služebníci Ježíše Krista, všechněm svatým v Kristu Ježíši, kteříž jsou v městě Filippis, s biskupy a s jáhny.“ (Fl 1,1) Z toho nám jasně vyplývá, že Pavel již tuto hierarchii respektoval.

Episkopové se vyskytovali již v athénské kultuře, kde zastávali funkci místodržitele. Ve druhém století bylo toto pojmenování přeloženo tak, aby tím byla ukázána jejich rozdílnost, proto episkopos (biskup). Episkopové rané církve se věnovali řízení církve. Jáhenský úřad se vyvinul z diagnos neboli služby u stolu, do jejich funkce spadalo zaopatřování obecních chudých.¹⁸⁷

Struktura úřadů, která se prosadila ve druhém století, se skládala z kombinace jeruzalémského modelu presbyteriálního pořádku a pohansko-křesťanského modelu pavlovských misijních obcí. Svědectvím o tomto uspořádání se nachází v listě, který je adresován římské obci v Korintě. Od konce druhého století se setkáváme s výrazem *klérus*, tím byli zřejmě míněni biskupové a jeho spolupracovníci. Terminologií se křesťanská obec chtěla odlišit od pohanství. Velký zlom v uspořádání antického křesťanstva nastává propagací episkopátu, kde se uvádí skutečnost, že obec řídí jen jediný biskup.¹⁸⁸

Markschies uvádí, že pro vysvětlení vývoje od kolegiálního uspořádání existuje mnoho hypotéz, které jsou způsobeny nedostačujícími prameny, to je způsobeno zřejmě z důvodu toho, že antické křesťanstvo samo si tyto změny nijak zvlášť neuvědomovalo. Zdá se, že vše byl přirozený vývoj v kolegiálně strukturovaných orgánech. Jiní poukazují na nutnost existence vůdčí osobnosti, která by se postavila heretickým hnutím druhého století, nebo zde také je představa o obci jako „domě Božím“, kdy v čele antické domácnosti stál suverénní pán a s tím by korespondoval

---

¹⁸⁶ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 188.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 189-190.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 190-191.

vývoj podle episkopátu.¹⁸⁹ Jisté završení vývoje úřadů dává Apoštolská tradice do třetího století ještě před pronásledováním křesťanů.¹⁹⁰

V hierarchii existoval vyšší klér a nižší klér, do úřadu nižšího kléru řadí Apoštolská tradice vyznavače, obecní vdovy, lektory, panny, podjáhny a léčitelé.¹⁹¹

Zajímavé svědectví o rozvinuté teologii církevních úřadů ve čtvrtém století je možné nalézt ve spise Jana Zlatoústého, který napsal spis s názvem *O kněžském úřadě*. Jeho spis měl vliv jak v době Antiky, tak v raném novověku. Rozvinul zde představy o osobních předpokladech kněze a o správném vykonávání kněžského úřadu, na které si nárokuje obecnou platnost. Do tohoto povolání je vlastně člověk povolán křesťany, na člověka, který se chce stát knězem, jsou kladené vysoké nároky. Ten, který chce vykonávat tuto funkci, by měl jednat tak, že odloží svou lidskou přirozenost a bude osvobozen od lidských vášní. Autor vyžadoval od těchto lidí obzvláštní lásku ke Kristu a obětavost. Autor tím vlastně reagoval na masový nástup měšťáckých vrstev do funkce církevních úřadů, který se projevil ve třetím století a vedl k tomu, že církve začala vykonávat původní úkoly obce. Jan Zlatoústý povolání kněze vyvyšuje nad ostatní povolání a snaží se mu dodat lukrativnosti. Zároveň dílo poukazuje na pavlovskou teologii, neboť Pavel je ideálním příkladem pravého kněze.¹⁹²

Ježíš zdůrazňuje svým učedníkům výjimky, nemluví o všeobecném pravidlu, ale vyzdvihuje dobrovolnou pohlavní zdrženlivost těch, kteří se chtějí věnovat božským věcem nerušeně.¹⁹³

6.1.1 Biskupové

Biskupové byli nejdříve voleni celým místním křesťanským lidem. Voleb se účastnili i někteří biskupové sousedních obcí a presbyterium. Apoštolská tradice praví:

---

¹⁸⁹ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 192.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 194.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 195-196.

¹⁹² Tamtéž, s. 197-198.

¹⁹³ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 590.

„Biskupem má být ustanoven ten, kdo byl zvolen celým lidem a kdo je bezúhonný.“¹⁹⁴ Jakmile s navrženým všichni souhlasili, shromáždil se v neděli lid, presbyteri a biskupové. A za souhlasu všech mají tito vkládat ruce na kandidáta, za tichého svědectví presbyteria. Poté byla pronesena na jeho zasvěcení modlitba.¹⁹⁵

Biskupové se od jiných kleriků lišili tím, že se nesmějí v žádném případě oženit, proto jsou většinou vysvěcováni mniši žijící v celibátu.¹⁹⁶

6.1.2 Kněz

Kněžský úřad se od laiků odlišuje tím, že mají žít v celibátu.¹⁹⁷ Ale pokud se chtěl člověk stát knězem a žil již ve svazku manželském, musel slíbit, že nebude mít se svojí ženou nadále již žádný styk. Manželství se nesmí dělit, jinak klerik, který propustí svou ženu bude zbaven svého důstojenství, jestli na tom bude trvat, bude sesazen.¹⁹⁸

Je to způsobeno tím, že sexualita kněží byla vnímána jako znečištění nebo poskvrna čistoty obětního dění. Tento požadavek se začal prosazovat v průběhu třetího století jen jako menšinové hnutí. Za Konstantina byly zrušeny všechny přísné pohanské zákony namířené proti celibátu. Povinný celibát jako předpoklad kněžského svěcení je ustanoven až ve středověku.¹⁹⁹

Celibát vychází z ideových kořenů v Bibli. „*Jsouť zajisté panicové, kteříž se tak z života matky zrodili; a jsouť panicové, kteříž učinění jsou od lidí; a jsouť panicové, kteříž se sami v panictví oddali pro království nebeské. Kdo může pochopiti, pochop.*“ (Mt 19,12) Jako další příklad by bylo možné uvést ještě epištolu svatého Pavla v listu Korintským. „*Chciť pak, abyste vy bez pečování byli. Nebo kdo ženy nemá, pečuje o to, což jest Páně, kterak by se líbil Pánu. Ale kdo se oženil, pečuje o věci tohoto světa, jak by se líbil ženě.*“ (1K 7, 32-33)

¹⁹⁴ MARKSCHIES,CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 195.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, Academia, Praha, 1998., s. 295.

¹⁹⁷ MARKSCHIES,CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 198.

¹⁹⁸ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 295.

¹⁹⁹ MARKSCHIES,CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 198-199.

6.1.3 Presbyteři a jáhni

O volbě mezi členy kolegia presbyterů se mnoho neví. Presbyteři pomáhali biskupovi při jednotlivých liturgických úkonech, na příklad s ním pronášeli děkovnou modlitbu při eucharistii. Presbyteři a jáhni se měli každý den dostavit na určité označené místo, a odtud učili obec. Jáhen nebyl svěcen ke kněžskému úřadu, nýbrž byl svěcen ke službě biskupovi. Rozdíl mezi presbytery a jáhny byl především ve svěcení. Presbyter byl svěcen biskupem a ostatními presbytery a jáhen jen biskupem.²⁰⁰

Co se týče manželského života, platí pro ně stejné pravidlo jako pro kněze.

6.1.4 Mnišství

Hned na začátku křesťanské éry se podle evangelia někteří křesťané v Evropě zasvěcovali zcela Bohu a žili buď sami, nebo společně v jednotě. Těmto lidem se říkalo monachi. Tito lidé se zříkali pomíjejících věcí, ale zároveň se věnovali duchovním hodnotám a vzdělání. Časem se vyvinuly tři nejznámější formy zasvěceného života: poustevnictví, cenobitství a klášternictví.

Hlavním představitelem poustevníků byl sv. Antonín Veliký. Ti, kteří se rozhodli žít poustevnický život, často odcházeli do samoty, kde žili asketicky, v modlitbě a práci. Cenobitství propagoval sv. Pachomius.

Mniši zde žili společně podle Regule. Způsob klášternictví je také někdy označován jako basiliánský, podle sv. Basila Velikého, ten nevylučoval apoštolát a klášterní život. Mnišský život uspořádal koncem 5. století sv. Benedikt. Uzpůsobil ho evropské mentalitě a jeho Regule se stala normou pro společný život mnichů a pro jejich duchovní vedení. Hlavní činností v kláštorech byla modlitba a povinná práce.

Kláštery přinesly do veřejného života pokrok i nový způsob evangelizace. Byly zavedeny nové metody práce v zemědělství, v průmyslu a především v kultuře. Během

---

²⁰⁰ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 195.

invazí a válek se klášter stával dobrým útočištěm a také byl dobrým místem pro další šíření víry.²⁰¹

6.1.5 Papežství

V pátém století vzniká institut papežství, jako završení autority biskupů. Celé západní křesťanství je spojeno pod autoritou papežovy moci. Na druhé straně východ zůstává rozdrobený kvůli rivalitě mezi patriarchou alexandrijským, antiochijským a konstantinopolským a úsilím byzantských císařů udržet církve v podřízenosti.²⁰²

6.1.6 Ženy v církvi

V Ježíšově učení nenajdeme nic, co by ženy vylučovalo z kněžství.²⁰³ Přesto byly vyloučeny z trojstupňového úřadu většinové církve a byly pro ně vytvořeny dva substituční – obecní vdova a panna. Marksches uvádí, že v době prvotní církve bylo rozhodně nemyslitelné, aby ženy zaujímaly dominantní postavení v domácích církvích, například jáhenský úřad.²⁰⁴ Naproti tomu Bellinger uvádí, že ženy mohly vykonávat funkci jáhenky.²⁰⁵ Podle něj je to možné vyčíst z výňatku z kánonů *druhého koncilu in Trullo*, kánon číslo 48, kde se mluví o tom, že žena muže, který byl vysvěcen na biskupa, by měla odejít do vzdáleného kláštera, ale biskup se o ni musí nadále starat. Chová-li se žena důstojně, může se poté stát jáhenkou.²⁰⁶ Ale to byl zřejmě ojedinělý případ.

V této době byla velká závislost antické křesťanské teologie na společensky a sociálně zkonstruovaném obraze ženy, především ze středních vrstev. Veřejné kněžské funkce vykonávaly ženy jen v několika skupinách a to pouze na okraji církve. Ani v jeruzalémském chrámu nezastávaly ženy úřad kněze. Ala na druhou stranu je

---

²⁰¹ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 14.

²⁰² DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, s. 28.

²⁰³ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 107.

²⁰⁴ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 196.

²⁰⁵ Na rozdíl od vdov a zasvěcených panen vykonávaly jáhenky přesně určené církevní služby. Účastnily se křtu žen a navštěvovaly ženy.

²⁰⁶ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 295.

zajímavé, že existovaly pokusy o větší ocenění již výše zmíněných substitučních úřadů, především byl prosazován úřad vdovský. Podle záznamů ze třetího století z jednoho syrského církevního řádu, zrovna vdovy teologicky působily v rámci obracení nekřesťanů a také vykonávaly samostatně menší liturgické úkony a je dokonce možné, že i křtily.²⁰⁷

Ženy, které zastávaly funkci panny, nebo taky jinak řečeno Kristovy nevěsty, přestávaly být součástí rodiny. Přesto byl jejich život neformální, nevytvářely si po vzoru mužů asketů „umělou poušť“. Panny vytvářely menší otevřenější skupinky, důležité byly vzájemné přátelské vztahy. Zámožné ženy pak hrály roli i při vytváření většího seskupení, až stočlenné skupiny. V rámci těchto neformálních struktur získávaly ženy podporu asketů a ve velkých městech měly možnost se takto postavit na úroveň biskupů.²⁰⁸ Zasněžená Panna představovala ten nejčistší smysl. Její nerozvrácený život nesmírně velebili příslušníci městského kléru. Zasněžená Panna byla člověkem, který zůstal takový, jaký byl kdysi stvořen.²⁰⁹

Svým způsobem zastávala žena velký prostor v náboženském životě. Je nám známa celá řada mučednic z řad žen. „*Cestou zasněženého života se žena vymanila z dialektiky podřízenosti mužovi a získala největší možnost realizovat se jako lidská osoba.*“²¹⁰ Ženy uměly jen zřídka kdy číst a psát, tím se ale nijak nelišily od žen pohanských. Byla to doba, kdy muži často projevovali svoje znalosti antických klasiků. Žena jedině, kde mohla nabýt vzdělání, bylo vstupem do kláštera, tehle vstup jí otvíral bránu k vědění skrze Písmo.²¹¹ Vlastně představené klášterů abatyše, ctihodné matky, patřily k nejvzdělanějším ženám své doby, byly emancipované a nezávislé na světě mužů. Je nám známo mnoho žen, které usilovaly o uznání svých práv, obzvlášť

---

²⁰⁷ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 196.

²⁰⁸ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, CDK, Brno, 2000., s. 203-204.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 207.

²¹⁰ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

²¹¹ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 211.

o právo a povinnost vzdělávat se. Dožadovaly se i větší účasti a spoluzodpovědnosti na životě společnosti a církve.²¹²

Ženy hrály důležitou roli při šíření křesťanství. Například kolem Priscilly, která zastávala zřejmě status učitelky představené obce, se shromažďovaly domácí církve v Římě, Korintu a Efezu. V maloasijské Smyrně na počátku druhého století bylo ctěno několik zámožných žen. Malá Asie byla pro ženy příznivá, několik žen – prorokyň, zde ovlivňovalo fryžské hnutí. Ale případná dominance žen je způsobena nejen hlásáním Ježíše či působením prvotní církve, ale především jejich emancipací. Vše, ale od čtvrtého století, upadá a narůstá marginalizace žen.²¹³

Vytlačování žen z církevního oprávnění učit, je patrné již u Pavla, posléze jej prováděli církevní otcové a vydávali jej za Ježíšovu praxi, což nebyla vůbec pravda. Je možné setkat se až s vykonstruovanými důvody, proč by ženy neměly zastávat žádnou funkci v církvi. Byla jim odepírána učitelská činnost a jejich kněžské funkce – křest a svaté přijímání.²¹⁴

Ještě v počáteční předkřesťanské době, jak již bylo výše zmíněno, mohly stejně ženy jako muži zastávat funkce domů obce. Ženy působily jako prorokyně, apoštolky, učitelky, kazatelky, kněžky a jáhenky. Teprve až se vznikem církevní hierarchie byly ženy postupně vytlačeny ze všech oficiálních úřadů církve. Od třetího století je vše jen v rukou mužů.²¹⁵ Žena je sice ceněna, ale v zásadě nedoceněna. Její vyloučení z církevních struktur, je zdůvodněno její údajnou konstituční slabostí. V zásadě je tento postoj jen přizpůsobením se duchu doby.²¹⁶

---

²¹² ŠRAJER, J., Aplikovaná etika a náboženství [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

²¹³ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 148.

²¹⁴ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 300 - 301.

²¹⁵ Tamtéž, s. 301.

²¹⁶ ŠRAJER, J., Aplikovaná etika a náboženství [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

Situace se mění teprve ve 20. století, kdy církve začaly opět navazovat na ježíšovskou rovnocennost obou pohlaví. A roku 1980 byla zvolena první biskupka křesťanské církve.²¹⁷

---

²¹⁷ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 301-302.

7 Formování křesťanství; hereze

Od počátku třetího století se v jižní Evropě a západní Asii vyskytovaly tři světové náboženské názory, které obdobným způsobem hlásaly zjevení, vykoupení, askezi a nesmrtelnost: novoplatónství, křesťanství a manicheismus. Všechny měly své kořeny v Antice a jejich vývoj trval více než tisíc let.²¹⁸

Křesťanství muselo řešit problémy i uvnitř církve. Hereze neboli různá bludná učení způsobila od počátku šíření křesťanství komplikace.²¹⁹ Křesťanské teology ovlivnily především Platonovy myšlenky, které opět ožívají během druhého století po Kristu. Plotin nově přetvořil platonismus a Órigenes vložil platónské myšlenky do církevní věrouky a přizpůsobil je duchu doby.²²⁰

Ve sporech, ke kterým docházelo od druhého století, šlo zejména o to, jak chápat a pojímat podstatu Boha, poměr Boha Syna k Bohu Otci a tím také možnost spásy. Tento boj, který je dnes lehce marginalizován a je nazýván jako spor o pojmy, byl ve své době velmi důležitý, neboť nastal v momentě, kdy lidé o křesťanství začali přemýšlet, a týkal se středu křesťanstva.²²¹

Nejrozšířenějším hnutím byl gnosticismus, učení o pravém poznání. Jeho stoupenci zaváděli nový asketický způsob života. Protože jen vyvolení mohli rozpoznat emanaci eonů²²² pravého Boha. Tímto způsobem se negovala božská podstata Kristova a jeho vykupitelské dílo.²²³ K významným představitelům gnose patřil Markión. Mnoho křesťanských sborů v Malé Asii se k němu přiklonilo a zůstávaly mu věrné.²²⁴

Od gnostiků potom odvozovaly svou existenci různá dualistická hnutí, uznávající dobro-zlo. Manicheismus, který byl rozšířen v prvním až sedmém století, byl jedním

---

²¹⁸ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 586.

²¹⁹ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 16.

²²⁰ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 85.

²²¹ Tamtéž, s. 85-86.

²²² To jsou tzv. božské výrony.

²²³ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 16.

²²⁴ DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, s. 23.

z nich. Potom později ve středověku v desátém až třináctém století k nim patřili také bogomilové, kataři, albigenští a jiní. Dnes se tato hnutí objevují v různé podobě ve spiritismu či experimentální psychologii.²²⁵

7.1 Ariánství

Pro Órigena byl Bůh nepodmínečná, věčná, bezčasová, netělesná a nepoznatelná bytost a byl poslední příčinou bytí a vznikání. Z něj vyšel Syn, který je zrozený, božské podstaty, avšak je Otci podřízen. Je prostředníkem mezi Bohem a světem. Duch svatý naopak, podle Órigena, vycházel ze Syna, jako třetí stupeň vývoje božství. Na něj potom navazuje Arios.²²⁶

V čtvrtém století bylo ariánství závažným teologickým konfliktem. Alexandrijský kněz Arius prohlásil, že Ježíš není Bůh, ale člověk, na kterém jen výjimečným způsobem spočinula božská milost. Proti němu vystupuje Athanasius, který zdůrazňuje plné Ježíšovo Božství. Do sporu poté vstupuje sám císař Konstantin. Ve snaze urovnat spor svolává obecný sněm – koncil do Niceje, a to roku 325. Koncil odsoudil Ariovo učení jako kacířské. Spor ale tímto neutichl a rozděluje přední křesťanské teology do tří skupin. Stoupenci Aria tvrdili, že Ježíš se Bohu – Otci, v ničem nepodobá, athanasiánci zdůrazňovali Ježíšův božský původ a třetí skupina se snažila obě mínění spojit.

Tento spor vedl k dalším rozkolům v církvi. V první polovině pátého století se od křesťanství oddělují tzv. *monofyzitské církve*, které spatřují v osobě Ježíše jen jednu podstatu a odmítají ho jako bohočlověka, tou je božská podstata. Mezi ně patří církve – arménská, etiopská, koptská, malabarská a syrská.²²⁷

---

²²⁵ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, s. 16.

²²⁶ CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, s. 86.

²²⁷ DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, s. 25.

8 Nový systém hodnot – postoj k ženám

Křesťanství s sebou přineslo nový systém hodnot. Ten se promítl v několika rovinách života lidí. Tato kapitola reflektuje, jak se tento nový systém hodnot promítl do postoje k ženám a jak případně pozměnil jejich život. Změna myšlení lidí zejména ovlivnila chápání manželského sňatku.

„Pohanským kritikům připadalo křesťanství jako náboženství těsně související se ženami.“²²⁸ Ženy byly ve středu zájmu jak křesťanských spisovatelů, tak i jejich pohanských současníků.²²⁹

8.1 Ženy v římské společnosti

Žena byla ceněna jako snoubenka a matka, na jejíž hrob lze napsat - byla cudná, udržovala domácnost, předla vlnu, a tak dále. Římané si uvědomovali kouzlo domácího života. Žena získávala na ceně svou pasivitou. Čím více byla pasivnější, tím ctnostnější. Spolu s manželem přijímá hosty, účastní se hostiny. Představuje spolu s ním autoritu pro děti a služebnictvo. Žena v římské společnosti má své místo i ve veřejném životě, zde vystupuje po boku manžela jako spolehlivá opora v delikátních záležitostech. Její přítomnost je vždy vážná, skromná a rezervovaná.²³⁰

V dřívější římské společnosti panoval patriarchát, nejdůležitějším byl *pater familias*. On byl vlastníkem všeho majetku a neomezeným vladařem nad svou ženou, dětmi a vnuky, a stejně tak nad sluhy a otroky. Měl právo nad jejich životem a smrtí a směl s nimi nakládat podle své vůle. Postavení ženy v této patriarchální době nebylo samozřejmě svobodné. Děvčata vdávali po dvanáctém nebo třináctém roce a zasnubovali je často mnohem dříve. Tato moc trvala nad dcerami a syny celý život. V římských dějinách je těžké najít příklad pravé lásky dítěte k otci. Ženy a děti měly zřejmě nižší postavení než dobrý býk a otrok. Tento systém byl podporován

²²⁸ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 114.

²²⁹ Tamtéž, s. 124.

²³⁰ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

i náboženstvím ve všech starých civilizacích. Pro značnou část náboženských obřadů bylo důležité uctívání předků a nejvyšším knězem této domácí bohoslužby byl rovněž pater familias.²³¹

Žena neměla plnou právní způsobilost. Měla občanství, ale s ním se nepojila žádná politická práva. Neměla právo volit a z toho vyplývá, že ani nemohla být zvolena. Z právního hlediska patřily všechny ženy pod poručnictví muže kvůli své duševní slabosti a nestálosti ženského pohlaví.²³²

U Římanů bylo právo úplně na straně muže. Jedinou váženou ženou v římské společnosti byla matrona, i když jen pro velmi úzký kruh působnosti. Muž zastával důležitá a čestná zaměstnání, žena byla uvězněná v domě, její zaměstnání bylo podřadné, jejím údělem byly namáhavé domácí práce, kterými ostatní pohrdali. Žena se v instituci manželství často stávala jen služkou muže, rodičkou a kojnou jeho dědiců.²³³ I přesto, že jí římská společnost dovoľovala navštěvovat veřejná místa a divadla, nepřineslo to značnou kompenzaci.²³⁴

Tato mužská nadvláda časem a postupným vývojem ovlivnila povahu ženy. Ženy byly otráveny chováním mužů a získávaly podle mužů druhotné vlastnosti, byly lstivé, úskočné a falešné.²³⁵ „Aristoteles nazval ženu 'omylem přírody' a stavěl jí do čela oblud.“²³⁶

Stejně jako v řecké společnosti, tak i v římské společnosti si cenili mužského těla. Ve starověku se vyskytovala i ženská homosexualita, ale přece jen řidčeji než homosexualita mužská.²³⁷

Jak šel čas, tak začala postupovat i emancipace římských žen, to se začalo jasně odrážet v zákonodárství. Už v královském období byl prodej ženy zakázán a byl

---

²³¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 318-319.

²³² ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

²³³ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 319-320.

²³⁴ Tamtéž, s. 432.

²³⁵ Tamtéž, s. 321.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž, s. 435.

trstán smrtí. Právo zabít manželku přistiženou při cizoložství byl muži odebrán a připadl veřejným soudům. Nakonec žena se emancipovala, až nakonec byla nezávislá a téměř rovná svému manželovi a ve společnosti zaujímala důležité společenské postavení.²³⁸

V rozkladu starověké patriarchální rodiny nastaly změny nejen k chování k ženám, ale i v jejich výchově. Dívčí stav Římanky netrval dlouho, brzo v jejím životě přišlo zasnoubení a vdavky. Od nejtútlejšího věku byla na tento moment připravována, byl jí svazován pas, aby co nejvíce vynikly boky. Nebylo to vždy, ale konáno příliš citlivě, a tak se stalo, že z prvotně pěkné postavy mohli dívky zkřivít páteř nebo jinak ji poškodit. V životě mladé dívky probíhal i proces učení, nejdříve se učila ručním pracím – předení, tkaní. Děvčata získávala vědomosti jen prostřednictvím čtení řeckých a římských básníků. Číst a psát se děvčata začala učit v šestém a sedmém roce. Bohaté děti měly soukromé učitelé, chudší se učily ve škole, obě pohlaví společně. Při výchově děvčat se kladl velký důraz především na vzdělání ve zpěvu, hudbě a tanci. U děvčat byla důležitá pěkná chůze, která se považovala za velkou přednost.²³⁹

V období císařství bylo podporováno rození dětí. Děvčata se vdávala mezi třináctým a sedmnáctým rokem, a pokud nebyla žena ve dvaceti letech ještě matkou, stihly jí podle císaře Augusta tresty.²⁴⁰

V císařském období měla mladá žena ve svém domě už značně velkou samostatnost. Měly právo na majetek, který přinesly do manželství, a to pomáhalo postupné emancipaci žen.²⁴¹

Ženy se snažily udržet si ve společnosti vliv, zejména na své muže. Často rozhodovaly o obsazování úřadů nebo jiných postů v Římě a v provinciích. Hlavní moc vlivu ve svých rukou měly *hétery*.^{242 243} Římské dívky četly Platonovu Ústavu,

---

²³⁸ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 450.

²³⁹ Tamtéž, s. 456-457.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 457.

²⁴¹ Tamtéž, s. 458.

²⁴² Hetéra byla svobodná, samostatná společnice, prostitutka či kurtizána ve starověkém Řecku. Byla vzdělaná a žila mimo svoji rodinu. Šlo většinou buď o propuštěnou otrokyni, nebo cizinku.

navštěvovaly filosofická shromáždění a začaly se více uplatňovat na veřejnosti, což se ale příliš nelíbilo mužům.²⁴⁴

Na ženy měla vliv i různá náboženská hnutí, která se šířila od prvního století. Ožila stará víra v přírodní bohy, přijímaly náboženské kultury z Orientu a lákala je askeze. Svou oblibu získalo mezi ženami i židovství. A také se zasvěcovaly Isis, jíž kult byl založen jen z výtěžkových erotických důvodů. Ale samozřejmě nejen v těchto chrámech rostly mimo-manželské styky.²⁴⁵

8.1.1 Manželství v římské společnosti

*„V manželství existují jen dva šťastné dny – den, kdy muž poprvé přitiskne ženu ke svému srdci a den, kdy ji klade do hrobu.“*²⁴⁶ Starověk manželství pokládal jen za nutné zlo, jehož účelem byly legitimní děti, neposkytovalo radost, neboť žena a matka byla jen nevzdělaným tvorem.²⁴⁷

Hlavním významem manželství bylo plození dětí. Římské matrony se ve společnosti těšily větší úctě.²⁴⁸ Ze strachu z potratů římské ženy obětovaly v háji na Esquilinském pahorku květiny bohyni Junoně. Přitom nesměly mít žádné uzly ve vlasech ani na šatech.²⁴⁹

Římské matrony často vynikaly v době královské a na počátku doby republiky svou věrností a poslušností vůči muži. Koncem republiky se však poměry začínaly měnit a ženy se začaly domáhat svých práv. Šlo jim především o zrušení organizace jejich poručníků. Ženy začaly chodit do společnosti a vést nákladný život.²⁵⁰

Římské právo klasické, od poloviny druhého století před naším letopočtem, do třetího století našeho letopočtu, je odrazem poměrů společnosti s rozvinutou

---

²⁴³ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 462.

²⁴⁴ BEDNÁŘOVÁ, V., *Postavení ženy ve starověku*, Václav Petr, Praha, 1941., s. 22.

²⁴⁵ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 463.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 321.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 321.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 432.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 563.

²⁵⁰ BEDNÁŘOVÁ, V., *Postavení ženy ve starověku*, s. 21.

otrokářskou velkovýrobou v ohromné říši. Představuje rozsáhlou právníckou literaturu, která byla zpracována v 6. století našeho letopočtu v zákoníku císaře Justiána. Manželství definovali římscí právníci jako trvalé a úplné společenství života muže a ženy.²⁵¹

Problémem se stávaly smíšená manželství, ve smyslu náboženském. Neboť společné vykonávání domácího kultu bylo v antickém pohanském manželství považováno za srdce fungujícího svazku.²⁵²

Plnocenné manželství bylo možné jenom mezi plnoprávními římskými občany. Mezi Římany a příslušníky jiných národů nemohlo vzniknout řádné manželství.²⁵³ Manželství se dříve pojilo s věnem, otcové se snažili zvýšit kupní cenu své dcery, aby se odlišila od ostatních souložnic. Čím více obyčejných souložnic bylo, tím většího významu nabývala hlavní žena. Poté také postupně vznikala nechuť žen k mnohoženství. Monogamie byla také podpořena tím, že muž chtěl svůj majetek odkázat jen legitimním dědicům a tak se i on snažil ženu připoutat k manželskému lůžku.²⁵⁴

Římská rodina vznikla koupí žen, byla to poručnická rodina a žena přecházela z otcovy moci pod manželovu. Potom manželství prostřednictvím koupě zaniklo. Ale poručnictví manžela zůstalo. Později se objevila snaha obejít i poručnictví. A výsledkem bylo manželství, formou úzu. Uzavřelo se tedy se souhlasem a bylo zpečetěno řádným sňatkem. Poručnictví zde bylo získáno až po ročním držení ženy. Ta se ale tomu mohla vyhnout, když každý rok použila tzv. *trinoktium*, to znamenalo, že tři dny v roce spala mimo manželův dům. Tím pádem pak zůstávalo manželství volné a žena se nedostala do moci manžela. Měl nad ní moc jen potud, pokud to vyžadoval účel manželství a dovolovala to jednotná vůle rodiny. Jinak zůstávala v otcově moci, nebo v moci *agnátů*, vlastně v pokračování příbuzných v mužské linii, ti jí mohli dopomoci k rozvodu i proti vůli manžela. Majetek ženy tak zůstával jejím nebo otcovým vlastnictvím, výjimka byla však u věna, které se při rozvodu nebo manželově

---

²⁵¹ KLABOUCH, J., *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis, Praha, 1962., s. 32-33.

²⁵² MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 139.

²⁵³ KLABOUCH, J., *Manželství a rodina v minulosti*, s. 36.

²⁵⁴ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 323.

smrti vracelo. Poručnictví agnátů poté odstranil císař Claudius.²⁵⁵ Nakonec se volné manželství po určité době prosazování, stalo převažujícím nad manželstvím poručnickým a zajistilo ženám postavení, které ji později, podle Neumanna, nezabezpečilo ani křesťanství.²⁵⁶

Na začátku třetího století se už nedá hovořit o poručnictví nad ženami sui juris, které dosáhly pětadvaceti let. Žena, která byla takto svéprávná, nabyla úplné samostatnosti a její i mužovu státní individualitu přímo vázalo státní zřízení.

Nakonec mohla žena disponovat s volně přineseným i zděděným majetkem po otcí. Tím pádem se postupně stávaly v pravém slova smyslu velitelkami svých manželů. To způsobilo naprostý převrat v organizaci rodiny, která se postupně zakládala na rovnoprávnosti ženy. Žena začala zastávat vážené společenské postavení.²⁵⁷

Na konci období římské republiky se začal objevovat odpor k manželství. Rozvody se staly každodenním jevem. A výrazně se zvýšil jev cizoložství. Odpor k manželství začal vzrůstat a tím i bezdětnost, už Caesar se snažil motivovat odměnami. Nakonec císař Augustus vydal zákony, které silně postihovaly svobodný stav a bezdětnost, ale i to bylo marné. Postupem času vše vedlo k rozpadu římské rodiny, o něm se zmiňovali i tehdejší římscí spisovatelé, ale chybně se domnívali, že to může za rozklad římské říše. Rozklad římské říše byl způsoben spíše způsobem jejího života.²⁵⁸

Jednou příčinou vedoucí k zániku Říma a starověkých států mohla být koncentrace bohatství jen v několika rodinách. „Rozklad rodiny“ byl naopak pokrokem, ne úpadkovým jevem, neboť žena a děti se osvobodily od nelidské moci hlavy rodiny. Nastoupila tzv. *přirozená rodinná forma*, velkorodinu nahradil jemnější a lidštější forma.²⁵⁹

---

²⁵⁵ 10 př. Kr. – 54. po Kr.

²⁵⁶ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 449-450.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 450.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 452.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 455-456.

8.1.2 Cizoložství a prostituce

Ti, co se báli trestu za nevěru, volili jinou volbu soužití se ženou a to *concubinatus*. Není tím míněn vedlejší vztah probíhající paralelně vedle manželství, ale svazek, který manželství nahrazoval. Ten dával možnost, jak obejít přísné zákony rané císařské doby. Lidé sdílející konkubinát spolu mohli žít nastálo, přitom se zřící potomstva, ale ne sexuality.²⁶⁰

Dřívější římský svět nepokládal lásku za důležitou, individuální láska zde nekvetla a milostnou vášeň pokládali za něco chorobného.²⁶¹

Pro pojmenování žen lehkého ražení používali Římané na příklad jména: *meretrix* (flundra), *lupa* (vlčice), nebo *famose* (záletnice).²⁶²

Nevěstince se nesměly otevírat před třetí či čtvrtou hodinou odpoledne, ale když již byly otevřeny, sloužily až do pozdního rána.²⁶³ Za vznik mohly sociální otázky a rozvinutá instituce otroctví.²⁶⁴

Prostituce se všeobecně rozšířila od třetího století před Kristem pod vlivem řeckých poměrů. Vývoj prostituce podporovaly hlavně nekompromisní názory a přísné tresty za cizoložství. Prostituce byla chráněná v přesvědčení, že se tím udržuje manželství. Římané cizoložství nazývaly *adulterium* a pohlavní styk se slušnými neprovdanými ženami nebo vdovami *stuprum*.

Zákonodárství přísně trestalo mimomanželský pohlavní styk s provdanými i svobodnými občankami a velkoryseji se dívalo na styk s prostitutkami. V dřívějších dobách existence Říma měl manžel právo za cizoložství svou ženu potrestat smrtí a cizoložníkovi se mohl pomstít více způsoby: smrtí, vykastrováním či zmrzačením nosu. Stejně právo měl i otec cizoložnice. Když chtěli cizoložnictví potrestat smrtí, museli zabít oba cizoložníky. Dále například nedovolený pohlavní styk

---

²⁶⁰ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 142.

²⁶¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 434.

²⁶² Tamtéž, s. 467.

²⁶³ Tamtéž, s. 443.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 446.

s neprovdanými ženami se trestal peněžitou pokutou nebo také vyhnanstvím. Zákon, který tento případ ošetřoval, vydal císař Augustus v roce 18. před Kristem. Ten nařizoval: konfiskaci majetku, tělesné tresty, vyhnanství a jako pomstu připouštěl zabití obou viníků. Stejným problémem se zabýval i zákon Justiniána I. v pátém století po Kristu, zde potvrdil trest smrti pro cizoložníka a cizoložnici nařídil doživotní vězení v klášteře, když si ji manžel do dvou let nevezme zpět. Tohle vše podpořilo rozmach prostituce.²⁶⁵

V Plautovi, který působil ve druhém století před Kristem, nalezneme úryvek, který obhájí existenci nevěstinců: „*Tento dům je kuplířským domem. Tak je to lepší, nikdo ti nebude zazlívát a bránit, aby sis za své peníze koupil, co je veřejně na prodej.*“²⁶⁶

Římané využívali i své otroky, buď je přímo prodávali k prostituci, nebo je přímo pohlavně zneužívali z úsporných důvodů. Ve starověkých nevěstincích byli převážně nesvobodní a bezbranní lidé. Neumann uvádí, že novověké výzkumy zjistily, že v těchto dobách bylo velmi rozšířeno pohození dětí, hlavně ženského pohlaví.²⁶⁷

Zlaté časy zažívali kuplíři a lehké ženy při velkých světských a náboženských slavnostech a hrách, poutích, soudních projednáváních, výročních trzích, divadelních a cirkusových představeních, kde se scházely velké davy lidu.²⁶⁸ Na různých hostinách byly jak ženské prostitutky, tak mužští prostitutí.²⁶⁹

Také antické lázně byly místem pro rozkoš, podporovaly volnější a nespoutaný společenský život, už jen díky odhalení nahoty, která je jinak ve veřejném životě zakázána. V klasickém starověku byly zřízeny i společné lázně, *balnea mixta*.²⁷⁰

Velmi významné postavení mezi ženami lehčích mravů měly, již výše zmíněné, *hétery*, ty byly pokládány za elitu řecké prostituce. Dříve tvořily většinu prostitutek, ale později již jen malou část. Obdobím jejich rozkvětu bylo čtvrté až páté století před

---

²⁶⁵ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 433-434.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 434.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 436.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 441.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 443.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 444-445.

Kristem, poté jejich počet upadá. Hétera vynikala buď krásou, nebo vtípem a duchem, ale málokterá vzděláním, v pravém slova smyslu.²⁷¹ Hétery byly odlišeny od jiných nevěstek i svým příbytkem, který se dal obývat celoročně, naproti nevěstincům, kde jen každá dívka měla svůj pokojík, jeho dveře opatřeny jmenovkou a další nápis určoval, zda je pokoj volný, či nikoliv.²⁷² Od héter byla často přejímána i jejich móda a umění krášlit se.²⁷³

Čistě římským jevem byla prostituce vdaných žen, ta se objevuje již v prvním století po Kristu. Některé pověsti popisují, že se vše dělo třeba i za vědomí manžela.²⁷⁴

8.2 Ženy v křesťanství

Křesťanství se časem a postupným vývojem formovalo a modifikovalo podle potřeb. Procházelo určitou změnou svého hlásání a prosazování. Například skutky Tomášovy,²⁷⁵ které spadají do počátku třetího století, byly sepsány v pozdější době než křesťanské názory, které například zastával Tertullianus nebo Kléméns Alexandrijský. Zde je křesťanství impozantnější a větší působnosti. Tím se mění i pohled na ženu.²⁷⁶

Docent Jindřich Šrajer²⁷⁷ ve své publikaci uvádí, že: „*Křesťanství přineslo revoluční změnu v chápání ženy. Ježíšův postoj k ženám znamená docenění hodnoty ženy, na což pomalu a těžkopádně navazuje prvotní, středověká a novověká církev.*“²⁷⁸

Když vyjdeme z postavení ženy v Izraeli, musíme usoudit, že Ježíš přišel s novými zákony pro ženu. Tam totiž žena neměla žádné právní postavení, ve všem

---

²⁷¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 469.

²⁷² Tamtéž, s. 480.

²⁷³ Tamtéž, s. 481.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 475.

²⁷⁵ Apokryfní skutky jsou psány formou pozdně klasické romance – pohanské. Která se částečně kryje s ústředními tématy křesťanské působnosti. Zde láska a věrnost rodící se z lásky byla jediná neměnná síla v chaosu. Křesťané jen každý konec nahrazovali manželskou postelí.

²⁷⁶ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 124.

²⁷⁷ doc., Mgr. Jindřich ŠRAJER, Dr. theol., kaplan pro pastorační vysokoškolské mládeže a pověřen vedením katedry teologické a sociální etiky - TF JU. Také působí na Univerzitě Karlově.

²⁷⁸ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

podléhala muži, který ji mohl kdykoliv zapudit. Žena by si podle nových zákonů neměla hledět jen hospodářství, ale měla by se také vzdělávat.

Učedníci Ježíše měli hlásat jeho učení, ale již oni se v mnohém od jeho hlásání lišili. Především Pavel zastával jiného pohledu na ženu než Ježíš. Pavel dal Ježíšovi řád a křesťanskému pojetí žen dal přísný životní režim. Žena v jeho pojetí nemá mít volnost, nemá se věnovat veřejné činnosti a v církvi má mlčet. I manželství Pavel jen trpěl.²⁷⁹

Do opozice proti tvrzení docenta Šrajera je možné postavit názor Neumanna. Ten ve své knize *Dějiny ženy* uvádí, že obecně tradovanou představou je, že církevní názory zjednaly ženě důstojnější postavení ve společnosti, ale že v tomto případě jde jen o zrakový klam.²⁸⁰

Rozmach křesťanství mohl hrát v životě ženy nepřátelskou úlohu.²⁸¹ Křesťanství zrovnoprávnilo ženu s mužem jen teoreticky.²⁸²

„Není tu ani Žid, ani Řek, ani sluha, ani svobodný, ani muž a žena, neboť všickni jedno jste v Kristu Ježíši.“ (G 3, 28)

Zrovnoprávnění se vztahovalo spíše k onomu světu, nikoliv však k praxi pozemského života. Stanislav K. Neumann ve své knize uvádí, že: *„Církev se snažila hlavní zásady pohlavní rodinné morálky potvrdit na všechny časy, ale celkový význam ženy nepovznesla, ba dokonce, když tuto dobu porovnáme například s dobou římského císařství, ještě více význam ženy znehodnotila.“*²⁸³ Bylo to patrně způsobené tím, že zatímco se dříve zvelebovaly mužské ctnosti, mezi ty se řadily – ctnost, statečnost, velkodušnost a hrdost. Tak křesťanství, na druhou stranu, velebil ženské ctnosti, kterými byly – láska, pokora, mírnost a odříkání.²⁸⁴

---

²⁷⁹ BEDNÁŘOVÁ, V., *Postavení ženy ve starověku*, s. 29-30.

²⁸⁰ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 592.

²⁸¹ Tamtéž, s. 458.

²⁸² Tamtéž, s. 322.

²⁸³ Tamtéž, s. 322.

²⁸⁴ Tamtéž.

Vážnost ženy do jisté míry vzrostla mariánským kultem, ale to zároveň anulovalo učení o duchovních krásách celibátu, o ohavnosti pohlavních záležitostí a víra v čarodějnice.²⁸⁵

Křesťanství se snažilo podle Neumanna udržet podřízené postavení ženy, jak to vyžadovala rodinná epocha před svým rozkladem. Na jednu stranu, nerozlučitelnost manželství vzala sice muži právo zavrhnout ženu, ale na stranu druhou ani žena nemohla vyváznout z moci svého pána.²⁸⁶

Naproti tomu vystupuje i názor Bellingera, který ve své knize *Sexualita v náboženstvích světa* uvádí, že jelikož v době Ježíšova života existovalo manželství vlastně jen pro muže, chtěl tento systém změnit. Hodnotil obě pohlaví stejně, proto chtěl zrušit možnost rozloučení pouze mužem, neboť to chápal jako vrcholné pohrdání ženou.²⁸⁷ Ježíš hlásá dál o rozvodové praxi, že pokud muž vystaví ženě rozlukový lístek, stává se cizoložníkem, a to stejně tak, pokud si vezme za svou ženu již z dřívějšího manželství propuštěnou.²⁸⁸

Zde je možné uvést některé příklady, které podporují teorii Neumanna o nízkém postavení žen. „*Ženy vaše v shromážděních ať mlčí, nebo nedopouští se jim mluvit, ale aby poddány byly, jak i zákon praví.*“ (1K 14, 34)

„*Žena ať se učí mlčeti ve všelike poddanosti. Nebo ženě nedopouštím učiti ani vládnouti nad mužem, ale aby byla v mlčení.*“ (1Tm 2, 11-12)

Dalším příkladem může být také epištola Pavla z listu Kolossenským. „*Ženy poddány buďte mužům svým tak, jakž sluší, v Pánu.*“ (Kol 3,18)

Můžeme si to vysvětlit tím, že církve ze židovství přijala i onen otcovsko-právní mýtus, podle něhož žena zavinila hříšný pád a vyhnání z ráje.²⁸⁹

---

²⁸⁵ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 322.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 592.

²⁸⁷ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 289.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 290.

²⁸⁹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 592.

Pavel píše dále ve svých listech Korintským: „*Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista je Bůh.*“ (1K 11, 3)

„*Muž si nemá zahalovat hlavu, protože je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy.*“ (1K 11, 7)

Vždyť muž není z ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže. Proto má žena mít na hlavě znamení moci kvůli andělům.“ (1K 11, 8-10)

Tímto svým svévolným výkladem o stvoření položil Pavel teologické základy k obecné nadřazenosti muže nad ženou.²⁹⁰

Po rozebrání názorů Pavla z Tarsu na ženy nabýváme pocitu, že jeho hodnocení žen je pokračováním dřívějšího antického hodnocení, jako bychom opět zaslechli slova Aristotela. Nejen u Pavla najdeme takový pohled na ženy, ale i u Petra se místy objevuje. U Pavla také mimo jiné najdeme silný dualismus – ducha a těla, který je později kritizován. Postupně se Pavlovo hlásání začíná oddalovat od původního hlásání Ježíše a od jeho názorů, které měl na manželství a pohlavní život.²⁹¹

V po-apoštolské době měly myšlenky nadřazenosti či podřazenosti jednoho pohlaví druhému velký ohlas a byly nejrůznějším způsobem přejímány.²⁹²

Kolem druhého a třetího století vznikal pozoruhodný literární žánr – apokryfní skutky apoštolské, zde hrály hlavní roli zdrženlivé ženy. My bychom ale neměli tuto literaturu, podle Petera Browna, číst jako svědectví o ženách. Odrážejí způsob, jakým se křesťanští muži doby podíleli na hluboce zakořeněném zvyku všech starověkých mužských předchůdců, využívat ženy.

Jinak určitě není pochyby o tom, že ženy hrály důležitou úlohu v rámci obrazotvorné ekonomie církve. Díky nim, se mohli křesťanští muži důkladně zabývat vlastním vztahem ke světu, kde je ohrožovala pohanská společnost. V té době byla

---

²⁹⁰ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 276.

²⁹¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 592-593.

²⁹² BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 277.

žena, jak uvádí Brown, branou. „*Byla zároveň slabým článkem i předmostím.*“²⁹³ Ženy měly často větší odvahu vstoupit tam, kam se muži neodvážili. Tertullianus byl ale přesvědčen, že se ženám musí připomínat, že mohou být Evou – branou ďáblou. Ale ženy naopak byly branou k pozitivnímu smyslu.²⁹⁴

Ženy byly schopné utvářet úzké vazby, které komunita potřebovala. V Kartágu uctívání žen mučedníků nakonec vedlo až k uctívání kultu světců.²⁹⁵

Pohled na ženu ovlivnila také vzrůstající askeze. Ve druhém a čtvrtém století, období vzniku dogmat, se stále více objevuje zdůrazňování asketických a protipohlavních snah, nechutí k ženě a její inferiority, méněcennosti. V této době také vzniká mnišství a asketické klášternictví. Římský filozof křesťanské církve Tertullianus doporučoval duchovní ženy všem křesťanským mužům, kteří nemohou být bez žen. Nejméně nebezpečná podle něj byla vdova, která je krásná svou vírou, vybavená chudobou a zapečetěná věkem. Tato duchovní manželství jsou ale později odsuzována. Zavdala příčinu k veřejnému pohoršení, neboť byla zřetelně zneužívána.

Asketická horlivost, která pohlavní život odvracela od přirozeného k chorobnému, zvyšovala pohlavní fantazie a pohlavní potírání vedlo k jeho zvýšenému zájmu. To vše nakonec vedlo k pohlavní korupci, která se v křesťanství rozšířila kolem roku 300.²⁹⁶

*„Sexualita se dostala do středu pozornosti a mnozí lidé v ní rádi viděli projev pádu lidstva do otroctví. V důsledku toho se zřeknutí pohlavního styku začalo na hluboce symbolické rovině spojovat se znovunastolením ztracené lidské svobody, se znovuzískáním Božího Ducha, a tudíž i se schopností člověka zbavit se nadvlády smrti.“*²⁹⁷

Důsledkem nesmírné pohlavní zdrženlivosti, byl nárůst, jak bylo již výše zmíněno, fantazie. Díky tomu vznikala i literatura, která popisovala chlípnosti

---

²⁹³ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 123.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 124.

²⁹⁶ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 594-595.

²⁹⁷ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 75.

pohanského mnohobožství. Podobný typ literatury nahrazoval mnišskou beletrii, kvůli nezdravé pohlavní askezi.²⁹⁸ Antický naturalismus byl méně nebezpečný, než tento křesťanský zájem o hříšnou pohlavní oblast.²⁹⁹

Koncem třetího století v syrských oblastech Blízkého východu začaly žít malé skupinky zdrženlivých mužů a žen. Nazývaly se „Synové a dcery smlouvy“ a věřily, že skrze klidnou důvěru získají opět plné lidství, jako měli Adam a Eva.³⁰⁰

Také je možné uvést příklad z Egypta, kde ve čtvrtém až pátém století vzniká literatura anekdot o sexuálním pokušení a heroické zdrženlivosti, zde si anekdoty braly na mušku tělo ženy, která zde vystupovala jako zdroj věčného pokušení. Toto vnímání ženy bylo až chorobné. Tato asketická hnutí v Egyptě měla ale vyšší účel, měla dát obsah a místo v rámci společnosti na sklonku římské říše. V Egyptě ve čtvrtém století působil strach z žen jako předěl. Odděloval svět a poušť v bezpečné vzdálenosti od sebe, neboť tento rozdíl mohl být kvůli křesťanské církvi zastřen díky radikálnímu asketismu, který se sem dostával a zastíral rozdíl mezi světem a pouští, mezi mužem a ženou.³⁰¹

Markschiese ve své knize *Mezi dvěma světy* uvádí, že žena nejpozději začátkem čtvrtého století byla ve vztahu k muži marginalizována. Můžeme to pozorovat na srovnání církevních dějin sepsaných Eusbiem, žákem Órigéna s pozdními novozákonními spisy, kde se již setkáváme s hrubými výpady proti ženám. Zvláště proti těm, které prorocky mluví nebo jiným způsobem učí při bohoslužbách. Nejvíce negativní názor je možné sledovat u Pavla z Tarsu.³⁰²

---

²⁹⁸ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 595-596.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 599.

³⁰⁰ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 86.

³⁰¹ Tamtéž, s. 188-189.

³⁰² MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 148.

8.2.1 Ženy v životě Ježíše

„Ježíš zcela integroval ženský prvek do svého lidství.“³⁰³ V době jeho působení, žila palestinská žena ve specifických diskriminačních podmínkách. Ježíš nikdy nezaujal k ženě nepřátelské nebo odsuzující stanovisko. Naopak se k ní stavěl vždy pozitivně, zastával k ní otevřený postoj, úctu a přistupoval k ní se značným přijetím a něžností. To vše zahrnovalo neobvyklou novost a neobyčejnou svobodu. „Každá žena má svoji důstojnost už od začátku právě jako žena.“³⁰⁴ Ježíš potvrzuje tuto důstojnost. Připomíná ji a činí ji obsahem evangelia a vykoupení, kvůli kterému byl poslán na tento svět.³⁰⁵

Ježíšovo přístup k ženám můžeme zaznamenat hned v několika případech. Doprovod Ježíše tvořilo dvanáct apoštolů a skupina galilejských žen. Také nesmí být opomenuto jeho přátelství s dvěma Lazarovými sestrami Marií a Martou. Dalším názorným příkladem nám může být proces Ježíšova pomazání. Ježíš dovolil, aby se jej dotkla žena a něco takového pro jiného Žida té doby bylo nemyslitelné. Důležité jsou také setkání Ježíše se ženami a rovněž jejich léčení. Způsob jakým Ježíš ženy přijímal a jak s nimi jednal, nasvědčuje tomu, že je zcela oprávněné mluvit o něm jako o zastánci žen.³⁰⁶

Ženy byly na starověkém Blízkém východě téměř neviditelné, zastávaly jen pramalé nebo žádné postavení. Jejich pozice se měnila jen v momentě, kdy se provdaly za vládce, ale byla značně nejistá. Podle právních dokumentů mohly být ženy odloženy – zapuzeny, kdykoliv se manželovi zlíbilo. A v případě, že byly chudé a staré neznamenal nic. Ale v očích Ježíše zastávaly tyto ženy jiné místo, vyhledával je mezi zástupy postav shluklých okolo něj, a když si všiml vdovy, jak dává do chrámové pokladnice na milodary dva penízky, chválil ji, dával ji za příklad, že i ti nejchudší mohou mít štědré srdce. Dobročinnost byla zvláštní ctností nuzných

---

³⁰³ ŠRAJER, J., Aplikovaná etika a náboženství [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ VENDEN, M., *Jak Ježíš jednal s lidmi*, Advent-Orion, Praha, 2006., s. 84-86.

a pokorných. Jiný příběh vypráví o ženě, která se lehce dotkla jeho šatu ve víře, že se vyléčí z tíživého neduhu. Ježíš uměl dobro vytušit, i když ho neviděl a vnímal její víru a v reakci z něj vystoupila síla a vstoupila do ní. Poté našel tuto ženu a ta se mu vrhla k nohám a uznala jeho božství, byla uzdravena a také vstoupila do repertoáru duchovních příběhů o pokorných věřících.³⁰⁷

Ježíš také zabránil puritánským, pokryteckým Židům ukamenovat ženu přistiženou při cizoložství tím, že do písku vepsal všechny jejich vlastní hříchy.³⁰⁸

Složitějším bylo ale setkání se samařskou ženou u studny ve městě Sychar, které popisuje ve svém evangeliu Jan. Židům byl styk se Samaritány zapovězen, byli považováni za prokleté. Ježíš s ní zapředel rozhovor, věděl o ní věci, které dívku udivily, a z jeho slov poznala, že je prorok, nakonec běžela do města a ohlašovala jeho přítomnost.³⁰⁹ Tento příběh nám naznačuje zrušení bariér, jak pohlaví, rasy, národnosti, tak náboženství.³¹⁰

Ježíš dokázal na ženy udělat mimořádný dojem. To dokládá Lukášovo evangelium, které vypráví o hříšnici, která myla nohy Ježíše svým pláčem a utírala je svými vlasy. A kvůli tomu, že projevila mnoho lásky, byly jí odpuštěny hříchy.³¹¹

Z evangelií vyplývá, že Ježíš měl rád společnost žen, cítil s nimi domov a uměl s nimi mluvit.³¹² Ženy byly v jeho centru spolu s muži. Také rovným dílem sdílely povinnosti a útěchu, které plynuly z náboženství. Jeho matka Maria byla neodmyslitelnou součástí jeho vtělení. Jeho poslání zde by bylo bez ní neuskutečnitelné.³¹³

Ježíš chtěl zajistit ochranu žen zavedením nerozlučitelnosti manželství. Postavení ženy bylo podřadné a žena byla majetkem. Ježíš se stal prvním učitelem v dějinách

---

³⁰⁷ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 98-99.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 25.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 99-101.

³¹⁰ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³¹¹ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 101-103.

³¹² Tamtéž, s. 109.

³¹³ Tamtéž, s. 105.

světa, který se snažil zrovnoprávnit ženy s muži. To, že si Ježíš vybíral za apoštoly pouze muže, byl jen důsledek doby. Ježíš ani celibát nechápal jako zvláštní ctnost.³¹⁴

V Ježíšově rodině na zemi, která byla pečlivě vybrána, byly ženy ve stejném počtu jako muži. K Ježíšově misi bylo potřeba i velké finanční podpory, kterou zabezpečovaly ženy. Měly na starosti ubytování, jídlo a cestovní výdaje. Některé ženy, které se nemohly účastnit misijní činnosti, podporovaly Ježíše a jeho skupinu, když se vyskytovaly poblíž jejich domova. V počátcích křesťanství se římské ženy shromažďovaly v katakombách a v prvních kostelech a zasloužily se o šíření víry a její úspěch.³¹⁵

To, že se dostává ženám od Ježíše stejného pozvání jako mužům, bylo v rozporu s židovskou praxí. Ježíšovo působení, jeho evangelium a jeho slova důsledně odsuzují všechno, co by mohlo urážet důstojnost ženy. Toto osvobození ženy je zahrnuto především v překonání třech nosných struktur hebrejské kultury: Zákona, patriarchálního obrazu Boha a chrámu.

Zřejmé z kontaktu Ježíše se ženami je překonání zákona, který v mnohém ohledu ženy svazoval. U Ježíše nastalo podkopání autority Zákona:

- o neporušitelnosti soboty

„V sobotu učil v jedné synagóze. Byla tam žena, která byla stížena nemocí už osmnáct let; byla úplně sehnutá a nemohla se vůbec napřímit. Když ji Ježíš spatřil, zavolal ji a řekl: "Ženo, jsi zproštěna své nemoci" a vložil na ni ruce; ona se ihned vzpřímila a velebila Boha. Avšak představený synagógy, pobouřen tím, že Ježíš uzdravuje v sobotu, řekl zástupu: "Je šest dní, kdy se má pracovat; v těch tedy přicházejte, abyste byli uzdravováni, a ne v den sobotní. I odpověděv jemu Pán, řekl, pokrytče, zdali jeden každý z vás v sobotu neodvazuje vola svého nebo osla od jeslí a nevodí napájeti? Tato pak dcera Abrahamova kterouž byl svázán satan, aj již osmnáct let, což neměla býti rozvázána ze svazku tohoto v den sobotní?" (Lk 13,10-14)

---

³¹⁴ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 105-106.

³¹⁵ Tamtéž, s. 107-109.

- podkopání předpisů na ochranu čistoty představuje - krvácející žena, která se dotkla Ježíše

„ A aj žena, kteráž nemocí svou trápena byla od dvanácti let přistoupivši po zadu, dotkla se podolka roucha jeho. Nebo řekla sama v sobě: Dotknu-li se jen toliko roucha jeho, uzdravena budu. Ježíš pak obrátiv se, a uzřev ji, řekl: Doufej, dcero, víra tvá tě uzdravila. I ozdravěla ta žena té chvíle.“ (Mt 9, 20 – 22)

- pochvala hříšnice

„ Prosil ho pak jeden z farizeů, aby jedl s ním. Pročež všed do domu toho farizea, posadil se za stůl. A aj žena v městě, kteráž byla hříšnice, zvěděvši, že by seděl za stolem v domě farizea, přinesla nádobu alabastrovou masti. A stojeci ze zadu u noh jeho s pláčem, počala slzami smáčeti nohy jeho, a vlasy hlavy své vytírala, a líbala nohy jeho a mastí mazala. Když to spatřil farizeus, který ho pozval, řekl si v duchu: "Kdyby to byl prorok, musel by poznat, co to je za ženu, která se ho dotýká, že je to hříšnice." Ježíš mu na to řekl: "Šimone, chci ti něco povědět." On řekl: "Pověz, Mistře!" - "Jeden věřitel měl dva dlužníky. První byl dlužen pět set denárů, druhý padesát. Když neměli čím splatit dluh, odpustil oběma. Který z nich ho bude mít raději?" Šimon mu odpověděl: "Mám za to, že ten, kterému odpustil víc." Řekl mu: "Správně jsi usoudil!" Pak se obrátil k ženě a řekl Šimonovi: "Pohled' na tu ženu! Vešel jsem do tvého domu, ale vodu na nohy jsi mi nepodal, ona však skropila mé nohy slzami a otřela je svými vlasy. Nepolíbil jsi mne, ale ona od té chvíle, co jsem vešel, nepřestala líbat mé nohy. Nepomazal jsi mou hlavu olejem, ona však vzácným olejem pomazala mé nohy. Proto ti pravím: Její mnohé hříchy jsou jí odpuštěny, protože projevila velikou lásku. Komu se málo odpouští, málo miluje." Řekl jí: "Jsou ti odpuštěny hříchy." (Lk 7,36-48)

- zastání cizoložnice

„Ježíš však odešel na Olivovou horu. Na úsvitě přišel opět do chrámu a všechen lid se k němu shromažďoval. On se posadil a učil je. Tu k němu zákoníci a farizeové přivedou ženu, přistiženou při cizoložství; postavili ji doprostřed a řeknou mu:

"Mistře, tato žena byla přistižena při činu jako cizoložnice. V zákoně nám Mojžíš přikázal takové kamenovat. Co říkáš ty?" Tou otázkou ho zkoušeli, aby ho mohli obžalovat. Ježíš se sklonil a psal prstem po zemi. Když však na něj nepřestávali naléhat, zvedl se a řekl: "Kdo z vás je bez hříchu, první hod' na ni kamenem!" A opět se sklonil a psal po zemi. Když to uslyšeli, zahanbeni ve svém svědomí vytráceli se jeden po druhém, starší nejprve, až tam zůstal sám s tou ženou, která stála před ním. Ježíš se zvedl a řekl jí: "Ženo, kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil?" Ona řekla: "Nikdo, Pane." Ježíš jí řekl: "Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš!" (Jn 8, 1-11)

To vše poukazuje na nesouhlas Ježíše s právním systémem manželství. *„Ježíš neváhá v protikladu s mentalitou doby, vyjadřovat konkrétním způsobem svoji úctu a obdiv vůči ženě a dát ji za vzor mužům.“*³¹⁶

Ježíš překonal i patriarchální obraz Boha. Hovoří o „mateřském Bohu“, ten v sobě shrnuje vlastnosti jak mužské, tak i ženské - přijímající, chránící, spolu-cítící, je něžný a milosrdný.

Také Ježíš osvobozuje ženu vzhledem k chrámu. Stanovuje nový vztah k Bohu, a tím je rovnocenná účast všech, včetně žen. Rozchod s klasickým kultem je Ježíšovo setkání se Samařankou, které bylo již výše zmíněno. V tomto duchu zrovnoprávnění učí ženy evangelium a vykládá jim Písmo v rozporu s hebrejskou tradicí. Ta považovala vysvětlování Tóry ženám za nepřijatelné.³¹⁷

Ženy se s učením Ježíše plně ztotožňovaly a čím výše byla nezávislejší jejich mysl, tím silněji byli spojeni s Mistrem. Prostitutky, jejichž povolání bylo určitou formou emancipace, byly k jeho učení nesmírně přitahovány v okamžiku, kdy opustily svůj způsob života.³¹⁸

---

³¹⁶ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, Barrister & Principal, Brno, 2010., s. 109.

Potom co všichni průvodci Ježíše ho během jeho cesty utrpení opustili, zůstalo v jeho blízkosti jen několik žen, které se staly jedinými nepřetržitými svědkyněmi.³¹⁹ Na prvním místě v seznamech všech evangelií vždy stojí Marie Magdalská.³²⁰ Pozdější vývoj křesťanství zcela zamlčuje, že jediné ženy byly opravdové svědkyně Ježíšova ukřižování a zmrtvýchvstání a ony byly jako první pověřeny, aby zvěstovaly své svědectví. Díky přístupu Pavla se pozdějšímu zamlčení, ale ani není možné divit.³²¹

8.2.2 Ženy v prvotní církvi

Prvotní církve znamenala určitý přechod od hierarchického společenství moci, ke společenství bratrskému a vzájemné služby. Také už ženám byla umožněna účast na liturgii. Zde nebyly již okrajovými postavami. Ženy v rámci víry zastávaly rozličné role - jáhenky, prorokyně, misionářky, charismatičky, mučednice.

Zvláštní místo v prvotní církvi bylo vyhrazeno vdovám. Jejich životní stav zasvěcení se Bohu je spojeným se slibem čistoty, modlitbou a spoluprací v rozličných charitativních dílech.

V prvotní církvi se realizovala rovnocennost ve vztahu muže a ženy, Byla zde vyjadřovaná úcta a vděčnost ženám, které byly věrné evangelium a naplňovaly apoštolského poslání Božího lidu. Tyto ženy jsou známé jako postavy svatých mučednic, panen a matek rodin.

I přes všechny tyto pozitivní postoje se úplné svobody ženy a respektování její důstojnosti nepodařilo dosáhnout. Diskriminační předpoklady patriarchální kultury byly moc silné, a proto také byly ve značné míře zachovány.³²² Ježíšovo otevřené jednání se ženami našlo daleko větší odezvu u jiných hnutí, které se nacházely na okraji církve než ve většinové církvi.³²³

---

³¹⁹ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, Academia, Praha, 1998., s. 297.

³²⁰ Tamtéž, s. 299.

³²¹ Tamtéž, s. 300.

³²² ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³²³ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 147.

8.2.3 Manželství v křesťanské věrouce

„Ačkoli však manželství svou podstatou jest zřízením božským, přece také lidská vůle má při něm úlohu, a to velmi vznešenou; neboť každé jednotlivé manželství jakožto manželské spojení mezi tímto mužem a touto ženou vzniká toliko svobodným souhlasem obou manželů; a tento svobodný kon vůle, jímž každý z obou manželů předává a přijímá zvláštní právo manželské (Sr. Codex Juris canon. c. 1081, § 2), je k uzavření opravdového manželství tak nutný, že žádná lidská moc není s to, aby jej nahradila (Sr. Codex Juris canon. c. 1081, § 1). Předmětem však této svobody jest pouze, zda snoubenci opravdu chtějí vstoupiti v manželství, a to s touto osobou; úplně se však vymyká svobodě člověka podstata manželství, takže kdo jednou vstoupil v manželství, podléhá jeho božským zákonům a podstatným vlastnostem.“³²⁴

Srovnáme-li pohlavní mravouku prvotního křesťanství s pohlavními názory pohelénštěného křesťanství, zpozorujeme rozdíly. Pohlavní mravouka prvotního křesťanství byla více podobná mravouce židovské, než pohlavní mravouce křesťanství pozdějšího. Židovské názory na ženu a pohlavní život byly celkově zdravější a ušlechtilější, než poté názory helénské.

Prvotní křesťanství oceňuje pohlavní život nepředpojatě a s přirozeností. Poněvadž ale v židovské rodině vládl patriarchát, nelze hovořit o stejných právech ženy a muže, ale u Židů žena nikdy nezažila harémové nevolnictví, jako například dříve u Řeků.³²⁵ U prvotního křesťanství není možné hovořit o pohlavní mravouce nijak široce, neboť bylo zcela závislé na židovských názorech. Přesto se nám však jádro této mravouky, podle Neumanna, jeví přirozenější. Její názory shledáváme zdravější ve srovnání s názory úpadkového řecko – římského světa.³²⁶

---

³²⁴ PIUS XI. Encyklika: *Casti connubii*. In: kebrle.cz [online]. 31. prosince 1930 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z: www.kebrle.cz/katdocs/CastiConnubii.htm. Path: Katolické dokumenty.

³²⁵ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 588.

³²⁶ Tamtéž, s. 591.

Markschies shledává křesťanská pravidla o překážkách uzavření manželství za odpovídající starozákonné a římské právní moci.³²⁷

Ve Starém zákoně byla mužova povinnost ženitba, protože plodnost byla důležitá kvůli přežití Božího lidu. V Novém zákoně je role plodnosti a manželství relativizována. Nový zákon vyjadřuje také zřetelně výjimečný charakter panenství.³²⁸ „Ve Starém zákoně mají ještě potomstvo a rodokmeny náboženskou relevantnost, ale Ježíš už tělesnému rodu nepřisuzuje žádný spásný význam.“³²⁹ Ale Ježíšovo hodnocení manželství a rodiny je pozitivní.

Starozákonní kniha také mluví o dvojitým manželství. Jedno je vztah mezi Kristem a věřící duší a druhým je jen po dobu, kdy je člověk na zemi mezi mužem a ženou. Ale ten pravý trvalý vztah je jen ten nebeský.³³⁰

Křesťanství se snažilo prosadit trvalou monogamii. Zájmem společnosti bylo, aby rodina byla hospodářsky i populačně produktivní, pevná a silná. Polygamie mnoho mužů olupovala o ženy a monogamie se zdála nejpříznivější manželskou formou, znamenala také hospodářskou a společenskou jednotu. Církevní učení tomu odpovídalo, zakazovalo polygamii a bylo nepřitelem manželské rozluky.³³¹ Ježíš změnil Mojžíšův zákon, aby chránil rodinu, pozvedl manželství na vyšší rovinu posvátnosti a učinil ho nerozlučitelným, tím sledoval i posílení pozice žen.³³² Ježíš ukazuje kolik otcovství a Boží lásky se zrcadlí v manželské lásce muže a ženy.³³³

„Ježíš vidí v manželství na prvním místě řád lidského společenství daný na začátku Bohem, který opět představuje ve svém původním významu jako nerozlučitelnou, Bohem utvořenou jednotu mezi jedním mužem a jednou ženou.“³³⁴ A Pavel tyto slova podporuje ve svém listu Efezanům, tím, že srovnává manželství se vztahem Krista

³²⁷ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 142.

³²⁸ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 144.

³³¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 587.

³³² JOHNSON, P., *Ježíš – Životopis pro 21. století*, s. 105.

³³³ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³³⁴ Tamtéž.

a církve.³³⁵ „*Muži milujte ženy své, jako i Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni.*“ (Ef 5, 25)

„*Ideálem prvotního křesťanství bylo manželství jako svazek hluboce založený na vzájemných citech za účelem trvalého soužití.*“³³⁶ Takovéto pasáže s podobně znějícím významem najdeme jak v evangeliích, na příklad u svatého Matouše, tak také v Šalomounově žalmu. Židé jsou první, u kterých se objevuje požadavek pohlavní abstinence.³³⁷

Téměř všichni antičtí křesťanští teologové svým souvěrcům radí, aby měli pohlavní styk jen za účelem plození dětí. Tento názor také později zastává na počátku pátého století Augustinus.³³⁸

S názorem, který tvrdí, že cílem manželství je plození dětí, se ztotožňují jak Židé, křesťané, tak i nekřesťané. A je jedno jak to kdo obhajuje či vysvětluje.³³⁹

Kritickým faktorem křesťanství ale bylo, že ženy byly vybízeny ke zdrženlivosti i po smrti svého manžela a měly zůstat vdovami.³⁴⁰

Stejně jak pro fungování pohanského manželství bylo velmi důležité společné vyznávání kultu, tak i v křesťanském manželství to zastávalo významnou úlohu. Proto byla na některých místech snaha smíšená manželství zakázat. To ale bylo skoro nemožné prosadit.³⁴¹

Závěrem je nutné říci, že nelze mluvit o výměně rolí mezi mužem a ženou v manželství v křesťanské antice. Svědčí o tom zmínka Jana Zlatoústého: „*Žena dává svému manželovi naprostou jistotu, osvobozuje ho ode všech starostí o domácnost, jako například starostí o peníze, zpracování vlny, přípravu jídla a správné oblečení.*“³⁴²

---

³³⁵ ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. Ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³³⁶ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 590.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 138.

³³⁹ Tamtéž, s. 141.

³⁴⁰ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 11

³⁴¹ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 139.

³⁴² Tamtéž, s. 149.

Stará se o všechny záležitosti, které se pro jejího manžela nehodí. Takže ani v tomto bodě se bohužel nepodařilo prosadit Ježíšovu snahu o zlomení nadvlády pohlavních rolí ve společnosti.³⁴³

8.2.4 Prostituce

Pohané obviňovali křesťany ze sexuálních praktik. Tyhle pomluvy ale v rámci rivalství nebyly nic neobvyklého.³⁴⁴

Křesťanství vychází z velké části z židovské mravouky. Samotní Židé se k prostituci stavěli odmítavě, když se židovské nebo křesťanské ženy objevily v nevěstincích, bylo to spíše následkem dotažení Římany. Byl to trest za nezřeknutí se křesťanské víry.³⁴⁵ Tento jev se objevuje v prvních třech stoletích prosazování křesťanství a z římského hlediska však bylo odsouzení do nevěstince mírné vedle druhého trestu, který se jich mohl také týkat – trestu smrti předhozením dravé zvěři. Většina těchto trestů se děla za vlády Diokletiana a za pronásledování v letech 303-304. V mučednických křesťanských legendách se dokonce nevěstince objevují i jako trest pro jinochy.³⁴⁶

Prvotní křesťanství se k prostituci a k mimomanželskému pohlavnímu styku stavělo lidsky nepředpojatě. Z některých evangelií je možné vycítit hluboké pochopení pro biologické příčiny prostituce. Bylo zde také pochopení, že samotná nevěstka je obětí poměrů a není více vinna než společnost. Neumann ale ve své knize uvádí, že v evangeliích přece jen něco k tomuto tématu chybí. „*Chybí tu však úplný osvobozovací význam práce; po této stránce jsou evangelia zcela ve vleku řecko – římského starověku s jeho odporem k práci a neřeší tudíž nic, opomíjejí hospodářský kořen společenských poměrů, z něhož vyrůstá a na němž stojí strom společnosti se všemi svými mravními a kulturními plody.*“³⁴⁷

---

³⁴³ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 148-149.

³⁴⁴ BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, s. 114.

³⁴⁵ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 588.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 597.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 591.

Prostituci ostře odsuzoval sv. Pavel. Nakonec však přijal starý zákon, ze kterého prvotní křesťanství vycházelo, a jeho názor na prostituci jako nutné zlo, s nímž je potřebné se smířit.³⁴⁸

Prostituce v nejstarších dobách křesťanství měla celkem trojí úlohu, předně zde můžeme vidět nevěstky jako kajícnice a první přívrženky nové víry. Zadruhé jsou křesťanské mučednice prostitucí trestány a naposledy za třetí k prostituci měli zvláštní vztah pod záštitou askeze mniši a jeptišky.³⁴⁹

I patrně v počátcích křesťanské víry nemálo nevěstek patřilo k vyznavačům Ježíšova učení. Také je velmi známá historie nevěstky Marie z Magdaly, která byla Ježíši údajně blízká. A existuje i celá náboženská literatura o kurtizánách a nevěstkách, které se nakonec daly na víru a pokání.³⁵⁰

Zvláštním druhem křesťanského sebe-pokoření bylo přijetí necudného a zároveň prodejného zdání. Mniši a jeptišky dobrovolně vystupovali jako mimové a prostitutky, aby tak svým sebeponížením v opovrhovaném řemesle konali druh askeze.³⁵¹

Všechny pohlavně mravní jevy přivedeny v prvních třech stoletích křesťanstvím k rozkvětu, jsou shrnuty ve spisech Augustina. Ten systém pohlavní středověké mravouky odůvodňoval a byl prvním bojovníkem za pohlavní morálku. Dosud jím zformované názory panují v katolické církvi. U Augustina se opět v plné síle objevuje starý solónský názor, a tím je nutnost prostituce. Také dodává důvody moderním zákonodárcům a světským i duchovním spisovatelům.³⁵²

Křesťanství bralo prostituci jako nutné zlo, chápalo ji jako něco, co musí trpět z hlediska veřejné, politické a správní morálky. Nakonec papežové a jiní duchovní hodnostáři neopovrhovali ani hospodářským ziskem z nevěstinců a zaváděli také jako světská vrchnost daň z nevěstek.³⁵³

---

³⁴⁸ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 593.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 596.

³⁵⁰ Mezi některými můžeme jmenovat – Marii Egyptskou nebo héteru Pelagiu.

³⁵¹ NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, s. 597.

³⁵² Tamtéž, s. 598.

³⁵³ Tamtéž, s. 600.

8.3 Shrnutí

Neumann ve své knize *Dějiny ženy* často uvádí, že ženy měly v římské době oproti křesťanství pozitivnější postavení. Ale podle mého názoru smyšlení prvotní církve a hlásání Ježíše Krista je něco jiného, než křesťanství například v osobě Pavla.

Nemůžeme opomenout fakt, že v křesťanské tradici nikdy nechyběla svědectví ve prospěch důstojnosti ženy, ty zde zastávaly vždy při hlásání evangelia významnou roli.³⁵⁴ Řada žen konala církevní shromáždění.³⁵⁵ A hrála velkou úlohu i při šíření křesťanství, jak dokládá Nový zákon.³⁵⁶ Přesto díky Pavlovu postoji byly ženy v křesťanství opomíjeny.³⁵⁷

Změna zavedená křesťanstvím se hluboce dotýká vnitřních postojů s plným uznáním stejné důstojnosti muže a ženy před Bohem. Ale bohužel jen nedostatečně mění schéma konkrétního pochopení a zkušenosti v dějinách. Proto papež Jan Pavel II. říká, že *„jsme bohužel dědici dějin s velmi silnými okolnostmi, které ve všech dobách a ve všech zeměpisných šířkách stěžovali cestu ženy. Znevažovali její důstojnost, překrucovali její přednosti, často ji odsoudili na okraj společnosti a dokonce snižovali na úroveň služby. To jí bránilo být sama sebou a ochudilo celé lidstvo o pravá duchovní bohatství.“*³⁵⁸ Papež svou řečí vyjadřuje lítost, že bohužel i církvev přispěla k nedobré mentalitě a institucím opovrhující důstojností ženy.³⁵⁹

Zde je nutné si uvědomit, že Ježíš se snažil zrovnoprávnit ženu. To jak si jeho učení poté přebrali a dále vykládali jeho učedníci je věc druhá. Bohužel zejména kvůli působení Pavla se postavení ženy opět vrátilo na úroveň smyšlení doby antiky.

Ovšem podle mého názoru je podstatné již jen Ježíšovo nové uvažování. Jeho uvědomění si, že žena je důležitá. Že si zaslouží, aby s ní bylo dobře a rovnoprávně

---

³⁵⁴ ŠRAJER, J., Aplikovaná etika a náboženství [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³⁵⁵ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 300.

³⁵⁶ MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, s. 147.

³⁵⁷ BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 300.

³⁵⁸ ŠRAJER, J., Aplikovaná etika a náboženství [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.

³⁵⁹ Tamtéž.

zacházeno. Ale zřejmě kvůli zakořeněnosti patriarchální kultury bylo velmi těžké něco měnit. Vždyť i v dnešní době je ženská otázka stále ožehavým tématem.

V osobě Ježíše, křesťanství rozhodně změnilo pohled na ženu oproti pohanskému římskému světu. Sice je možná na jednu stranu pravda, že křesťanství vyzdvihovalo ženské vlastnosti, jako je něha, láska a pokora, které by jiní mohli brát spíše jako slabosti. Ale zároveň na straně druhé Ježíš tuto něhu a jemnost vložil i do interpretace Boha.

V římské společnosti mohla žena docílit lepšího postavení, jedině přes osobu svého muže a uznání získat jen v roli matky. Za to Ježíš se zabývá ženou jako takovou a také její důstojností. Ukazuje, že žena je hodna zájmu a sám se k ní staví jako k rovné.

9 Závěr

První část práce seznámila čtenáře s danou problematikou. Byly zde shrnuty hlavní názorové rozdíly mezi pohanstvím a křesťanstvím, které jsou v práci doloženy praktickými příklady z knih. Z historického hlediska se práce zabývá obdobím od narození a působení Ježíše Krista do pátého století.

Vývoj křesťanství v římské říši byl zde osvětlován v historickém kontextu doby. Práce přistupuje k problematice objektivně, proto je zde uvedeno více autorů, kteří se k danému tématu vyjadřují a komparativní metodou jsou jejich stanoviska porovnávána.

Křesťanství vyrostlo na základech antického dědictví, proto je jím do jisté míry značně ovlivněno. To, jakými proměnami křesťanství procházelo ve svých prvních staletích, po celý středověk, nelze s určitostí vysvětlit bez zřetele k tradicím antiky řecké a římské, zejména ke způsobu myšlení.

Křesťanský postoj k židovství je také důležitý, neboť Ježíš byl Žid a jeho vztah k Zákonu je sporný a mnoho badatelů se vlastně pře o definici jeho přístupu. Ježíš sám říká, že on nepřišel Zákon zrušit, nýbrž naplnit. V Ježíšově pojetí se nemusí Zákon již tak striktně dodržovat.

Rané křesťanství přineslo na mnoho věcí nový pohled. Uznávalo zejména prostou víru v Ježíše Krista a mravní život, hlavní je pro něj božský plán spásy. Řecko – římský svět dbal naproti tomu více o vzdělanost a zběhlost ve filosofii.

Ke křesťanství se váže revoluční myšlenka o rovnosti lidí před Bohem. Také začalo více uznávat hodnotu jednotlivce. Oproti hierarchickému římskému náboženství bylo pro lidi přístupnější a lákavější. Do jeho řad mohli vstoupit všichni lidé bez rozdílu. Polyteismus naproti tomu vyznával spíše kastovní systém.

Nový zákon se více zabýval lidskými záležitostmi. Promítá se v něm nová praxe a forma výuky. Důraz je zde kladen zejména na víru. Ježíšův Bůh je především zdroj naděje, je důvodem radikální proměny lidského života.

Neutuchající naděje a zcela nové porozumění člověku v křesťanství bylo napadáno ze strany některých antických myslitelů, kterým bylo křesťanství trnem v oku.

S pojetím Boha v křesťanství se nemění jen přístup k lidem, ale i tradiční pohanské cyklické vnímání času. Křesťanství hledí spíše směrem do budoucnosti ke spasení. Je zde více příklon k lineárnímu pojetí času, neboť dějiny jsou realizací božího plánu.

Později začali panovníci využívat křesťanství pro upevnění svojí vlády, to můžeme pozorovat také v osobě Konstantina. Výhodou pro ně byla víra v jednoho Boha. Křesťanství se přizpůsobilo antické společnosti, postupem času do sebe vstřebalo mnoho z antického dědictví, což následně ovlivňovalo vývoj evropské kultury a myšlení.

Druhá část práce rozebírá konkrétní „hodnotu,“ a tou je otázka *„Jaké postavení zaujímaly ženy v rámci římské společnosti a jaké v křesťanském učení?“* Například právě na pojetí manželství lze doložit nový systém hodnot.

Křesťanství se formuje v rámci římské společnosti a staví na jejím právním systému. Také navazuje na židovskou tradici, proto je velmi těžké zavést nový systém a zcela nabourat již vžitou strukturu myšlení a chování.

V době Ježíšova působení vládne patriarchát, který Ježíš pozměňuje svou láskyplnou politikou. Ježíš se snaží zlepšit postavení žen. Ženy v jeho životě zastávají důležité postavení, vyskytují se hojně po jeho boku a on si váží jejich vlastností odlišných od mužů. Dříve se v pohanské patriarchální kultuře velebily mužské ctnosti, mezi ty se řadily – ctnost, statečnost, velkodušnost a hrdost. Křesťanství, na druhou stranu, vyzdvihovalo ženské ctnosti, kterými byly – láska, pokora, mírnost a odříkání. Podle některých autorů, uvedených v práci, křesťanství tímto ženu spíše snížilo a zrovnoprávnilo ji jen teoreticky. Podle kritiků se zrovnoprávnění vztahovalo spíše

k onomu světu, nikoliv však k praxi pozemského života. Ale to není zcela pravda. Zde je velmi důležité uvědomit si rozlišení mezi prvotní církví spojenou s hlásáním Ježíše a mezi později šířeným křesťanstvím. Učedníci Ježíše měli hlásat jeho učení, ale již oni se v mnohém od jeho hlásání lišili. Především Pavel měl jiný pohled na ženu než Ježíš. Pavel dal Ježíšovi řád a křesťanskému pojetí žen dal přísný životní režim. Pavel nerozvádí zcela Ježíšovy novátorské myšlenky a upadá zpět již do zasetého systému patriarchální kultury.

Přesto v proměně v přístupu k manželství je možné zaznamenat hodnotový posun. Církev postupně povýšila svazek manželství na svátost a prohlašuje je za dobrovolné a nerozlučné.

V pozdější době existence Říma začala emancipace žen. Nikdy však se neprosadila tak, jak Ježíš zamýšlel.

Křesťanství proměnilo antické myšlení a nabouralo tradiční hodnoty. Ale stejně tak na druhou stranu do sebe vstřebalo mnoho z antického světa a na jeho základech do určité míry stavělo. Křesťanství nezničilo antické myšlení, jen ho obohatilo a přeformovalo, ale antický duch svým způsobem zůstává v křesťanství i nadále a toto kulturní spojení poté ovlivňuje kořeny myšlení celé později vznikající evropské společnosti.

10 Použitá literatura

- BEDNÁŘOVÁ, V., *Postavení ženy ve starověku*, Václav Petr, Praha, 1941.
- BELLINGER, G. J., *Sexualita v náboženstvích světa*, Academia, Praha, 1998. ISBN 80-200-0642-7.
- *Bible Svátá*, Britské i zahraničné společnosti biblické, Praha, 1923.
- BROWN, P., *Tělo a společnost – Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, CDK, Brno, 2000. ISBN 80-85959-72-0.
- CLAUSS, M., *Konstantin Veliký – římský císař mezi pohanstvím a křesťanstvím*, Vyšehrad, Praha, 2005. ISBN 80-7021-734-0.
- DEMJANČUKOVÁ, D., *Dějiny a teorie náboženství*, ZČU Plzeň, Plzeň, 1994. ISBN 80-7082-175-2.
- DODDS, E., R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*, Petr Rezek, Praha, 1997. ISBN 80-86027-08-2.
- DOHERTY, E., *The Jesus puzzle – Did Christianity Begin with a Mythical Christ?*, Age of Reason Publications, Ottawa Canada, 2005. ISBN 0-9689259-1-X.
- ELIADE, M., *Dějiny náboženského myšlení II – Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*, Oikoymenh, Praha, 1996. ISBN 80-86005-19-4.
- FROLÍKOVÁ, A., *Rané křesťanství očima pohanů*, H&H, 1992. ISBN 80-85467-22-4.
- FUNDA, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*, Univerzita Karlova, Praha, 2007. ISBN 978-80-246-1276-8.
- GIBBON, E., *Úpadek a pád římské říše*, Odeon, Praha, 1983.

- JOHNSON, P., Ježíš – Životopis pro 21. století, Barrister & Principal, Brno, 2010. ISBN 978-80-87474-02-0.
- KLABOUC, J., *Manželství a rodina v minulosti*, Orbis, Praha, 1962.
- MACHOVEC, M., *Svatý Augustin*, Orbis, Praha, 1967.
- MALÝ, R., *Církevní dějiny*, Matice cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 2000. ISBN 80-7266-083-7.
- MARKSCHIES, CH., *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*, Vyšehrad, Praha, 2005. ISBN 80-7021-775-8.
- NEUMANN, S. K., *Dějiny ženy*, Otakar II., Praha, 1999. ISBN 80-86355-03-9.
- NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2006. ISBN 80-7266-230-9.
- TRILLING, W., *Hledání historického Ježíše*, Vyšehrad, spol. s r. o., Praha, 1993. ISBN 80-7021-132-6.
- VENDEN, M., *Jak Ježíš jednal s lidmi*, Advent - Orion, spol. s.r.o., Praha, 2006. ISBN 80-7172-842-X.

11 Elektronické zdroje

- Avonet: *Antika. Náboženství a báje* [online]. Avonet: © 2004 [cit. 3. 2. 2012]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/>
- BUDIL, I., *Kulturní dějiny Evropy 2: studijní opory k předmětu*. In: zcu.cz [online]. [cit. 22. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.ksa.zcu.cz/studium/podklady-kfs/kde2>.
- Církev bratrská: *Český ekumenický překlad Bible* [online]. © Církev bratrská [cit. 28. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.cb.cz/karlovy.vary/bible/>

- Český rozhlas. [online]. Praha: Český rozhlas © 2012 [cit. 21. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/slovonatyden/_zprava/715801
- FERGUSSON, E., *Background sof early Christianity* [online]. 3. vyd. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2003 [cit. 22. 3. 2012]. ISBN 0-8028-2221-5. Dostupné z: <http://books.google.cz>.
- PIUS XI. Encyklika: *Casti connubii*. In: kebrle.cz [online]. 31. prosince 1930 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z: www.kebrle.cz/katdocs/CastiConnubii.htm. Path: Katolické dokumenty.
- ŠRAJER, J., *Aplikovaná etika a náboženství* [online]. ak. r. 2009/20010 [cit. 10. února. 2012]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/33a2579b18fc9307.
- TŮMA, R., *Římské císařství: Constantinus Magnus (306-337)* [online]. Radek Tůma © 2002-2012 [cit. 3. 2. 2012]. Dostupné z: <http://rim.me.cz/>
- WILKEN, R. L., *Remembering the Christian Past*, [online]. Michigan: Wm Eerdmans Publishing Co., 1995 [cit. 21. 3. 2012]. ISBN 0-8028-0880-08. Dostupné z: <http://books.google.cz>.

12 Přednáška

- Prof. RNDr. Ivo BUDILA, Ph.D., DSc., Vedoucí katedry antropologických a historických věd a vedoucí centra historických věd. Plzeň – ZČU, Kulturní dějiny Evropy 2, téma: Indoevropská identita západu, 28. 11. 2011.

13 Resúme

The work is called: The new system of values and changes in thinking, the transition from paganism and an ancient heritage to Christianity. The work is focused ancient paganism and Chritianity and their values and thinking. This work describes this development to the fifth century. The work demonstrates the basic points in the transformation of thought in history. This affairs are supported with surviving passage from ancient literature and Bible.

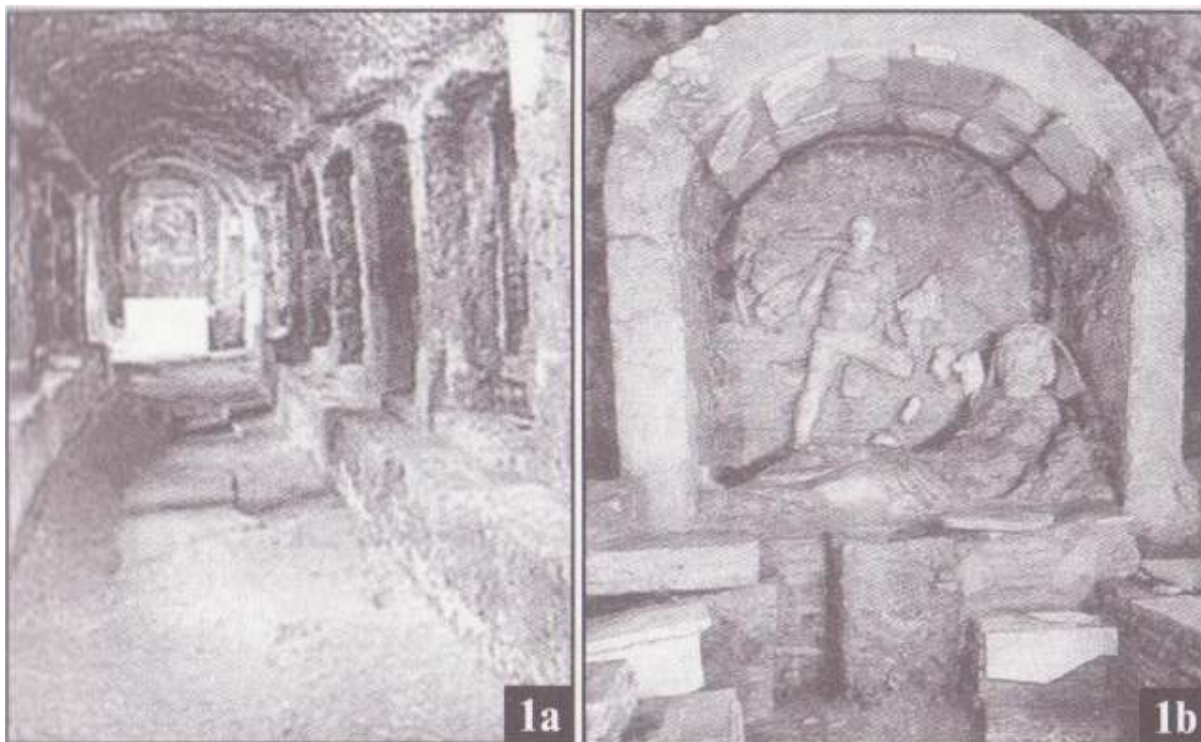
The work is divided into two parts. The first summarized the theoretical knowledge. Where I ilustrated the individual values.

Christianity built on the foundations of ancient heritage. The Christian attitude toward Judaism is also important. Jesus was a Jew and his relation to the Old Testament is controversial. Early Christianity brought a new perspective. Christianity recognized the particularly simple faith in Jesus Christ and the moral life. The key is for Christianity the divine plan of salvation. Christianity is linked to the revolutionary idea of human equality before God. Christianity recognizes the value of individual. Later rulers began to use Christianity to consolidate his government. The advantage for them was the belief in one God.

The second part is dealt with specific value – attitude to woman. This value illustrates change in thinking. Jesus tried to improve the status of women. Christianity emphasized female virtue – love, humility, gentleness and self - denial.

It is very important to recognize the distinction between early churches associated with the proclamation of Jesus and later disseminated by Christianity. The disciples of Jesus had to preach his teachings, but differed in many ways. Yet in the transformation of marriage is a value shift. The Church improved the position of marriage. In Christianity is the marriage sacrament and is voluntary and indivisible.

14 Přílohy

360

Obrazová příloha číslo 1

---

³⁶⁰ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2006, s. 13.

361

Obrazová příloha číslo 2

---

³⁶¹ NĚMEC, J., *Náboženství v Evropě*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2006, s. 13.